

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**УКРАЇНСЬКА ПОЛІЦЕЇСТИКА:
ТЕОРІЯ, ЗАКОНОДАВСТВО, ПРАКТИКА**

**UKRAINIAN POLYCEISTICS:
THEORY, LEGISLATION, PRACTICE**

Випуск № 3–4(7–8) 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вітвицький Сергій Сергійович – ректор Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Заступник головного редактора:

Назимко Єгор Сергійович – перший проректор Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Відповідальний секретар:

Волобуєва Олена Олексіївна – проректор Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

Відповідальний редактор:

Стецюк Роксолана Іванівна – завідувач редакційно-видавничого відділення відділу організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент

Член міжнародної редколегії:

Войцех Войтила – доктор гуманітарних наук, науковий співробітник, Технологіко-гуманітарний університет ім. Казимера Пуласького (м. Радом, Республіка Польща)

Члени редакційної колегії:

Буга Ганна Сергіївна – начальник відділу організації наукової роботи Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент; **Веселов Микола Юрійович** – професор кафедри державно-правових дисциплін факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Захарченко Андрій Миколайович** – завідувач науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Зозуля Євген Вікторович** – професор кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Городецька Марина Сергіївна** – завідувач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент; **Кононенко Тетяна Володимирівна** – професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор; **Макаренко Олександр Юрійович** – професор кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Пилипенко Дмитро Олексійович** – завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент; **Лоскутов Тимур Олександрович** – професор кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Мердова Ольга Миколаївна** – завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент; **Ніколенко Людмила Миколаївна** – професор кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки факультету № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Одерій Олексій Володимирович** – професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Северінова Олександра Борисівна** – професор кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління факультету № 4 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 530

“Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства” журнал Донецького державного університету внутрішніх справ “Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика” включено до Переліку фахових видань України як друковане наукове періодичне видання категорії “Б”.

Журнал включено до наукометричних баз:

Index Copernicus International (Республіка Польща); Crossref (США); Research Bib (Японія); EuroPub (Великобританія)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Донецького державного університету внутрішніх справ
(Протокол № 8 від 28.12.2023 р.)

Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
№ 1415 від 16.11.23 р. (Ідентифікатор медіа R30-01959).

Електронна адреса видання: policeystika.dnuvs.ukr.education

ISSN 2709-9261 (Print)
ISSN 2709-927X (Online)

© Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

УДК 343.18

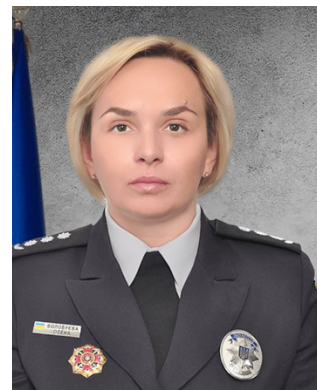
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-1>

Волобуєва Олена Олексіївна,

кандидат юридичних наук, професор

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8601-4344>

Барган Сергій Сергійович,

викладач

(Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1706-0355>

ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Статтю присвячено аналізу повноважень, специфіці діяльності та завданням Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України в кримінальних провадженнях. Установлено зміст повноважень Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України в кримінальних провадженнях. Наголошено на необхідності конкретизації предметної компетенції підрозділів стратегічних розслідувань з виявлення, припинення та розкриття злочинів, вчинених організованими злочинними групами у сфері економіки.

Ключові слова: підслідність, Департамент стратегічних розслідувань, Національна поліція, організована злочинність, оперативно-розшукова діяльність.

Постановка проблеми. Відповідно до останнього дослідження Глобальної ініціативи проти транснаціональної організованої злочинності (GI-TOC), опублікованого в лютому 2023 року, від початку повномасштабного вторгнення РФ та запровадження на території України правового режиму воєнного стану деструктивний вплив організованої злочинності на державу значно загострився, створивши нові можливості для подальшого ведення протиправної діяльності [1]. Тому постає нагальна необхідність у підвищенні ефективності протидії злочинній діяльності організованих груп і злочинних організацій, зокрема спеціально створеним міжрегіональним територіальним органом Національної поліції – Департаментом стратегічних розслідувань (далі – ДСР). Зокрема, потребує конкретизації предмет-

на (щодо окремих складів) компетенція зазначених підрозділів як загалом, так і в співвідношенні з підслідністю кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусійним аспектам протидії організованій злочинності з урахуванням сучасних тенденцій наростання кризових явищ присвячено праці таких вітчизняних фахівців: О. М. Андрусенко, О. М. Бандурки, В. П. Бахіна, А. Ф. Волобуєва, Б. М. Головіна, В. В. Дарагана, О. М. Джузи, О. С. Доценко, П. С. Єпринцева, М. В. Корнієнка, О. М. Литвинова, Д. О. Назаренка, Ю. В. Орлова, І. В. Пшеничного, В. Ю. Шепітька, О. Ю. Шостко та багатьох інших. Наукові розробки зазначених авторів змістовно розкривають причини та умови поширення організованої злочинності в Україні, надаючи обґрун-

товані пропозиції щодо вдосконалення методів і способів протидії цьому негативному соціальному явищу. Водночас створення у 2019 році Департаменту стратегічних розслідувань у межах реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ [2] ставить завдання чіткого визначення його правового статусу.

Формування цілей статті. Мета статті – конкретизувати предметну компетенцію ДСР та її співвідношення з підслідністю слідчих Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Доцільність створення в правоохоронних органах, зокрема в Національній поліції України, спеціальних підрозділів, покликаних боротися з організованою злочинністю, є дискусійною. Вітчизняна міліція вже мала досвід їх існування у вигляді Управлінь боротьби з організованою злочинністю (далі – УБОЗ), ліквідованих у 2015 році. До того ж поборники реформи вважали, що працівники УБОЗ згодом стали тими, хто безпосередньо є частиною злочинного світу [3]. З іншого боку, і науковці, і колишні керівники УБОЗ оцінюють його ліквідацію як стратегічну помилку. Зокрема, М. М. Цимбалюк зазначає, що такий крок був передчасним і фактично дав змогу організованій злочинності твердо стати на ноги, попри те, що в 1990-х роках УБОЗ виконав своє основне завдання й мінімізував організовану злочинність в Україні. Колишній керівник Управління кримінальної розвідки ГУБОЗ В. С. Кур також звертає увагу на катастрофічне зростання злочинності одразу після ліквідації УБОЗ, оскільки навантаження на карний розшук неприйнятно збільшилося, тоді як новостворені правоохоронні структури взагалі не змогли ефективно запрацювати [4].

На користь відновлення спеціалізованих підрозділів боротьби зі злочинністю свідчить і статистика. Наприклад, за даними Генеральної прокуратури України, протягом 2016 року в Україні виявлено 136 організованих груп і злочинних організацій, а наступного року цей показник збільшився до 210. Водночас у період за 6 місяців 2017 та 6 місяців 2016 років кількість осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення в складі організованих груп і злочинних організацій, зросла з 267 до 532 осіб [5]. До того ж велика кількість організованих злочинних угруповань виникла вже після ліквідації УБОЗ.

Не вдаючись до дискусії, констатуємо, що на державному рівні визнано необхідність існування спеціалізованих підрозділів з протидії організованій злочинності, які в сучасних умовах отримали назву «ДСР». У практичній площині протидія організованій злочинності відокремленими від іншого кримінального блоку підрозділами створює низку додаткових умов і переваг у виконанні цього завдання. До таких слід зарахувати:

- відсутність залежності від керівників територіальних правоохоронних органів через вертикальну підпорядкованість;
- зменшення загрози витоку інформації про наявні розробки через корупційні зв'язки в правоохоронних органах, притаманні організованій злочинності;
- комплектування підрозділів найбільш кваліфікованими та досвідченими співробітниками, що сприяє підвищенню якості оперативно-розшукової діяльності на найбільш важкому напрямі;
- вузька спеціалізація, що звільняє від проведення оперативно-розшукової діяльності в інших напрямках, а отже, призводить до підвищення активності та цілеспрямованості.

Загалом такий підхід відповідає положенням теорії управління, де для виконання окремої функції рекомендується створювати спеціальні структури, що

призводить до: усунення елементів дублювання, мінімальної кількості рівнів управління й управлінських зв'язків, створення умов для оперативності та гнучкості в роботі, високої продуктивності при мінімізації витрат [6, с. 383].

Згідно з Положенням про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, затвердженим Наказом Національної поліції України від 23.10.2018 № 1077 (далі – Положення) [7], на ці підрозділи покладено здійснення протидії організованим групам і злочинним організаціям. Відповідно до Розділу 2 Положення визначальним для ДСР є виконання низки завдань, спрямованих на системну боротьбу з організованими формами злочинності, як-от: 1) виявлення, припинення і запобігання діяльності організованої злочинності; 2) координація діяльності органів (підрозділів) поліції у сфері боротьби з тероризмом; 3) протидія корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», вжиття заходів з метою виявлення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, та їх припинення; 4) здійснення оперативно-розшукової діяльності задля отримання інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, а також про схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; 5) організація та здійснення заходів захисту органів і підрозділів Національної поліції України, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. При виконанні передбачених Положенням завдань, у своїй роботі ДСР керується принципами верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, безперервності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, які є тотожними принципам діяльності поліції, викладеним у ст. ст. 6-12 Закону України «Про Національну поліцію» [8].

Під час оперативно-розшукової діяльності ДСР має право здійснювати оперативно-технічні заходи в оперативно-розшукових справах, що перебувають у їх провадженні; у встановленому порядку запитувати та отримувати від посадових осіб, органів державної влади документи, довідкові та інші матеріали; користуватися в установленому порядку інформаційними ресурсами Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України та інших державних органів з питань, що належать до компетенції ДСР; мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників; використовувати конфіденційне співробітництво; отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави. За результатами проведення оперативно-розшукових заходів, ДСР має встановити відомості щодо: обставин вчинення злочину (час, місце, спосіб вчинення злочину) та обставин, які сприяли його вчиненню; участі членів організованих груп або злочинних організацій у підготовці або вчиненні злочину; обставин, які можуть обтяжувати чи пом'якшувати відповідальність; характер і розмір завданих злочином збитків; відшукування знарядь злочину та доходів, отриманих злочинним шляхом.

Спроби конкретизувати сферу діяльності ДСР здійснюються у межах наукових досліджень. Зокрема, висловлено справедливую думку, що ДСР для виконання покладених на нього завдань проводить оперативно-розшукову діяльність, насамперед спрямовану на виявлення й документування злочинних діянь, передбачених ст. ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3, 257 Кримінального Кодексу України (далі – КК України) [9, с. 99]. Крім того, ДСР здійснює документування протиправної ді-

яльності транснаціональних та етнічних організованих груп і злочинних організацій. Водночас Положення не конкретизує, у яких саме соціальних сферах життя має протидіяти злочинності ДСР. І якщо протидія організованим злочинним групам так званої загальнокримінальної спрямованості цілком належить до завдань ДСР, то зі злочинами у сфері економіки або службової діяльності це питання не є чітко визначеним.

У відкритій частині Положення не міститься прямих вказівок на завдання щодо виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, а також установлення причин і умов, які сприяють їх учиненню. Водночас у спеціальній літературі неодноразово демонструвалося, що господарські відносини є одним з головних інтересів організованої злочинності, з одного боку, як самостійний об'єкт посягання, з іншого – як засіб прикриття незаконної діяльності та спосіб легалізації здобутих за рахунок цієї діяльності коштів. Тому видається справедливою думка, що протидія економічній підвалинам організованих злочинних груп, зокрема в органах державної влади, та ведення боротьби з організованими злочинними групами з ознаками корупції залишаються одними з пріоритетних напрямів оперативного супроводження кримінальних проваджень підрозділами стратегічних розслідувань [10, с. 89]. Ю. О. Крошко зазначає, що повною мірою в Положенні окреслених функцій не передбачено, проте ДСР вживає необхідних заходів з протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, земельних відносин, використання державного майна, захисту бюджетних коштів і захисту об'єктів права власності від протиправних посягань [11, с. 194]. З іншого боку, у державі створено низку правоохоронних органів, предметом уваги яких є злочини у сфері економіки, зокрема Бюро економічної безпеки, Національне антикорупційне бюро України, які наділені правом проводити оперативно-розшукову діяльність та поряд з Національною поліцією України віднесені до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю. Таке становище може призвести до небажаного дублювання оперативно-розшукової роботи різних правоохоронних органів, наслідками чого можуть бути невиправдані витрати ресурсів і навіть ненавмисне створення ними перешкод одне одному. На наш погляд, це питання має бути врегульовано на рівні міжвідомчих нормативно-правових актів.

Створення зазначених підрозділів саме в Національній поліції України дає змогу припустити, що їх завданням є виявлення та документування діяльності організованих груп, які вчиняють злочини, підслідні Національній поліції України. У науці кримінального процесу під підслідністю розуміють юридичні властивості кримінального провадження, відповідно до яких попереднє розслідування належить до компетенції певного органу дізнання або попереднього слідства [12, с. 17]. Підслідність слідчих Національної поліції України хоч і викликає певні дискусії [13, с. 91], але загалом є сталою й визначається загальним принципом виключення. Відповідно до ст. 216 КПК України, слідчі Національної поліції України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених Законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які належать до підслідності інших органів досудового розслідування. Отже, слідчим Національної поліції України підслідні злочини в абсолютній більшості напрямів, що стосуються організованої злочинності: розкрадання бюджетних коштів, замовні вбивства, незаконний обіг наркотичних засобів, корисливо-насильницька діяльність, масштабні шахрайства,

злочини в банківській та фінансовій сферах, земельних відносинах тощо.

Водночас в умовах дії правового режиму воєнного стану з'явилися публікації, у яких з урахуванням збройної агресії констатується необхідність розширення функцій ДСР, як-от: виявлення і документування колабораційної діяльності громадян-прихильників РФ, а також осіб, які активно співпрацюють з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора (ст. 111-1 КК України); виявлення фактів і перекриття можливостей переправлення військовозобов'язаних осіб через державний кордон України з метою ухилення від призову на військову службу під час мобілізації (ст. 332, ст. 336 КК України); протидія незаконному обігу зброї (ст. 262, ст. 263, ст. 263-1 КК України); протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за причетності військовослужбовців, виявлення каналів здійснення постачання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів іншим військовослужбовцям, які беруть участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення) (ст. 307, ст. 309 КК України); виявлення і фіксація діяльності, пов'язаної зі створенням та/або участю в не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК України); документування й протидія шахрайству, вчиненому під виглядом допомоги Збройним силам України (ч. ч. 2, 3, 4 ст. 190 КК України); документування і протидія неправомо привласненню гуманітарної допомоги (201-2 КК України) [14, с. 73–74]. Такі пропозиції є дещо дискусійними, адже не зовсім відповідають одній з головних переваг ДСР – вузькій спеціалізації, що дає змогу найбільш раціонально використовувати наявні сили та засоби, а з іншого боку, призводять до дублювання.

Так, кримінальні провадження у сфері економіки, зокрема в бюджетній сфері та у сфері публічних закупівель, перебувають у підслідності Бюро економічної безпеки, які мають відповідні оперативні підрозділи. Підслідність кримінальних проваджень, пов'язаних з колабораційною діяльністю, а також привласненням і використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, визначено за Службою безпеки України, яка також має в розпорядженні підрозділи, що вчиняють оперативно-розшукову діяльність [15, с. 180]. Протидія незаконному перетину державного кордону з метою ухилення від мобілізації належить до компетенції Спеціалізованих прокуратур у сфері оборони, а Державна прикордонна служба України є органом, уповноваженим на здійснення оперативно-розшукової діяльності. Кримінальні провадження за участі військовослужбовців належать до підслідності Державного бюро розслідувань. Тому зазначені кримінальні правопорушення мають становити інтерес ДСР не інакше, якщо вони пов'язані з діяльністю організованих злочинних груп та злочинних організацій. У разі виявлення таких правопорушень без ознак організованості, ДСР має обмежитися передаванням відповідних матеріалів за підслідністю.

Також варто звернути увагу на суто формальний, але важливий момент щодо доцільності використання в назві підрозділів словосполучення «стратегічні розслідування». По-перше, ДСР не проводить самостійного розслідування, а виконує процесуальні функції в межах доручення слідчого, прокурора. По-друге, недостатньо обґрунтованим є виокремлення боротьби з організованою злочинністю з-поміж інших стратегічних напрямів.

мів, визначених у чинних нормативно-правових актах, зокрема протидії торгівлі людьми, домашньому та гендерно зумовленому насильству, наркозлочинності та кіберзлочинності [2; 16]. Вживання терміна «стратегічні розслідування» лише щодо одного з передбачених напрямів убачається дещо недоцільним.

Висновки. Створення спеціальних підрозділів боротьби з організованою злочинністю саме в структурі Національної поліції України загалом відповідає підслідності її слідчих органів, що має сприяти ефективному поєднанню

оперативно-розшукової та слідчої функції в протидії цьому небезпечному явищу. Водночас мають бути конкретизовані завдання ДСР з виявлення, припинення та розкриття злочинів, вчинених організованими злочинними групами у сфері економіки, а також порядок їх взаємодії з іншими правоохоронними органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність у цій сфері. Покладення на ДСР завдання протидії кримінальним правопорушенням, що набули розповсюдження в умовах воєнного стану, але не пов'язані з організованою злочинністю, видається недоцільним.

Список використаних джерел

1. Дослідження «Організована злочинність в Україні знаходить нові можливості в умовах війни». Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Женева. 2023. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/02/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B7.pdf> (дата звернення: 05.09.2023).
2. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.09.2023).
3. Гор А. Треба було прибрати всяку «нечисть»: легендарний силовик про те, чому в Україні погано зі злочинністю. *Апостроф*. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/accidents/2018-02-12/nujno-byilo-ubrat-vsyakuyu-nechist-legendarniy-silovik-o-tom-pochemu-v-ukraine-ploho-s-prestupnostyu/16871> (дата звернення: 05.09.2023).
4. Івасюк П. Експерт про створення УСРА: МВС дозволило організованій злочинності твердо стати на ноги. *UNN*. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1720104-ekspert-pro-stvorenniya-usra-mvs-dozvolilo-organizovaniy-zlochinnosti-tverdo-stati-na-nogi> (дата звернення: 05.09.2023).
5. Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://new.gr.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 05.09.2023).
6. Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О., Сурмін Ю. П. та ін. Державне управління: підруч.: у 2 т. Київ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
7. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : Наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077.
8. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 05.09.2023).
9. Мороз В.П., Чаплинський К. О., Богуславський М. Г., Волошина М. О. Протидія організованій злочинності в Україні: сучасність та перспективи: монографія. Дніпро : ДДУВС, 2023. 236 с.
10. Дараган В. В. Щодо проблем передачі функцій підрозділів захисту економіки іншим підрозділам Національної поліції України. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2019. С. 87–89.
11. Крошко Ю. О. Завдання та повноваження департаменту стратегічних розслідувань національної поліції України з протидії організованій злочинності. *Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід*. Київ, 2020. С. 192–195.
12. Волобуєва О. О., Городецька М. С., Лоскутов Т. О., Кубарев І. В., Шульга А. О. Кримінальний процес України: досудове розслідування: навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Бесчастного. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. 122 с.
13. Цуцкірідзе М. С. Розподіл предмета відання слідчих. *Науковий вісник УжНУ*. Вип. 53. Т. 2. 2018. С. 91–95.
14. Герасименко О. В., Орлов Ю. В. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни: від актуальних викликів до стратегічного управління. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 1 (28). С. 72–86.
15. Кришевич О. В. Кримінальна відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги чи один з видів шахрайства. *Вісник Асоціації кримінального права України*. № 1 (17). 2022. С. 173–183.
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України; Стратегія від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 05.09.2023).

References

1. Doslidzhennia «Orhanizovana zlochynnist v Ukraini znakhodyt novi mozhlyvosti v umovakh viiny» (2023). [Research “Organized crime in Ukraine finds new opportunities in the conditions of war”]. Global Initiative against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Zheneva. Retrieved from: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/02/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B7.pdf> (data zvernennia: 05.09.2023) [in Ukrainian].
2. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku orhaniv systemy Ministerstva vnutrishnikh sprav na period do 2020 roku [On the approval of the Strategy for the development of the system bodies of the Ministry of Internal Affairs for the period up to 2020]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.11.2017 № 1023-r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text> (data zvernennia: 05.09.2023) [in Ukrainian].
3. Hor, A. Treba bulo prybraty vsiaku «nechyst»: lehendarnyi sylovik pro te, chomu v Ukraini pohano zi zlochynnistiu [It was necessary to remove all “evil”: the legendary security officer on why crime is bad in Ukraine]. *Apostrof*. Retrieved from: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/accidents/2018-02-12/nujno-byilo-ubrat-vsyakuyu-nechist-legendarniy-silovik-o-tom-pochemu-v-ukraine-ploho-s-prestupnostyu/16871> (data zvernennia: 05.09.2023) [in Ukrainian].
4. Ivasiuk, P. Ekspert pro stvorennia USRA: MVS dozvolilo orhanizovaniy zlochynnosti tverdo staty na nohy [Expert on the creation of the USRA: the Ministry of Internal Affairs allowed organized crime to firmly stand on its feet]. *UNN*. Retrieved from: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1720104-ekspert-pro-stvorenniya-usra-mvs-dozvolilo-organizovaniy-zlochinnosti-tverdo-stati-na-nogi> (data zvernennia: 05.09.2023) [in Ukrainian].

5. Pro rezultaty borotby z orhanizovanyimi hrupamy ta zlochynnymi orhanizatsiiamy [About the results of the fight against organized groups and criminal organizations]. Ofis Heneralnoho prokurora. Retrieved from: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (data zvernennia: 05.09.2023) [in Ukrainian].
6. Kovbasiuk, Yu.V., Vashchenko, K.O., & Surmin, Yu.P., et al. (2012). Derzhavne upravlinnia: pidruch.: u 2 t. [State administration]. Kyiv; Dnipropetrovsk: NADU. T. 1. 564 s. [in Ukrainian].
7. Polozhennia pro Departament stratehichnykh rozsliduvan Natsionalnoi politsii Ukrainy [Regulations on the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine]: Nakaz Natsionalnoi politsii Ukrainy vid 23.10.2019 № 1077 [in Ukrainian].
8. Pro Natsionalnu politsiiu [About the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 № 580-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2015. № 40-41. St.379. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (data zvernennia: 05.09.2023) [in Ukrainian].
9. Moroz, V.P., Chaplynskyi, K.O., Bohuslavskyi, M.H., & Voloshyna, M.O. (2023). Protydiia orhanizovanoi zlochynnosti v Ukraini: suchasnist ta perspektyvy: monohrafiia [Combating organized crime in Ukraine: modernity and prospects]. Dnipro: DDUVS. 236 s. [in Ukrainian].
10. Darahan, V.V. (2019). Shchodo problem peredachi funkttsii pidrozdiliv zakhystu ekonomiky inshym pidrozdilam Natsionalnoi politsii Ukrainy [Regarding the problems of transferring the functions of economic protection units to other units of the National Police of Ukraine]. *Suchasni problemy pravovoho, ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku derzhavy*. Kharkiv. S. 87–89. [in Ukrainian].
11. Krosenko, Yu.O. (2020). Zavdannia ta povnovazhennia departamentu stratehichnykh rozsliduvan natsionalnoi politsii Ukrainy z protydii orhanizovanoi zlochynnosti [Tasks and powers of the Department of Strategic Investigations of the National Police of Ukraine to combat organized crime]. *Aktualni pytannia vyivlennia ta rozkryttia zlochyniv natsionalnoi politsiiu: vitchyznianskyi ta zarubizhnyi dosvid*. Kyiv. S. 192–195. [in Ukrainian].
12. Volobuieva, O.O., Horodetska, M.S., Loskutov, T.O., Kubariev, I.V., & Shulha, A.O. (2019). *Kryminalnyi protses Ukrainy: dosudove rozsliduvannia: navch. posib. [Criminal process of Ukraine]*. (Beschastniy, V.M. Eds.). Kryvyi Rih : Vyd. R. A. Kozlov. 122 s. [in Ukrainian].
13. Tsutskiridze, M.S. (2018). Rozpodil predmeta vidannia slidchykh [Distribution of the subject matter of the investigators]. *Naukovyi visnyk UzhNU*. 53. T. 2. S. 91–95. [in Ukrainian].
14. Herasymenko, O.V., & Orlov, Yu.V. (2023). Problemy protydii orhanizovanoi zlochynnosti v umovakh viiny: vid aktualnykh vyklykiv do stratehichnoho upravlinnia [Problems of combating organized crime in the conditions of war: from actual challenges to strategic management]. *Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. 1 (28). S. 72–86 [in Ukrainian].
15. Kryshevych, O.V. (2022). Kryminalna vidpovidalnist za netsilove vykorystannia humanitarnoi dopomohy chy ody z vydiv shakhraistva [Criminal responsibility for misuse of humanitarian aid or one of the types of fraud]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. 1(17). S. 173–183 [in Ukrainian].
16. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy; Stratehiia vid 14.09.2020 № 392/2020. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (data zvernennia: 05.09.2023) [in Ukrainian].

Volobuieva Olena,

PhD in Law, Professor

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8601-4344>

Barhan Serhii,

(Kryvyi Rih Educational & Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1706-0355>

ACTIVITY OF THE STRATEGIC INVESTIGATIONS DEPARTMENT OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article is devoted to the analysis of the powers of the Strategic Investigations Department of the National Police of Ukraine. The content of the open part of the Regulation on the Strategic Investigations Department is analyzed. On this basis, the specifics of the activities of the Strategic Investigations Department of the National Police of Ukraine are determined, as well as the range of tasks assigned to it is identified. When considering the powers, the range of problems that arose after the liquidation of the Chief Administration in Fight with the Organized Crime was outlined. The attitude of the Strategic Investigations Department to solving problems in the field of combating crime in the sphere of economy has been resolved. At the same time, the article lists the advantages of creating specialized units for combating organized crime from the point of view of management theory. Current scientific positions on specifying the field of activity of the Strategic Investigations Department are highlighted. The influence of the conditions of the legal regime of martial law on the direction of the Department's activities on war crimes is revealed. Emphasis is placed on the threat of undesirable duplication of operational and investigative work of various law enforcement agencies. An attempt was made to delimit the tasks assigned to the Strategic Investigations Department and to other law enforcement agencies in modern legal realities. The article summarizes the content of the powers of the Strategic Investigations Department of the National police of Ukraine in criminal proceedings. The opinion is expressed on the expediency of relying on the Strategic Investigations Department of tasks to combat criminal offenses, which have become widespread in the conditions of martial law, but are not related to organized crime.

Key words: jurisdiction, Strategic Investigations Department, National Police, organized crime, operational search activities.

УДК 351.74

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-2>

Болоташвілі Зураб Ушангович,

кандидат технічних наук, доцент

(Луганський навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0362-6768>

Головков Олександр Миколайович,

кандидат юридичних наук

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4649-539X>

Бур'ян Ігор Володимирович,

старший викладач

(Луганський навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3473-0166>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Статтю присвячено дослідженню правового регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими. Зазначено, що недоліком правового регулювання може бути недосконалість правової регламентації понятійного апарату ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію». Крім того, окремі поняття на практиці можуть неодноково сприймати як поліцейські, так і представники органів контролю. Досліджено, що нововведенням до підстав застосування вогнепальної зброї працівниками поліції є застосування зброї задля примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна. Водночас поліцейський повинен мати обґрунтовану підозру, що це судно використовують для вчинення правопорушень чи становить загрозу.

Ключові слова: примус, поліція, сила, напад, зброя, правопорушення, правомірність.

Постановка проблеми. Застосування вогнепальної зброї правоохоронними органами є крайнім та найбільш суворим заходом примусу. Останній застосовується поліцією в разі, коли менш суворі поліцейські заходи не забезпечують досягання поставленої мети або коли їх застосування є недоцільним. Вогнепальна зброя визнається джерелом підвищеної небезпеки саме

через можливість завдання серйозних тілесних ушкоджень або навіть спричинення смерті. Наявність у поліцейських законної можливості завдання тілесних ушкоджень чи спричинення смерті правопорушнику підвищує інтерес суспільства до цього питання. З огляду на вищевказане, правове регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими має бути чітко визна-

ченим, а правові норми мають однозначно сприймати як поліцейські, так й інші громадяни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковим розробкам у сфері застосування вогнепальної зброї представниками правоохоронних органів присвятили роботи такі фахівці: О. І. Бочек, С. В. Діденко, О. Г. Комісаров, О. О. Мислива, А. С. Нерсисян, Д. Г. Тінін та інші. Незважаючи на наявність наукових розробок у сфері застосування вогнепальної зброї поліцейськими, дослідження окремих проблемних аспектів застосування зброї не знайшли належного відображення в науковій літературі. Дослідження правового регулювання умов застосування зброї представниками правоохоронних органів має суттєве значення для більш якісного виконання поліцейських функцій та підвищення рівня правової визначеності при вноормуванні цієї діяльності.

Мета статті – здійснити правовий аналіз підстав застосування вогнепальної зброї працівниками поліції; дослідити недоліки правового регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими.

Виклад основного матеріалу. Правоохоронні органи в демократичних країнах світу спрямовують свою діяльність на забезпечення прав і свобод людини. Поліція, запроваджуючи нові методи та засоби, діє в напрямі запобігання та профілактики правопорушень [1, с. 29]. Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2]. Водночас Національна поліція – це орган влади, який у сфері забезпечення обігу та застосування зброї має подвійний адміністративно-правовий статус: з одного боку, має право на зберігання, носіння та застосування вогнепальної зброї, з іншого – поліція є основним суб'єктом публічної адміністрації, що вчиняє адміністративні режимні дії у сфері обігу зброї, яка перебуває в цивільних осіб. Основна мета цього суб'єкта у сферах забезпечення обігу та застосування зброї – надання сервісних послуг (видання та анулювання дозволів), забезпечення максимального контролю за дотриманням режиму обігу зброї, протидія незаконному обігу зброї та її безпідставному застосуванню через використання законодавчо прописаних процедур [3, с. 178]. Враховуючи те, що Національна поліція здійснює функції контролю у сфері обігу зброї, яка перебуває в цивільних осіб, убачається, що правове регулювання застосування та використання зброї безпосередньо поліцейськими має бути чітким, прогнозованим та позбавленим проблемних аспектів. Загалом, вогнепальну зброю можна визначити як джерело підвищеної небезпеки, оскільки недбале чи необережне поводження з останньою може спричинити травмування або навіть загибель людей. А. С. Нерсисян указує, що майже в кожній країні зброя наділена особливим статусом, а її обіг серед населення чітко регламентований чинним законодавством [4, с. 322].

Під поняттям «зброя» слід розуміти предмети та пристрої, призначені для влучення в живу ціль, що не мають іншого призначення. Вогнепальна зброя – це зброя, у якій для викидання снаряду (міни, кулі) з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються під час згоряння металічної вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей. Вона поєднує в собі засоби безпосереднього ураження (снаряд, міна, куля) і засоби метання їх до цілі (гармата, міномет, кулемет, гвинтівка, пістолет тощо). Сучасна вогнепальна зброя поділяється на артилерійську та стрілецьку зброю й гранатомети [5, с. 201].

Відповідно до Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затвердженої наказом МВС № 70

від 01.02.2016 р., вогнепальна зброя закріплюється за поліцейським, який склав Присягу на вірність Українському народові, завершив навчання в закладі (установі) та/або пройшов первинну професійну підготовку і направлений для подальшого проходження служби, а також склав заліки зі знання матеріальної частини зброї, порядку і правил її застосування, заходів безпеки при поводженні з нею, виконав норматив з вогневої підготовки та вправу зі стрільби [6].

Національним законодавством установлено умови застосування вогнепальної зброї поліцейськими. Об'єктивна сторона реалізації права співробітника органів поліції на застосування вогнепальної зброї виражається в трьох формах: дотримання норм законодавства, виконання цього права і застосування його норм у визначених ситуаціях [5, с. 197]. Щоб застосування вогнепальної зброї було правомірним, необхідна наявність правової та фактичної підстав застосування вогнепальної зброї, взятих у їх сукупності. Правова підстава – це наявність складу правопорушення в діях особи, а фактична – необхідність негайного його припинення із застосуванням вогнепальної зброї [7, с. 93].

Відповідно до ст. 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. Захищати життя людини є обов'язком держави. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [8]. Наявність у поліцейських права застосовувати вогнепальну зброю зумовлюється специфікою такої діяльності, адже їх діяльність нерідко пов'язана з небезпекою, яка може загрожувати як самому поліцейському, так й іншим особам. А оскільки і ці інші особи, і самі поліцейські мають однакове право на захист власного життя чи життя іншої особи (а поліцейські – ще й обов'язок захистити життя та здоров'я інших людей) від протиправних посягань, то право поліцейських на застосування зброї має чітке підґрунтя. І ті держави, у яких поліцейські мають право в передбачених законом випадках застосовувати зброю, підвищують так рівень гарантування безпеки в суспільстві [4, с. 325].

Поліцейський після проходження спеціальної підготовки уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї а також на її застосування й використання [2]. Чинним законодавством передбачені загальні умови застосування вогнепальної зброї (застосування зброї з попередженням про наміри) та виняткові умови (екстрене застосування зброї допускається без попередження про наміри).

Так, поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю (з попередженням):

- 1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у разі загрози їхньому життю чи здоров'ю;
- 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;
- 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;
- 4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;
- 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;
- 6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;
- 7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського;

8) для примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що таке судно використовується для вчинення правопорушення або становить загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського, шляхом пошкодження чи знищення безпілотного повітряного судна та/або складових частин безпіотної авіаційної системи [2].

Вважаємо за необхідне розглянути основні поняття та проблемні аспекти, які стосуються вищевказаних положень. На нашу думку, тут варто вказати, що недоліком правової регламентації цих положень є насамперед понятійний апарат, який неоднозначно сприймається під час застосування різними суб'єктами.

Варто наголосити, що поліцейський має право застосовувати зброю у вищезгаданих випадках тільки після здійснення законної вимоги про припинення вчинення правопорушення (за необхідності) та словесного попередження про можливість застосування вогнепальної зброї.

Міжнародними вимогами встановлено, що поліцейський зобов'язаний представитися та зробити чітке попередження про намір використання вогнепальної зброї, надати час на усвідомлення своєї вимоги, за винятком реальної надмірної загрози або створення ризику смерті [9, с. 34]. Отже, за загальним правилом застосуванню вогнепальної зброї має передувати попередження голосом або через звуковідтворювальний пристрій.

Що стосується нападу на працівника поліції або членів його сім'ї: окремі нормативно-правові акти надають перелік осіб, яких можна зарахувати до членів сім'ї. Так, членами сім'ї є: особа, яка перебуває в шлюбі із суб'єктом, діти зазначеного суб'єкта, будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), зокрема особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі [10]. Мотиви нападу на працівників поліції (хуліганські, для уникнення затримання, для заволодіння зброєю та ін.) не впливають на право застосовувати зброю. Зброя може бути використана тільки для припинення нападу на працівників поліції, а не інших правопорушень проти працівників поліції [5, с. 198]. Напад у такому разі має бути явним та напряму становити загрозу саме життю та здоров'ю. Застосування вогнепальної зброї є допустимим для відбиття не будь-якого нападу на поліцейського чи членів його сім'ї, а виключно того нападу, який становить загрозу життю чи здоров'ю. Водночас варто мати на увазі, що за загальним правилом застосування зброї допускається виключно в разі, коли інші превентивні заходи чи заходи примусу є недоцільними або ж їх застосування не забезпечує досягнення поставленої мети.

Щодо захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю, то обставинами, які свідчать про загрозу для життя та здоров'я особи, слід визнати застосування холодної та вогнепальної зброї, здійснення ударів у життєво важливі органи, нанесення ударів однієї особою з боку групи правопорушників, завдання ударів, після яких особа не може піднятися й не подає ознак життя, наїзд або спробу наїзду автотранспортом, застосування різноманітних технічних засобів, обливання паливною або хімічною рідиною, спробу завдати удар пляшкою, кидання каміння в громадян, спробу скинути громадянина з висоти, виштовхування особи з транспортного засобу, що рухається, спробу здійснити підпал або вибух об'єкта, де перебувають люди тощо [5, с. 198–199]. Отже, загроза життю чи здоров'ю при такому нападі має бути явною та створювати реальну небезпеку для особи.

При застосуванні зброї для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі, варто враховувати окремі особливості. У такому разі працівник поліції може застосовувати вогнепальну зброю тільки щодо осіб, яких обґрунтовано підозрюють у захопленні заручників (тобто безпосередньо вчиняють дії, направлені на обмеження волі особи та забезпечення умов щодо її незаконного утримання). Застосування зброї до осіб, які не підпадають під цю категорію з вищевказаної підстави, є незаконним.

У разі застосування зброї для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення поліцейський має не тільки передбачити неминучість, а й усвідомлювати необхідність вчинення захисних дій [5, с. 200]. У цій умові важливим є саме розпізнання початку нападу на охоронювані об'єкти. Розпізнання такого нападу залежить від внутрішнього переконання поліцейського, який має намір застосовувати вогнепальну зброю, що залежить від професійних знань, навичок та набутого досвіду.

Зброю можуть застосовувати проти особи, яку застали під час учинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти, тобто залишити місце вчинення правопорушення. Відповідно до Кримінального кодексу України, тяжким злочином є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років. Особливо тяжким злочином є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі [11]. Застосовуючи вогнепальну зброю за цих умов, найперше поліцейському варто оцінити ситуацію та здійснити миттєву попередню кваліфікацію діяння. Це особливо важливо з огляду на те, що застосування зброї стосовно осіб, яких підозрюють у вчиненні нетяжкого злочину чи кримінального проступку, за цієї умови заборонене. Під поняттям «застали під час» розуміють такі обставини, за яких правопорушення вчинено щойно (на очах) у присутності співробітників поліції або ж очевидці чи сукупність ознак на місці події вказують на конкретну особу як правопорушника.

Поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю для затримання особи, яка чинить збройний опір чи намагається втекти з-під варти. Варто погодитися з окремими авторами щодо тлумаченням поняття «збройний опір», під яким розуміють активну протидію будь-якої особи здійсненню поліцейським своїх службових повноважень, поєднану із застосуванням вогнепальної чи холодної зброї або інших речей та предметів, що можуть бути застосовані як зброя. Під поняттям «втеча» розуміють самовільне залишення особою, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі чи арешту або перебуває під вартою як підозрюваний, об'явучений чи підсудний, місця, де вона була, з метою постійного чи тимчасового ухилення від подальшого перебування в ньому. Закон надає працівникам поліції право застосовувати зброю для припинення тільки такої втечі, яка відбувається в них на очах [5, с. 201–202].

Варто наголосити на тому, що під час застосування вогнепальної зброї для зупинення транспортного засобу поліцейський має право використати зброю виключно з метою завдання пошкоджень транспортному засобу. Водночас водій та пасажир не повинні постраждати. Окремі науковці вказують, що перед здійсненням по-

стрілу в бік транспортного засобу, що рухається, поліцейський повинен оцінити небезпеку для людей, яка настане в разі знешкодження водія цього транспортного засобу [7, с. 97–98].

Воєнний стан установлює специфічні правила та нові умови суспільного життя. Нововведенням до переліку підстав застосування вогнепальної зброї працівниками поліції є застосування зброї для примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна. Водночас поліцейський повинен мати обґрунтовану підозру, що це судно використовують для вчинення правопорушень чи воно становить загрозу життю чи здоров'ю людей. Однак перед застосуванням зброї поліцейський має все одно попередити про застосування зброї. Убачається, що таке попередження здійснюють з метою уникнення травмувань сторонніх осіб (наприклад, від падіння уламків безпілотної) та для привертання уваги інших поліцейських. Під час застосування зброї по безпілотному повітряному судну слід бути особливо уважним та постійно контролювати простір, який розташований за ціллю, задля уникнення влучання в сторонні об'єкти (наприклад, багатоповерхівки).

Водночас законодавець передбачив виключні випадки, коли застосування вогнепальної зброї без попередження буде допустимим. Так, відповідно до ч. 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

- 1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;
- 2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;
- 3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;
- 4) якщо особа чинить збройний опір;
- 5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю [2].

Зупинимося лише на деяких аспектах вищевказаних положень. У першій умові поліцейський здійснює затримання особи з вогнепальною зброєю в руках. По-перше, саме застосування (оголення) зброї при такому затриманні має відповідати закону. По-друге, поліцейський має чітко визначити перед правопорушником ту відстань, на якій йому слід триматися. Це має підтверджуватись відеофіксацією або ж свідченнями очевидців.

Поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною й достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу [2]. У разі застосування вогнепальної зброї поліцейський зобов'язаний будь-якими силами гарантувати безпеку інших осіб і надати невідкладну медичну допомогу потерпілій особі [12, с. 223]. Необхідно зауважити, що поліцейські заходи (зокрема, застосування вогнепальної зброї) мають бути припинені відразу після досягнення мети їх застосування. Наприклад, застосування вогнепальної зброї до правопорушника, який уже фактично припинив відповідний напад, є незаконним.

Відповідно до ч. 8 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю в разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами [2]. Загалом,

міжнародні норми встановлюють, що вогнепальна зброя не повинна застосовуватися, окрім випадків, коли підозрюваний порушник чинить збройний опір або іншим чином ставить під загрозу життя інших і менш крайні заходи є недостатніми для приборкання або затримання підозрюваного правопорушника [9, с. 32]. Також поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності [2]. Небезпечне оточення (наявність перехожих) перешкоджає поліцейським у застосуванні вогнепальної зброї. Як приклад варто навести досвід застосування вогнепальної зброї норвезькими поліцейськими. Так, норвезькі поліцейські часто не ведуть вогонь, поки загрозлива ситуація не переросте в напад, тобто поки безпосередньо самі поліцейські не опиняться в небезпеці. У деяких ситуаціях норвезька поліція уникає застосування вогнепальної зброї до критичного моменту, що має наслідком ухвалення складних у часі рішень за рахунок більш аналітичного обґрунтування, яке могло мати місце в, можливо, більш контрольованій ситуації на дещо ранньому етапі [13, с. 115]. Закон не надає визначення місць, де може бути завдано шкоди іншим особам, тому в практичній діяльності працівник поліції повинен керуватися правилом «Необхідно утримуватися від застосування вогнепальної зброї, якщо від нього можуть постраждати сторонні особи» [5, с. 204].

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, зі свого боку, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора [2]. Автори А. П. Плахотний, О. М. Карпенко пишуть, що застосування вогнепальної зброї поліцейським полягає в оголенні, приведенні в готовність та здійсненні пострілу за наявності підстав, які передбачені статтею 46 Закону України «Про Національну поліцію», без завдання шкоди життю та здоров'ю особи або будь-якому об'єкту. Під активним застосуванням зброї автори розуміють оголення вогнепальної зброї, приведення її до бойової готовності, спрямовування в бік правопорушника та здійснення пострілу з обов'язковим завданням особі тілесних ушкоджень [14, с. 202].

Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її в готовність, якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, можуть виникнути підстави для її застосування [2]. Поліцейський ухвалює рішення про виймання з кобури чи спеціального спорядження та наведення вогнепальної зброї на підставі всіх умов та обстановки, що склалися в певний момент часу і коли він має достатні підстави вважати, що дії особи можуть призвести до заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або смерті. Безпідставне виймання та наведення поліцейським вогнепальної зброї може призвести до настання таких негативних наслідків, як обмеження можливості застосування належних заходів примусу, що покликані стабілізувати ситуацію, яка виникла; зайвого занепокоєння сторонніх осіб; а також до можливості здійснення самовільного чи випадкового пострілу [7, с. 93].

Слід зазначити, що Закон України «Про Національну поліцію» передбачає так звані «гарантії особистої безпеки» (ч. 11 ст. 46). Такими гарантіями є можливість поліцейському під час затримання підозрюваних у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки в них документів привести в готовність вогнепальну зброю й направити на цю особу, тим самим невербально попередивши про можливість застосування зброї [9, с. 35].

Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил чи для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб [2]. Для подання сигналу тривоги чи виклику допоміжних сил, як правило, використовують постріл вгору з вогнепальної зброї. Д. Г. Тінін, О. О. Мислива пишуть, що пострілом угору є випуск реального снаряду в повітря, який часто використовують як попереджувальний. Постріл угору може створювати небезпеку для оточення, якщо не вживають необхідних заходів безпеки. Несправна зброя, випадкове або неконтрольоване випускання куль, неправильне націлювання або недостатня оцінка ситуації можуть призвести до випадкових травмувань або пошкоджень людей, які перебувають у близькому оточенні. Однак у поліцейській діяльності є ситуації, коли використання холостих пострілів або пострілів угору може бути виправданим. Це може бути, наприклад, коли необхідно попередити потенційного злочинця про застосування вогнепальної зброї та демонстрації готовності до її застосування [15, с. 187–188]. Використання зброї повинно бути здійснено належним чином, враховуючи необхідність гарантувати публічну безпеку [7, с. 97–98]. Здійснюючи постріл угору, варто враховувати, що реальну кулю випускають угору в повітря та що вона, відповідно, через деякий час падає землю, чим може спричинити травмування сторонніх осіб. Використання в службовій діяльності пострілу вгору має бути завжди розсудливим, відповідати ситуації та етичним нормам у суспільстві.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що в межах цього дослідження здійснено правовий аналіз підстав застосування поліцейськими вогнепальної зброї. Визначено, що недоліком правового регулювання є недосконалість правової регламентації понятійного апарату ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію». Окремі поняття на практиці можуть неоднаково сприймати як поліцейські, так і представники органів контролю. За загальним правилом поліцейський має право застосовувати зброю тільки після здійснення законної вимоги про припинення вчинення правопорушення та словесного попередження про можливість

застосування вогнепальної зброї. У разі застосування зброї при відбитті нападу, такий напад має бути явним та безпосередньо становити загрозу саме життю та здоров'ю. Застосовуючи зброю для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі, варто враховувати, що працівник поліції може застосовувати вогнепальну зброю тільки щодо осіб, яких обґрунтовано підозрюють у захопленні заручників (тобто безпосередньо вчиняють дії, направлені на обмеження волі особи та забезпечення умов щодо її незаконного утримання). Під поняттям «застали під час» (у контексті застосування зброї) мається на увазі, що правопорушення вчинено щойно (на очах) у присутності співробітників поліції або ж очевидці чи сукупність ознак на місці події вказують на конкретну особу як правопорушника. Застосовуючи вогнепальну зброю для зупинення транспортного засобу, поліцейський має право використовувати зброю виключно з метою нанесення транспортному засобу пошкоджень. Водночас водій та пасажери не повинні постраждати. Нововведенням до підстав застосування вогнепальної зброї працівниками поліції є використання зброї задля примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна. Однак поліцейський повинен мати обґрунтовану підозру, що це судно використовують для вчинення правопорушень чи воно становить загрозу. Під час застосування зброї по безпілотному повітряному судну слід бути особливо уважним та постійно контролювати простір, який розташований за ціллю, задля уникнення влучання в сторонні об'єкти (наприклад, багатоповерхівки). Здійснюючи постріл угору (попереджувальний постріл), варто враховувати, що реальну кулю випускають угору в повітря та що вона, відповідно, через деякий час падає землю, чим може спричинити травмування сторонніх осіб. Використання в службовій діяльності пострілу вгору має бути завжди розсудливим, відповідати ситуації та етичним нормам суспільства.

Перспективними напрямками подальших розвідок може бути дослідження організації діяльності підрозділів поліції в умовах виконання спеціальних бойових завдань та діяльності окремих підрозділів поліції на деокупованих територіях.

Список використаних джерел

1. Бочек О. І. Міжнародні стандарти застосування сили та вогнепальної зброї поліцією з підтримання правопорядку. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2. С. 25–29.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Діденко С. В. Правила використання зброї працівниками поліції у зарубіжних країнах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2018. Вип. 36 (2). С. 176–178.
4. Нерсесян А. С. Правомірність застосування зброї поліцейськими: порівняльно-правовий аспект. *Conferința științifico-practică internațională, 4 decembrie 2020*. С. 321–325. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/321-325_6.pdf (дата звернення 21.09.2023)
5. Закон України «Про Національну поліцію» : науково-практичний коментар / В. В. Сокуренько та ін. Харків, 2016. 408 с.
6. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю: наказ МВС України від 01.02.2016 № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text> (дата звернення 18.09.2023)
7. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. / О. Г. Комісаров та ін. Дніпро, 2017. 277 с.
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.09.2023).
9. Мислива О. О. Імплементация міжнародних стандартів щодо застосування зброї у законодавство України. *Альманах міжнародного права*. 2017. Вип. 18. С. 30–37.
10. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
12. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» : науково-практичний коментар / Т. П. Мінка та ін. Дніпро, 2017. 480 с.

13. Steinar Vee Henriksen, Bjorn Ivar Kruke (2020) Norwegian Police Use of Firearms: Critical Decision-Making in Dynamic and Stressful Situations. *Nordic Journal of Studies in Policing*. № 2. P. 99–120. URL: <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.2703-7045-2020-02-03> (дата звернення: 16.09.2023)
14. Плахотний А. П., Карпенко О. М. Щодо розмежування понять «застосування» та «активне застосування» вогнепальної зброї поліцейськими Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. Випуск № 4 (81). Частина 1. С. 200–203.
15. Тінін Д. Г., Мислива О. О. Холостий постріл або постріл вгору: необхідність чи можливість у службово-бойовій діяльності поліцейських (теоретичний аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 77 (2). С. 185–190.

References

1. Bochek, O.I. (2022) Mizhnarodni standarty zastosuvannia syly ta vohnepalnoi zbroi politsiieu z pidtrymannia pravoporiadku [International standards for the use of force and firearms by law enforcement police]. *Nauka i pravookhorona*, 2. S. 25–29 [in Ukrainian].
2. Pro Natsionalnu politsiiu [About the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. № 580-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (data zvernennia: 10.09.2023) [in Ukrainian].
3. Didenko, S.V. (2018) Pravyla vykorystannia zbroi pratsivnykamy politsii u zarubizhnykh krainakh [Rules for the use of weapons by police officers in foreign countries]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia*. 36 (2). S. 176–178 [in Ukrainian].
4. Nersesian, A.S. (2020) Pravomirnist zastosuvannia zbroi politseiskymy: porivnialno-pravovyi aspekt [Lawfulness of the use of weapons by police officers: a comparative legal aspect]. *Conferința științifico-practică internațională*, 4 decembrie 2020. S. 321–325. Retrieved from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/321-325_6.pdf (data zvernennia 21.09.2023) [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu»: naukovo-praktychnyi komentar (2016). [Law of Ukraine “On the National Police”: scientific and practical commentary] / V.V. Sokurenko ta in. Kharkiv. 408 s. [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Instruksii iz zakhodiv bezpeky pry povodzhenni zi zbroieiu [On the approval of the Instruction on safety measures when handling weapons]: nakaz MVS Ukrainy vid 01.02.2016 № 70. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text> (data zvernennia 18.09.2023) [in Ukrainian].
7. Taktyko-spetsialna pidhotovka (2017). [Tactical special training]: navch. posib. / O. H. Komisarov ta in. Dnipro. 277 s. [in Ukrainian].
8. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 12.09.2023) [in Ukrainian].
9. Myslyva, O.O. (2017) Implementatsiia mizhnarodnykh standartiv shchodo zastosuvannia zbroi u zakonodavstvo Ukrainy [Implementation of international standards regarding the use of weapons in the legislation of Ukraine]. *Almanakh mizhnarodnoho prava*. 18. S. 30–37 [in Ukrainian].
10. Pro zapobihannia koruptsii [On preventing corruption]: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1700-VII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (data zvernennia: 10.09.2023) [in Ukrainian].
11. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia: 15.09.2023) [in Ukrainian].
12. Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu» : naukovo-praktychnyi komentar (2017). [Scientific and practical commentary on the Law of Ukraine “On the National Police”: scientific and practical commentary]. T.P. Minka ta in. Dnipro. 480 s. [in Ukrainian].
13. Steinar Vee Henriksen, Bjorn Ivar Kruke (2020). Norwegian Police Use of Firearms: Critical Decision-Making in Dynamic and Stressful Situations. *Nordic Journal of Studies in Policing*. № 2. P. 99–120. Retrieved from: <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.2703-7045-2020-02-03> (дата звернення: 16.09.2023) [in English].
14. Plakhotnyi, A.P., & Karpenko, O.M. (2022). Shchodo rozmezhuvannia poniat «zastosuvannia» ta «aktyvne zastosuvannia» vohnepalnoi zbroi politseiskymy Natsionalnoi politsii Ukrainy [Regarding the distinction between the concepts of “use” and “active use” of firearms by police officers of the National Police of Ukraine]. *Pravovyi chasopys Donbasu*. 4 (81). Chastyna 1. S. 200–203 [in Ukrainian].
15. Tinin, D.H., & Myslyva, O.O. (2023). Kholostyi postril abo postril vhoru: neobkhdnist chy mozhlyvist u sluzhbovo-boiovii diialnosti politseiskyykh (teoretychnyi aspekt) [Idle shot or upward shot: necessity or possibility in official and combat activities of police officers (theoretical aspect)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Pravo*. 77 (2). S. 185–190 [in Ukrainian].

Bolotashvili Zurab,

PhD, Associate Professor

(Luhansk Educational and Scientific Institute

of the Donetsk State University of Internal Affairs, Ivano-Frankivsk)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0362-6768>

Holovkov Oleksandr,

PhD in Law

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4649-539X>

Burian Ihor,

Assistant Professor

(Luhansk Educational and Scientific Institute

of the Donetsk State University of Internal Affairs, Ivano-Frankivsk)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3473-0166>

LEGAL REGULATION OF THE USE OF FIREARMS BY POLICE OFFICERS

The article is devoted to the study of the legal regulation of the use of firearms by police officers. It is noted that the lack of legal regulation may be the imperfection of the legal regulation of the conceptual apparatus of Art. 46 of the Law of Ukraine “On the National Police”. Individual concepts in practice may be perceived differently by both the police and representatives of control bodies. It is stated that, as a general rule, a police officer has the right to use a weapon only after fulfilling a legal demand to stop committing an offense and a verbal warning about the possibility of using a firearm. It was established that in the case of using a weapon to repel an attack, such an attack must be obvious and directly pose a threat to life and health. It is emphasized that when using weapons to free hostages or persons who have been illegally deprived of their liberty, it should be taken into account that a police officer can use firearms only against persons who are reasonably suspected of taking hostages (that is, directly carrying out actions aimed at restricting a person's freedom and ensuring conditions regarding its illegal retention). It was determined that when using a firearm to stop a vehicle, the police officer has the right to use the weapon solely for the purpose of causing damage to the vehicle. At the same time, the driver and passengers should not be injured. It has been investigated that an innovation in the grounds for the use of firearms by police officers is the use of weapons to forcibly stop the flight of an unmanned aircraft. At the same time, the police officer must have a reasonable suspicion that this vessel is being used to commit offenses or poses a threat. It is emphasized that when using weapons on an unmanned aerial vehicle, one should be especially careful and constantly monitor the space behind the target in order to avoid hitting foreign objects (for example, high-rise buildings). It is also worth emphasizing that when shooting upwards (a warning shot), it is worth considering that a real bullet is released into the air, and accordingly falls to the ground after some time, which can cause injury to bystanders. The use of an upward shot in official activities must always be prudent, correspond to the situation and ethical norms in society.

Key words: coercion, police, power, attack, weapon, offense, legality.

ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

УДК 343.18

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-3>**Городецька Марина Сергіївна**

доктор юридичних наук, доцент

(Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>ЩОДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПРЕДМЕТА ВІДАННЯ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Статтю присвячено дослідженню процесуальної правоздатності суб'єктів кримінального провадження на підставі їх відокремленого предмета відання. Приділено увагу визначенню функціональних сторін та функціональних еквівалентів у кримінальному процесі. Установлено, що на рівні функціонального предмета відання між суб'єктами однієї функціональної сторони розподіляється за темпоральними межами не лише предмет відання, а й повноваження. Визначено, що на рівні розподілу функціонального предмета відання відбувається процесуальна організація шляхом визначення в межах здійснення однієї кримінальної процесуальної функції окремих предметів відання та повноважень. Зазначено, що це створює певні кримінальні процесуальні компетенції, що надає підстави для запровадження конкретних державних органів – суб'єктів кримінального судочинства, які виконують однакову кримінальну процесуальну функцію. Зроблено висновок, що в контексті ієрархії державних органів можна вести мову про презумпцію вищої кваліфікації суб'єкта, що перебуває на вищому щаблі службової ієрархії. Тому у внутрішньовідомчому розподілі предмета відання також спрацьовує правило щодо забезпечення більшої відповідальності держави у вигляді більш «відповідального», тобто більш кваліфікованого суб'єкта.

Ключові слова: предмет відання, учасники кримінального провадження, суб'єкти кримінального процесу, кримінальне провадження, досудове розслідування, судовий розгляд, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, права людини.

Постановка проблеми. Ефективність кримінального процесу насамперед оцінюється за рівнем забезпечення прав учасників, які залучаються до провадження, та залежить від ефективної діяльності суб'єктів, що ведуть кримінальний процес. Останні, як уповноважені державою особи на здійснення кримінальної процесуальної діяльності, наділені певною сферою діяльності та повноваженнями, за рахунок застосування яких вони можуть впливати на реалізацію прав учасників кримінального процесу. Правильне визначення як кримінальних процесуальних повноважень, так і кримінального процесуального предмета відання є передумовою ефективної організації кримінальних процесуальних відносин та в кінцевому рахунку забезпечення справедливого судового розгляду. Тому дослідження окремих питань розмежування предмета відання в кримінальному процесі є важливим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Окремі питання щодо розмежування предмета відання, підслідності, підсудності в кримінальному процесі досліджувалися

в роботах таких учених-процесуалістів, як І. В. Басиста, Н. Р. Бобечко, В. В. Вапнярчук, Н. В. Глинська, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, О. Ю. Татаров, І. А. Тітко, В. М. Тертишник, О. Г. Шило та інші. Водночас окремі аспекти дослідження кримінального процесуального предмета відання залишилися без уваги.

Мета статті – дослідити окремі питання розмежування предмета відання в кримінальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Учений М. І. Пашковський зазначає: «Юрисдикція держави стосовно вчинених злочинів ґрунтується на кримінальній юрисдикції – повноваженні держави встановлювати кримінально-правові заборони і карати винних осіб (вказані повноваження держави можемо виразити як потенцію діяльності, яка можлива лише за умови організації відповідних органів юстиції і наділення їх необхідними владними повноваженнями, з одного боку, та встановлення матеріально-правових приписів і процедурних норм щодо їх захисту – з іншого), і реалізується через

кримінально-процесуальну юрисдикцію – сукупність повноважень держави в особі її органів з розслідування факту суспільно небезпечної дії, встановлення й переслідування винної особи, вирішення кримінально-публічного позову по суті» [1, с. 337].

Цікавим є осмислення юрисдикції держави як потенції для діяльності відповідних державних органів, які мають бути наділені владними повноваженнями в межах визначеної процедури (процесу). З огляду на наше дослідження, можемо зазначити, що таку потенцію діяльності становить саме окреслений предмет відання в кримінальному процесі. На додаток до «потенційного» предмета відання, який є приводом до створення державних органів, указані уповноважені органи мають бути наділені відповідними кримінальними процесуальними повноваженнями. У поєднанні з виконуваною кримінальною процесуальною функцією саме так і створюється кримінальна процесуальна компетенція суб'єкта, що веде кримінальний процес. Це є підставою для діяльності в межах кримінального процесу створеного державного органу.

Перший етап реалізації функціонального призначення предмета відання щодо забезпечення процесуальної правоздатності органів кримінального судочинства полягає в тому, що наявність певного предмета відання стає підставою діяльності суб'єкта провадження. Установлення окремої сукупності публічних справ, на які потрібно здійснити певний вплив, є підставою для створення державного органу, введення суб'єкта для опрацювання певної сфери публічних справ із метою виконання функції з використанням законних повноважень.

Відповідно, відсутність визначеного в законі кримінального процесуального предмета відання щодо конкретного органу позбавляє його процесуальної правоздатності. Зазначену обставину не завжди враховує законодавець, ставлячись не досить уважно до правового регулювання діяльності державних органів (особливо під час внесення змін до законодавства). У контексті досліджуваного питання доцільно згадати як приклад реформи органів внутрішніх справ та органів податкової міліції у 2015 році.

На рівні функціонального предмета відання між суб'єктами однієї функціональної сторони розподіляється за темпоральними межами не лише предмет відання, а й повноваження. Тож можна зазначити, що відокремлення предметів відання та повноважень у межах виконання однієї функції створює кримінальні процесуальні компетенції суб'єктів однієї функціональної сторони.

Усі органи, які здійснюють одну й ту ж функцію, є органами «функціональними еквівалентами», тобто можуть замінювати одне одного. Функціональним еквівалентом компетенції слідчого може бути компетенція дізнавача та прокурора. Здійснюючи одну кримінально-процесуальну функцію, вони можуть замінити в системі одне одного.

Посади дізнавача та слідчого просто «з'єднуються» в одну посадову особу, яка веде досудове розслідування, але в різних процесуальних формах. Щодо прокурора, то він також може замінити слідчого та здійснювати розслідування, а потім результати такого розслідування надавати до суду, виступаючи як державний обвинувач.

Так само органи правосуддя є між собою функціональними еквівалентами. Предмет відання та повноваження слідчого судді може бути покладено на виконання судді місцевого суду (як, між іншим, це й було до

введення посади слідчого судді), або ж предмет відання та повноваження, наприклад, судді апеляційного суду може бути покладено також на суддю місцевого суду. Тобто процесуальна організація органів правосуддя, звісно, направлена на забезпечення раціональної та ефективної діяльності. Проте за необхідності вказані органи можуть замінювати в системі одне одного.

Органи, об'єднані виконанням єдиної мети, здійсненням однакової кримінальної процесуальної функції, поділяють за повноваженнями та предметом відання. Водночас первинним є предмет відання, оскільки вже щодо нього встановлюються повноваження з огляду на те, якими засобами доцільно опрацювати цю частину предмета відання, щоб досягти поставленої мети, а саме: перетворити наданий предмет відання в кінцевий продукт та виконати свою кримінальну процесуальну функцію.

Варто зауважити, що на рівні розподілу функціонального предмета відання відбувається процесуальна організація шляхом визначення в межах здійснення однієї кримінальної процесуальної функції окремих предметів відання та повноважень. Це створює певні кримінальні процесуальні компетенції, що надає підстави для запровадження конкретних державних органів – суб'єктів кримінального судочинства, які виконують однакову кримінальну процесуальну функцію.

Окреслення лише специфічного предмета відання (без відокремлення низки специфічних повноважень) не є достатнім для створення конкретного державного органу – суб'єкта кримінального процесу. Визначення специфічного предмета відання є підставою для подальшого *організаційно-технічного поділу* (на відміну від організаційно-процесуального) однорідних суб'єктів, тобто застосування спеціалізації між, наприклад, слідчими (розподіл підслідності між слідчими різних відомств, або внутрішньовідомчий розподіл), прокурорами, суддями тощо [2, с. 140–141].

У контексті цього твердження маємо зазначити, що, на нашу думку, недоцільним є запровадження в кримінальному процесуальному законодавстві нових суб'єктів кримінального процесу – дізнавача та керівника органу дізнання, які є лише окремим випадком внутрішньої спеціалізації таких суб'єктів, як слідчий та керівник органу досудового розслідування відповідно.

Закон передбачає розподіл суб'єктів провадження щодо кримінальних проступків та злочинів. Так, відповідно до ст. 38 КПК України, досудове розслідування кримінальних проступків у встановлених законом випадках здійснюють підрозділи дізнання або вповноважені особи інших підрозділів відповідних відомств, які містять у своєму складі органи досудового розслідування [3]. Водночас досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється у спрощеній формі розслідування – у формі дізнання.

Отже, для розслідування кримінальних проступків законодавець передбачив суб'єкта нижчого компетенційного рівня, що цілком логічно. Дійсно, основним критерієм розподілу кримінального проступку та злочину є тяжкість вчиненого діяння, яке фактично вимірюється санкціями статей КК України – розміром покарання. Отже, притягуючи особу до «більшої» відповідальності, держава в особі своїх органів і сама несе «умовно» більшу відповідальність за здійснюване провадження. Така відповідальність держави проявляється в забезпеченні особі гарантій відповідного рівня, які проявляються в залученні до розслідування більш кваліфікованого суб'єкта. Представники слідчих під-

розділів, як більш кваліфіковані фахівці, розслідують злочини, які є більш тяжкими відносно кримінальних проступків, щодо яких здійснюють дізнання підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України.

Проте це не єдиний розподіл предмета відання в кримінальному процесі за ступенем тяжкості кримінальних правопорушень. Провадження щодо більш тяжких злочинів можуть належати до резонансних або особливо складних. Через це провадження з урахуванням ступеня тяжкості можуть бути передані для розслідування слідчим підрозділам вищого ієрархічного рівня.

Як правильно зазначає І. А. Тітко, суворість санкцій за тяжкі злочини зобов'язує державу більш пильно ставитися до належної реалізації інтересів підозрюваного (обвинуваченого), що в окремих випадках потребує заміни приватних начал на публічноправові механізми. Також автор влучно зауважив, що суворість можливого покарання за тяжкий злочин спонукає правопорушника до активних і рішучих дій щодо ухилення від кримінальної відповідальності, протистояти яким належним чином здатна держава, але не потерпілий [4, с. 126–127]. За таких умов держава має уважніше ставитися до кваліфікації суб'єкта, який веде кримінальне провадження. З боку державних органів забезпечується диференціація суб'єктів стосовно здійснення судочинства за кримінальними правопорушеннями, які належать до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів (наприклад, спеціалізовані відділення органів досудового розслідування, органи розслідування вищого інстанційного рівня, колегіальний склад суду під час судового розгляду).

У контексті ієрархії державних органів можна вести мову про презумпцію вищої кваліфікації суб'єкта, що перебуває на вищому щаблі службової ієрархії. Тому у внутрішньовідомчому розподілі предмета відання також спрацює правило щодо забезпечення більшої відповідальності держави у вигляді більш «відповідального», тобто більш кваліфікованого суб'єкта.

Отже, ступінь тяжкості кримінального правопорушення може бути чинником внутрішньовідомчого розподілу предмета відання між більш кваліфікованими та менш кваліфікованими суб'єктами.

Ураховуючи зарубіжний досвід, допустити менш кваліфікованого суб'єкта до розслідування можна на початковому етапі розслідування з метою забезпечення оперативності реагування. В англосаксонській системі кримінального

процесу нашому вітчизняному суб'єкту «слідчий» відповідає посадова особа «детектив», але слідство за вчиненим злочином може виконувати спочатку, наприклад, патрульний офіцер. Тобто до розслідування кримінальної справи може долучатися не тільки детектив. Тому визначення в англійській мові «investigator» (далі – інвестигейтор) відповідає нашому визначенню і слідчого, і оперуповноваженого карного розшуку, і патрульного. Адже всі посадові особи, які виконують дії щодо збирання доказів у справі, є інвестигейторами. А от посаді вітчизняного слідчого відповідає посада детектива. Сучасний кримінальний процес у США починається зі стадії розслідування. Коли злочин учинено, про нього переважно повідомляють поліції. Як правило, офіцер, що патрулює, здійснює розслідування відразу, негайно, так би мовити «по гарячих слідах». Збираються всі докази, які можливо зібрати, а потім за справу береться детектив. Затримання злочинців рідко трапляється на місці злочину. Затримання окремих з них провадиться лише після детального розслідування. У таких випадках слідчий-інвестигейтор для арешту бере ордер у магістратському суді або в іншій судовій установі, що є підставою для здійснення затримання поліцією [5].

Цей приклад ілюструє, що суб'єкти нижчої кваліфікації можуть допускатися до провадження на початковому етапі у зв'язку з нечіткістю визначення на цьому етапі предмета відання, а також у зв'язку з необхідністю забезпечення оперативності реагування.

З огляду на проведене дослідження, можна зробити висновки:

1. Окреслення лише специфічного предмета відання (без відокремлення низки специфічних повноважень) не є достатнім для створення конкретного державного органу – суб'єкта кримінального процесу. Визначення специфічного предмета відання є підставою для подальшого організаційно-технічного поділу (на відміну від організаційно-процесуального) однорідних суб'єктів, тобто застосування спеціалізації між, наприклад, слідчими (розподіл підслідності між слідчими різних відомств, або внутрішньовідомчий розподіл), прокурорами, суддями тощо.

2. На початковому етапі розслідування можна допустити здійснення розслідування іншими представниками правоохоронного органу (наприклад, оперуповноваженим або поліцейським патрульної поліції) у зв'язку з невизначеністю предмета відання, а також у зв'язку з необхідністю забезпечення оперативності реагування.

Перспективи подальших досліджень можливі в напрямі дослідження співвідношення темпоральних та територіальних меж предмета відання в кримінальному процесі.

Список використаних джерел

1. Пашковський М. І. Окремі аспекти регламентації інституту юрисдикції в міжнародному праві: *матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.)*. Т. 1. Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2012. С. 336–338.
2. Городецька М. С. Предмет відання у кримінальному процесі: дис....д-ра юрид. наук. 12.00.09. Донецький держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2023. 532 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.04.2022).
4. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2015. 448 с.
5. Frank Schmalleger. American criminal justice: the process. *Criminal justice today*. Pearson Education, Inc., Upper Saddle River, New Jersey. U.S.A. 2005. 19–341 p.

References

1. Pashkovskyi M. I. Okremi aspekty rehlementatsii instytutu yurydyksii v mizhnarodnomu pravi [Certain aspects of the regulation of the institution of jurisdiction in international law] : mater. Mizhnar. nauk. konf. prof.-vykl. skladu (Odesa, 20–21 kvitnia 2012 r.). T. 1. Natsion. un-t «Odeska yurydychna akademiia». Odesa : Feniks, 2012. s. 336–338 [in Ukrainian].

2. Horodetska M.S. Predmet vidannia u kryminalnomu protsesi [The subject of testimony in criminal proceedings]: dys.... d-ra yuryd. nauk. 12.00.09. Donetskyi derzh. un-t vnutr. sprav. Kropyvnytskyi, 2023. 532 s. [in Ukrainian].
3. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13 kvit. 2012 r. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennia: 21.04.2022) [in Ukrainian].
4. Titko I. A. Normatyvne zabezpechennia ta praktyka realizatsii pryvatnoho interesu v kryminalnomu protsesi Ukrainy [Normative provision and practice of realization of private interest in the criminal process of Ukraine] : monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2015. 448 s. [in Ukrainian].
5. Frank Schmalleger. American criminal justice: the process. *Criminal justice today*. Pearson Education, Inc., Upper Saddle River, New Jersey. U.S.A. 2005. 19–341 p. [in English].

Horodetska Maryna,

Doctor of Science of Law, Associate Professor

(Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute

of Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3228-6299>

REGARDING THE QUESTION OF DEFINING THE SUBJECT OF THE STATEMENT IN A CRIMINAL PROCEEDING

The article is devoted to the investigation of the procedural legal capacity of the subjects of criminal proceedings on the basis of their separate subject matter. Attention is paid to the definition of functional parties and functional equivalents in the criminal process. It has been established that at the level of the functional subject of giving between the subjects of one functional party, not only the subject of giving, but also the authority is distributed across temporal boundaries.

It was concluded that bodies united by the fulfillment of a single goal, the implementation of the same criminal procedural function, are divided according to the powers and the subject of the assignment. At the same time, the subject of knowledge is primary, since powers are already established in relation to it in view of what means it is appropriate to process this part of the subject of knowledge in order to achieve the set goal, namely: to transform the provided subject of knowledge into a final product and fulfill its criminal procedural function.

It was determined that at the level of distribution of the functional subject of knowledge, procedural organization takes place by defining individual subjects of knowledge and powers within the scope of the implementation of one criminal procedural function. It is noted that this creates certain criminal procedural competences, which provides grounds for the introduction of specific state bodies – subjects of criminal justice, which perform the same criminal procedural function. It was concluded that in the context of the hierarchy of state bodies, it is possible to talk about the presumption of higher qualification of the subject at the highest level of the service hierarchy.

Therefore, in the intra-departmental distribution of the subject of knowledge, the rule of ensuring greater responsibility of the state in the form of a more “responsible”, i.e. more qualified, subject also works. It was determined that the degree of severity of the criminal offense may be a factor in the intra-departmental distribution of the subject of the assignment between more qualified and less qualified subjects.

Key words: subject of testimony, participants in criminal proceedings, subjects of criminal proceedings, criminal proceedings, pre-trial investigation, trial, criminal responsibility, criminal offense, human rights.

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ТА АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

УДК 342.9:351.71

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-4>

Сопілко Ірина Миколаївна,

доктор юридичних наук, професор

(Національна комісія з радіаційного захисту населення України, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9594-9280>

Токарева Ксенія Сергіївна,

доктор юридичних наук, доцент

(Національний авіаційний університет, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5705-5211>

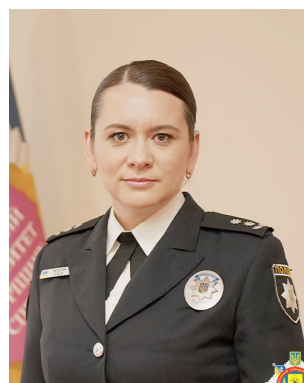

Мердова Ольга Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0769-2364>

СУТНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

Автори зосереджуються на аналізі сутності адміністративної діяльності правоохоронних органів у контексті адміністративно-правового виміру. У роботі визначено адміністративну діяльність як спеціалізовану галузь діяльності правоохоронних органів, орієнтовану на захист прав і свобод особи та громадянина, а також інтересів держави, зокрема у сферах публічної безпеки, фінансово-економічних та інформаційних відносин. Дослідницями висвітлено, що адміністративна діяльність передбачає використання державного примусу та юридичну відповідальність за недотримання встановлених норм. Крім того, вони наголошують, що така діяльність проводиться відповідно до чинного законодавства та забезпечується необхідними гарантіями закон-

ності. У статті розглянуто різні аспекти адміністративної діяльності правоохоронних органів, включно з її суб'єктним складом, компетенцією та застосуванням спеціальних заходів. Також автори звернули увагу на взаємозв'язок понять «адміністративна діяльність» та «поліцейська діяльність», вказуючи на їхні особливості та спільні риси. У висновках підкреслюється важливість адміністративно-правового аспекту в реалізації правоохоронної функції держави та надається системний огляд основних правоохоронних органів, які проводять адміністративну діяльність.

Ключові слова: правоохоронні органи, адміністративна діяльність, поліцейська діяльність, діяльність правоохоронних органів, правоохоронна діяльність, національна безпека.

Постановка проблеми. Згідно з Національною стратегією у сфері прав людини, затвердженою Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021, важливими напрямками є захист прав людини, включаючи право на життя, запобігання катуванням, свободу та особисту недоторканність, свободу вираження поглядів, доступ до інформації, право на приватність, свободу зібрань і об'єднань, запобігання дискримінації та боротьба з насильством, включаючи торгівлю людьми [1]. З метою адаптації Стратегії до нових умов особливу увагу слід приділити оновленню положень, спрямованих на діяльність правоохоронних органів в умовах військової агресії та окупації території України.

До 2014 року акцент робився на застосуванні превентивних заходів для запобігання порушенням законодавства. Дослідники, як-от А. Кучук та О. Соколенко, визначали різні функції правоохоронних органів, пріоритети яких передбачають охорону, профілактику, нагляд, регулювання, каральну та виховну функції [2, с. 13; 3, с. 11]. Крім того, остання у дисертації визначає напрями правоохоронної діяльності, надаючи пріоритет запобіганню правопорушенням, а потім їх виявленню, припиненню, розкриттю, розслідуванню, притягненню до відповідальності правопорушників. Поряд із цим учена, формулюючи поняття правоохоронної діяльності, вказує спочатку на захист та охорону прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, а також засад конституційного ладу, законності та правопорядку [3, с. 386].

Стратегія розвитку органів внутрішніх справ, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 №118-р, визначає вимоги до поліції як основної ланки МВС, зокрема: обслуговування окремих громадян та суспільних груп, відповідальність перед законом, захист прав людини і громадянина, а також прозорість. Наголошується на необхідності того, щоб правоохоронні органи були «сервісними службами», які сприяють у влаштуванні безпечного та законного добробуту в державі. Стратегія спрямована на перетворення МВС на орган європейського зразка та формування в його складі поліції як головного органу із забезпечення громадської безпеки [4].

Отже, і в програмних документах було передбачено необхідність принципових змін в організації та діяльності одного з найбільш чисельних правоохоронних органів – органів внутрішніх справ та подальша реорганізація в поліцію, що знайшло своє законодавче врегулювання в ухвалені у 2015 році Законі України «Про Національну поліцію» [5].

Після 2014 року актуальною залишається проблема реалізації функції превенції правоохоронними органами. Необхідність забезпечення національної безпеки та реагування на загрози вимагає ефективної адаптації діяльності даних органів до нових умов. Це передбачає формування нової моделі правоохоронної діяльності, чітке розподілення завдань та функцій між органами, обмеження застосування імперативних заходів та способів забезпечення безпеки, гарантування верховенства

права та законності, перегляд форм і методів превенції, впровадження сучасних способів здійснення правоохоронної діяльності, зокрема кіберзахисту, аналітичних методів та методик для виявлення порушень у сфері фінансів та економіки, а також виявлення потенційних загроз та їх усунення.

Реалізація новітніх методів вимагає ефективної організації, узгодженості та співпраці між правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також на міжнародному рівні.

Додатково, О. Попівняк аналізує функції правоохоронних органів, надаючи пріоритет судовому виконанню рішень, розгляду справ про адміністративні правопорушення та оперативно-розшуковій діяльності [6, с. 56–57]. О. Тильчик вказує на необхідність посилення «силового» складника діяльності щодо забезпечення громадської безпеки та цивільного захисту [7, с. 16]. Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 передбачено заходи для системного захисту національної безпеки, включно із зміцненням демократичного цивільного контролю та оптимізацією структури та функцій правоохоронних органів. Стратегія національної безпеки України передбачає реформування правоохоронної системи, спрямоване на системне посилення сектору безпеки і оборони [8]. Проект Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, опублікований Міністерством внутрішніх справ у 2021 році, встановлює посилення спроможності сил громадської безпеки та цивільного захисту, захист особи та суспільства від правопорушень, а також створення безпечних умов життєдіяльності й ефективної системи цивільного захисту [9].

Отже, науковий аналіз вказує на важливість та актуальність діяльності правоохоронних органів в адміністративно-правовому вимірі для забезпечення прав людини, громадської безпеки та національної безпеки України. Переорієнтація їхньої функціональної діяльності в умовах викликів і загроз сучасності стає критично важливою для ефективного захисту прав та інтересів громадян та суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження в адміністративному праві акцентують увагу на діяльності правоохоронних органів. О. Дудченко визначає роль «силових» органів в адміністративній юрисдикції. Л. Палій використовує результати робіт інших учених: О. Бандурка, І. Голосніченко, М. Корнієнка, О. Остапенка, для обґрунтування адміністративної діяльності в митній безпеці. Вчені також досліджують співвідношення поліцейської та правоохоронної діяльності, надаючи важливість категорії «поліцейська діяльність» в адміністративному аналізі тощо.

Мета статті полягає в науковому аналізі сутності діяльності правоохоронних органів в адміністративно-правовому вимірі, розглядаючи їх особливості та роль у забезпеченні прав та свобод громадян, забезпеченні національної безпеки та змісті адміністративно-правових норм, що регулюють їхню діяльність.

Виклад основного матеріалу. Дослідження поліцейської діяльності та її відмінностей від інших пра-

воохоронних органів підкреслюється в наукових публікаціях, які використовують поняття «поліцейська діяльність». Учені, як-от Ю. Римаренко, В. Авер'янов, І. Усенко, вважають цей термін ключовим для відокремлення діяльності поліції від інших правоохоронних органів. У вітчизняній адміністративно-правовій науці також зазначено важливість формування та становлення адміністративного права, що сягає своїм корінням XVIII сторіччя. Різноманітні погляди на предмет поліцейського права виокремлювали наприкінці XIX сторіччя, а пізніше, у XX столітті, наголошувалося на важливості адміністративної діяльності та її формах, включно з виданнями різних актів та укладеннями договорів [10, с. 7–21]. В. Кобалевський, зі свого боку, звертав увагу на аналіз форм адміністративної діяльності й наголошував на існуванні адміністративного примусу, доки існує виконавча влада [10, с. 27].

Історіографія становлення й розвитку поліцейського та адміністративного права свідчить про їх тісний зв'язок. Початкові концепції поліцейського права пов'язані з переглядом підходу до тлумачення терміна «поліція», що спочатку охоплював внутрішнє управління, а згодом асоціювався з державним порядком та безпекою. Адміністративне право виникло як право законності й справедливості у сфері управління, не виключаючи при цьому існування поліцейського права. Поліцейська діяльність була спрямована на правовий захист і забезпечення громадського порядку.

Наукове дослідження обох галузей права свідчить про постійний пошук шляхів вирішення питань щодо регулювання відносин між суб'єктами влади та в управлінській сфері. Роль і значення поліції змінюються залежно від суспільно-політичних трансформацій. О. Кобзар акцентує увагу на аналізі терміна «*politia*» в античній добі, який позначав цивільну адміністрацію, а в подальшому набував значення управлінської діяльності з метою забезпечення громадського порядку та безпеки. Аналізуючи погляди вчених на поліцейську діяльність, він розрізняє та аналізує основні підходи до її визначення, вказуючи на різні аспекти її сутності та змісту [11, с. 10–12, 33–34]. Дослідник також виокремлює мету поліцейської діяльності – охорону правопорядку в громадських місцях, виокремлює три складники поліцейської діяльності: адміністративний нагляд, адміністративний примус, адміністративна юрисдикція, та розглядає її як складову частину правоохоронної діяльності [11, с. 73–75, 251].

Підсумовуючи авторський підхід О. Кобзаря, інших учених щодо сутності поліцейської діяльності, доцільно вказати таке: 1) поліцейська діяльність – окремий різновид правоохоронної діяльності, яка має адміністративно-правову природу; 2) є складником адміністративної діяльності правоохоронних органів; 3) здійснюється спеціально уповноваженим державним органом – Національною поліцією та уповноваженими суб'єктами – поліцейськими як посадовими особами, які мають спеціальні звання; 4) спрямована на забезпечення публічної безпеки та охорону публічного порядку. Врахування наукового підходу О. Кобзаря, інших учених, які доводили доцільність виокремлення поняття «поліцейська діяльність», дає змогу зазначити про необхідність подальшого аналізу питання про сутність і зміст загальних категорій «правоохоронна діяльність» та «діяльність правоохоронних органів», виокремлення в межах відповідних правовідносин тих, які мають адміністративно-правову природу.

На думку О. Соколенко, правоохоронна діяльність спрямована на реалізацію правоохоронної функції дер-

жави, забезпечуючи захист та охорону прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, згідно з чинним законодавством та принципами правової держави. Така діяльність виконується професійними спеціалізованими суб'єктами за допомогою різноманітних правових засобів і заходів юридичного впливу для запобігання, припинення та здійснення юридичної відповідальності. Дослідниця визначає поняття системи правоохоронних органів як цілісну, ієрархічну та структуровану сукупність взаємозумовлених органів, утворених для спільного фахового здійснення правоохоронної діяльності [3, с. 386–387].

Враховуючи позицію О. Кобзаря, який підкреслює важливість професійного виконання правоохоронною діяльністю та забезпеченням державою відповідних органів для реалізації цієї функції [11, с. 251], можна стверджувати, що правоохоронна діяльність відмінна від інших видів правоохоронної діяльності через її спеціалізацію, здійснення на професійній основі та використанням державних засобів впливу.

В. Волинець у своєму дослідженні сутності та змісту правоохоронної функції держави визначає її як основне завдання, спрямоване на захист та гарантування прав і свобод громадян, а також на розвиток держави. Дослідник вказує на нерозривний зв'язок між існуванням демократичної, соціальної та правової держави з реалізацією правоохоронної функції. Відзначається, що така функція передбачає взаємодію різних органів державної влади. Важливо додати, що науковець підкреслює важливість урахування не лише стану законодавства та його якісних показників, а й елементів правової системи, як-от правосвідомість, правова культура та ідеологія. Науковець указує на те, що головним об'єктом захисту під час правоохоронної діяльності є права і свободи людини й громадянина, а реалізація цієї функції пов'язана з боротьбою зі злочинністю.

Варто додати, що, дослідник наголошує на тому, що основними суб'єктами реалізації правоохоронної функції є правоохоронні органи, як-от міліція (монографія підготовлена у 2012 р., коли функціонував цей правоохоронний орган), прокуратура (враховуючи наявність на момент підготовки монографії компетенції щодо здійснення прокурорського нагляду за додержанням і правильним застосуванням законів) та органи судової влади. Зазначається, що вказані органи відіграють ключову роль у забезпеченні правопорядку та прав і свобод громадян.

Енциклопедичне значення поняття «правоохоронна діяльність» розкриває його зміст як форму державної діяльності, що має на меті захист суспільних відносин від протиправних посягань та відновлення порушеного правопорядку. Така діяльність виконується спеціально уповноваженими суб'єктами відповідно до закону та встановленого порядку. Основні ознаки правоохоронної діяльності передбачають: вплив за допомогою юридичних заходів, відповідність закону, дотримання установленної процедури, взаємозв'язок обов'язковості рішень та можливість оскарження, а також відповідальність за неправомірні дії. Недержавні установи, що залучаються до вказаної діяльності, діють у межах державної правоохоронної політики [13, с. 683–684].

Спираючись на науковий підхід О. Соколенко, доцільно зазначити про розмежування термінів «правоохоронна діяльність», «діяльність правоохоронних органів».

До ознак діяльності правоохоронних органів доцільно зарахувати такі:

- спеціалізованість і спрямованість на правову охорону та захист прав і свобод людини й громадянина, а також інтересів держави, особливо в контексті національної безпеки;
- виконання основної мети функціонування державних органів, спеціально призначених для реалізації правоохоронної функції;
- суворота відповідності законодавству;
- компетентність щодо використання державного примусу, зокрема у сфері кримінального та адміністративного законодавства;
- застосування форм і методів, передбачених законом та підтверджених відповідними правовими підставами;
- правозастосування здійснюється за допомогою встановлених законодавством процедур, які завершуються ухваленням рішення, юридично обов'язкового для виконання адресатам приписів, за невиконання чи неналежне виконання якого передбачено юридичну відповідальність;
- законодавством передбачено гарантії законності реалізації правоохоронними органами, їх посадовими особами компетенції.

Правоохоронна діяльність передбачає реалізацію правової охорони та захисту, а також застосування державного примусу. Суб'єктами є державні органи, створені для виконання завдань, спрямованих на реалізацію правоохоронної функції. Основні ознаки вміщують вплив за допомогою юридичних заходів, відповідність закону, дотримання установленної процедури, гарантії законності реалізації компетенції правоохоронних органів.

Діяльність правоохоронних органів може бути розглянута як адміністративна діяльність, регульована нормами адміністративного права, що є частиною загального контексту адміністративно-правової сфери.

Наступним питанням, яке потребує додаткового аналізу, є співвідношення термінів «поліцейська діяльність» та «адміністративна діяльність» щодо правоохоронних органів.

У своїй дисертації Л. Палій наголошує, що адміністративна діяльність щодо забезпечення митної безпеки в Україні є специфічною, публічною, підзаконною, цілеспрямованою, державно-владною діяльністю уповноважених суб'єктів, як-от органи державної виконавчої влади та інші державні органи. Вона здійснюється з метою захисту митних інтересів держави та регулюється нормами адміністративного й митного законодавства [14, с. 118].

Науковий підхід М. Ковтун дає змогу виокремити адміністративну діяльність як специфічну сферу управління суб'єктами владних повноважень. Вона характеризується врегульованістю нормами адміністративного права, специфічним суб'єктом (у широкому значенні) та спрямованістю на владно-публічне регулювання. Серед складників адміністративної діяльності виокремлюють зовнішню та внутрішню діяльність, що охоплює виконання законів, нормативних актів управління, надання вказівок, застосування заходів адміністративного впливу та інші аспекти [13, с. 12–13].

Водночас серед видів адміністративної діяльності Національної поліції виокремлюють два види адміністративної діяльності – управлінську та юрисдикційну. Управлінська діяльність охоплює організацію правоохоронної діяльності загалом, тоді як юрисдикційна стосується притягнення до адміністративної й дисциплінарної відповідальності та розгляду скарг громадян

[15, с. 15].

Привертає увагу й інший підхід щодо виокремлення видів адміністративної діяльності, згідно з яким органи внутрішніх справ виконують адміністративну діяльність, яка може бути поділена на внутрішній (організаційний) та зовнішній напрями. Внутрішній напрям містить такі складники, як службове атестування, проходження служби, надання методичної допомоги тощо. Зовнішня діяльність передбачає охорону громадського порядку, здійснення дозвільної системи, забезпечення діяльності спеціальних установ, забезпечення реалізації права громадян на вільне пересування та обрання місця проживання, контроль за безпекою дорожнього руху, забезпечення охорони об'єктів, конвоювання арештованих і засуджених [16, с. 23].

Наступним за логікою наукового аналізу питанням є встановлення кола державних органів, які можна уналежити до правоохоронних.

Науковець О. Дудченко рекомендує визначати правоохоронні органи як узагальнювальне наукове поняття, що вміщує всю систему органів, які виконують правоохоронну функцію держави. Він поділяє ці органи на дві групи: «силові» (Національна поліція, Служба безпеки України, органи досудового розслідування, прикордонна служба) та контрольно-наглядові й органи з правового забезпечення (уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи юстиції, прокуратура, експертні установи, спеціалізовані формування громадськості) [16, с. 662–663].

Такий підхід слід урахувати при визначенні поняття «правоохоронний орган» та встановленні органів, що провадять адміністративну діяльність. Правоохоронні органи, які провадять адміністративну діяльність, повинні мати професійний характер та займатися цією діяльністю як основною.

При визначенні правоохоронних органів, які провадять адміністративну діяльність, слід урахувати норми Конституції України та законодавчі акти, що регулюють їх організацію та функціонування. Наприклад, у ч. 3 ст. 17 Конституції України вказано, що призначення правоохоронних органів – забезпечувати, поряд із військовими формуваннями, державну безпеку та захист державного кордону. Важливим для формування правових основ реалізації цього призначення є конституційний припис про врегулювання законом їх організації та порядку діяльності [17]. У Законі України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» термін «правоохоронні органи» щодо органів держави-терориста (держави-агресора) розкривається в значенні «міліція, поліція тощо» [18]. Також важливим є врахування законодавчих змін та створення нових правоохоронних органів, які можуть бути вміщені до вказаної категорії.

Загалом, виокремлення правоохоронних органів, які провадять адміністративну діяльність, серед тих, які в чинному законодавстві належать до правоохоронних, слід здійснювати, спираючись на такі ознаки, як:

- належність до органів виконавчої влади;
- організаційна відокремленість, виражена в правовому положенні та наявності атрибутів, передбачених законами;
- спрямованість на реалізацію правоохоронної функції держави, включно із захистом прав і свобод людини і громадянина, національної безпеки та іншими аспектами;

– використання форм і методів, що регулюються нормами адміністративного права.

Висновки. Тож поняття «адміністративна діяльність правоохоронних органів» виокремлюється із загальної категорії «адміністративна діяльність» через його врегульованість нормами адміністративного права та спеціальну спрямованість на правову охорону та захист прав і свобод людини і громадянина, а також інтересів держави у сферах публічного порядку, фінансово-економічній, інформаційній та відновлення порушених прав.

Поняття «*правоохоронна діяльність*» охоплює не лише діяльність правоохоронних органів, а й інших суб'єктів, для яких правовий захист не є основною функцією. Така діяльність вміщує спеціально уповноважених державних органів, які застосовують примус у встановленому законодавством порядку для захисту прав і свобод громадян, національних інтересів та національної безпеки.

Діяльність правоохоронних органів доцільно розглядати з позицій сукупності цілеспрямованих дій щодо здійснення спеціально уповноваженими державними органами правової охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина, національних інтересів, насамперед, щодо забезпечення національної безпеки, для яких така діяльність є основною і здійснюється за встановленою законодавством процедурою, забезпечується примусовою силою держави з притаманними їй гарантіями законності здійснення.

Поліцейську діяльність (у тому значенні, яке доведене на цей час дослідниками) можна розглядати як різновид адміністративної діяльності правоохоронних органів, а поняття «адміністративна діяльність» – як ширше за змістом, порівняно з поняттям «поліцейська діяльність». Адміністративна діяльність правоохоронних органів ширша за її суб'єктний складник, оскільки охоплює не тільки поліцію, а й інші правоохоронні органи. Поняття «поліцейська діяльність» пов'язане зі спеціально уповноваженим суб'єктом – поліцією – і характеризує її адміністративно-правову сутність, яка виявляється в цілеспрямованих діях щодо забезпечення

публічної безпеки, охорони публічного порядку, прав і свобод громадян.

До *правоохоронних органів, які провадять адміністративну діяльність*, доцільно зарахувати органи виконавчої влади, для яких адміністративна діяльність, спрямована на охорону і захист прав і свобод людини і громадянина, захист державного суверенітету, територіальної цілісності, національних інтересів держави, насамперед, у сферах забезпечення публічної безпеки та порядку, фінансово-економічній та інформаційній, а також відновлення порушених прав громадян є основною й реалізується в адміністративно-правових формах і за допомогою заходів і засобів, урегульованих нормами адміністративного права.

Отже, до числа правоохоронних органів, які цілеспрямовано виконують адміністративну діяльність для реалізації правоохоронної функції держави, належать:

- Національна поліція;
- Державна прикордонна служба України;
- Військова служба правопорядку в Збройних силах України;
- Бюро економічної безпеки України;
- Державна служба фінансового моніторингу України;
- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;
- Державна кримінально-виконавча служба України.

Стосовно Національної гвардії України, слід указати, що Законом України «Про Національну гвардію України» встановлено належність цього органу до військових формувань із правоохоронними функціями [19]. Для інших правоохоронних органів – органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України адміністративну правоохоронну діяльність не можна назвати основною у зв'язку з компетенцією щодо здійснення ними переважно оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення: 07.11.2023).
2. Кучук А. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 22 с. URL: <https://cutt.ly/cZeAkVg> (дата звернення: 07.11.2023).
3. Соколенко О. Адміністративно-правові засади захисту прав громадян у діяльності правоохоронних органів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 460 с.
4. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-р#Text> (дата звернення: 07.11.2023).
5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 07.11.2023).
6. Попівняк О. та ін. Правове забезпечення захисту економічних інтересів держави. Теоретико-прикладне дослідження : монографія / за ред. О. Рябенко. Суми : Мрія, 2020. 352 с.
7. Тильчак О. Адміністративно-правове забезпечення протидії тінізації економіки: теорія і практика. : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2018. 37 с. URL: <https://cutt.ly/ZZeIP36> (дата звернення: 07.11.2023).
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 07.11.2023).
9. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України / Офіційний вебсайт МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021> (дата звернення: 07.11.2023).
10. Антологія української юридичної думки. В 6 т. / упоряд.: Ю. Римаренко, В. Авер'янов, І. Усенко ; Голова редкол. Ю. Шемчушенко. Київ : Вид. Дім «Юрид. кн.», 2003. Т. 5 : Поліцейське та адміністративне право. 600 с.
11. Кобзар О. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

12. Волинець В. Функції сучасної держави: теоретико-правові проблеми : монографія. Київ : Логос, 2012. 512 с.
13. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Київ : Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Кор. НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. Т. 5 : Адміністративне право. 960 с.
14. Палій Л. Форми та методи адміністративної діяльності щодо забезпечення митної безпеки в Україні : дис. ... д-ра філософії. Запоріжжя, 2020. 219 с.
15. Бесчастний В., Мердова О., Тулінов В. Адміністративна діяльність Національної поліції: загальна частина : навч. посіб. / ред. В. Бесчастний. Київ : ВД «Дакор», 2017. 248 с.
16. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Київ : Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Кор. НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. Т. 19 : Кримінальний процес, судострій, прокуратура та адвокатура. 960 с.
17. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 07.11.2023).
18. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22.05.2022 р. № 2265-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> (дата звернення: 07.11.2023).
19. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 07.11.2023).

References

1. Pro Natsionalnu stratehiu u sferi prav liudyny [About the national strategy in the field of human rights]: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 24.03.2021 r. № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].
2. Kuchuk A. (2007). Teoretyko-pravovi zasady pravookhoronnoi diialnosti v Ukraini [Theoretical and legal foundations of law enforcement activity in Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.07. Kyiv, 22 s. URL: <https://cutt.ly/cZeAkVg> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].
3. Sokolenko O. (2012). Administratyvno-pravovi zasady zakhystu pravo hromadian u diialnosti pravookhoronnykh orhaniv [Administrative and legal principles of protection of the rights of citizens in the activities of law enforcement agencies] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07. Kharkiv. 460 s. [in Ukrainian].
4. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku orhaniv systemy Ministerstva vnutrishnikh sprav na period do 2020 roku [On the approval of the Strategy for the Development of System Bodies of the Ministry of Internal Affairs for the period up to 2020]: Rozporiadzh. Kab. Ministriv Ukrainy vid 15.11.2017 r. № 1023-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-r#Text> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].
5. Pro Natsionalnu politsiiu [About the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. № 580-VIII : stanom na 5 zhovt. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].
6. Popivniak O. ta in. (2020). Pravove zabezpechennia zakhystu ekonomichnykh interesiv derzhavy. Teoretyko-prykladne doslidzhennia [Legal protection of the economic interests of the state. Theoretical and applied research]: monohrafiia/ red. O. Riabchenko. Sumy: Mriia. 352 s. [in Ukrainian].
7. Tylchak O. (2018). Administratyvno-pravove zabezpechennia protydii tinizatsii ekonomiky: teoriia i praktyka. [Administrative and legal protection against shadowing of the economy: theory and practice] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07. Irpin, 2018. 37 s. URL: <https://cutt.ly/ZZeIP36> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].
8. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku “Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy” [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 “On the National Security Strategy of Ukraine”]: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 14.09.2020 r. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].
9. Stratehiia hromadskoi bezpeky ta tsyvilnoho zakhystu Ukrainy [Strategy of public security and civil defense of Ukraine] / Ofitsiinyi veb-sait MVS Ukrainy. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].
10. (2003). Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky [Anthology of Ukrainian legal thought]. V 6 t. / uporiad.: Yu. Rymarenko, V. Averianov, I. Usenko ; Holova redkol. Yu. Shemchushenko. Kyiv : Vyd. Dim «Iuryd. kn.». T. 5 : Politseiske ta administratyvne pravo. 600 s. [in Ukrainian].
11. Kobzar O. (2015). Politseiska diialnist v Ukraini: administratyvno-pravovyi aspekt [Police activity in Ukraine: administrative and legal aspect]: monohrafiia. Kharkiv; Dnipropetrovsk : Panov. 316 s. [in Ukrainian].
12. Volynets V. (2012). Funktsii suchasnoi derzhavy: teoretyko-pravovi problemy [Functions of the modern state: theoretical and legal problems]: monohrafiia. Kyiv : Lohos., 512 s. [in Ukrainian].
13. (2020). Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia [Great Ukrainian legal encyclopedia]: u 20 t. Kyiv : Nats.akad. prav.nauk Ukrainy; In-t derzhavy i prava im. V.M. Kor. NAN Ukrainy; Nats.iuryd.un-t im. Yaroslava Mudroho, 2020. T. 5 : Administratyvne pravo. 960 s. [in Ukrainian].
14. Palii L. (2020). Formy ta metody administratyvnoi diialnosti shchodo zabezpechennia mytnoi bezpeky v Ukraini [Forms and methods of administrative activity to ensure customs security in Ukraine]: dys. ... d-ra filosofii. Zaporizhzhia, 2020. 219 s. [in Ukrainian].
15. Beschastnyi V., Merdova O., Tulinov V. (2017). Administratyvna diialnist Natsionalnoi politsii: zahalna chastyna [Administrative activity of the National Police: general part]: navch. posib. / red. V. Beschastnyi. Kyiv : VD «Dakor». 248 s. [in Ukrainian].

16. (2020). Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia [Great Ukrainian legal encyclopedia]: u 20 t. Kyiv : Nats.akad. prav.nauk Ukrainy; In-t derzhavy i prava im. V.M. Kor. NAN Ukrainy; Nats.iuryd.un-t im. Yaroslava Mudroho, 2020. T. 19 : Kryminalnyi protses, sudoustrii, prokuratura ta advokatura. 960 s. [in Ukrainian].

17. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR : stanom na 1 sich. 2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].

18. Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symboliky voiennoho vtorhnennia rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu v Ukrainu [On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, the armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 22.05.2022 r. № 2265-IX : stanom na 31 berez. 2023 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].

19. Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy [About the National Guard of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.03.2014 r. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (data zvernennia: 07.11.2023) [in Ukrainian].

Sopilko Irina,

Doctor of Legal Sciences, Professor

(National Commission on Radiation Protection of the Population of Ukraine, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9594-9280>

Tokarieva Kseniia,

Doctor of Legal Sciences, Associate Professor

(National Aviation University, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5705-5211>

Merdova Olha,

PhD in Law, Associate Professor

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0769-2364>

THE ESSENCE OF ACTIVITY OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE ADMINISTRATIVE-LEGAL DIMENSION: SCIENTIFIC ANALYSIS

The authors focus on analyzing the essence of the administrative activity of law enforcement agencies in the context of administrative-legal dimension. The study defines administrative activity as a specialized field of law enforcement agencies aimed at protecting the rights and freedoms of individuals and citizens, as well as the interests of the state, particularly in areas of public safety, financial-economic, and informational relations. The researchers highlight that administrative activity involves the use of state coercion and legal liability for non-compliance with established norms. Additionally, they emphasize that such activity is carried out in accordance with current legislation and is ensured by necessary guarantees of legality. The article examines various aspects of administrative activity of law enforcement agencies, including their composition, competence, and application of special measures. The authors also draw attention to the interrelation between the concepts of “administrative activity” and “police activity”, indicating their peculiarities and common features. In the conclusions, the importance of the administrative-legal aspect in realizing the law enforcement function of the state is emphasized, and a systematic overview of the main law enforcement agencies conducting administrative activity is provided. It was determined that it is appropriate to include executive power bodies as law enforcement bodies that include administrative activity, for which administrative activity is aimed at the protection and protection of human and citizen rights and freedoms, the protection of state sovereignty, territorial integrity, and national interests of the state, primarily in the sphere of ensuring public order and, financial, economic and informational security, as well as restoration of the violated rights of citizens is the main thing and is implemented in administrative and legal forms and with the help of measures and means regulated by the norms of administrative law.

Key words: law enforcement agencies, administrative activity, police activity, activity of law enforcement agencies, law enforcement activity, national security.

УДК 343.91

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-5>

Косяченко Ксенія Едуардівна,

кандидат юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1380-218X>

ДОСВІД КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У НІМЕЧЧИНІ ТА ІТАЛІЇ

У статті розглядається досвід кримінологічної діяльності неурядових організацій Федеративної Республіки Німеччина на прикладі роботи «Deutsches Forum für Kriminalprävention» та проаналізовано окремі проекти з протидії злочинності в Італійській Республіці за участю неурядових організацій.

Зазначається, що у Федеративній Республіці Німеччина та Італійській Республіці діяльність неурядових організацій у частині протидії злочинності спрямована насамперед на профілактику суспільно небезпечних діянь шляхом усунення детермінантів суспільно небезпечних діянь, роботи з населенням (віктимологічне профілактика) та потенційними суб'єктами злочинів.

На прикладі діяльності «Deutsches Forum für Kriminalprävention» розкриваються найбільш типові напрями кримінологічної діяльності неурядових організацій Федеративної Республіки Німеччина: співпраця з правоохоронними органами та іншими суб'єктами протидії злочинності; узагальнення наявних професійних підходів, спрямованих на протидію злочинності; проведення інформаційних кампаній серед населення тощо.

Розглядається співпраця неурядових організацій Італійської Республіки з правоохоронними органами цієї держави в межах проекту «У безпеці ... за межами дому». Зазначається, що цей проект передбачає активну роботу з населенням у частині того, як знизити ризики стати потерпілим від злочину шляхом поширення віктимологічної інформації через листівки, SMS-повідомлення тощо.

Ключові слова: кримінологія, неурядові організації, протидія злочинності, правоохоронні органи, кримінологічна діяльність, запобігання злочинам.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день діяльність неурядових організацій у частині протидії злочинності – доволі поширене явище у світі. Є чимало прикладів, коли ці суб'єкти суспільних відносин здійснювали значний позитивний вплив на динаміку злочинності в окремому регіоні, державі або навіть на міжнародному рівні. Такий досвід є безцінним та має бути врахований вітчизняними неурядовими організаціями, які вживають заходів із запобігання злочинності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто вказати, що питанню зарубіжного досвіду кримінологічної діяльності тих чи тих суб'єктів протидії злочинності приділялася й приділяється чимала увага в працях таких вітчизняних учених, як В. С. Березняк, В. М. Бесчастний, І. Г. Богатирьов, О. Ю. Бусол, В. В. Василевич, А. А. Вознюк, А. О. Джу́жа, О. М. Джу́жа, А. В. Коваленко, О. М. Костенко, І. Г. Куц, І. М. Копотун, О. М. Литвинов, А. П. Мозоль, Є. М. Моїсєєв, С. І. Мінченко, Ю. Ю. Орлов, А. В. Савченко, Н. І. Устрицька, В. В. Черней, С. С. Чернявський, В. В. Шаблістий, С. І. Шевченко, О. С. Юнін, Г. З. Яремко та ін.

Мета статті – дослідити досвід кримінологічної діяльності неурядових організацій у Німеччині (на прикладі роботи «Deutsches Forum für Kriminalprävention») та Італії.

Виклад основного матеріалу. Станом на сьогоднішній день Федеративна Республіка Німеччина (далі –

ФРН) – одна з передових держав світу в частині розвитку кримінологічних заходів запобігання актам деліктної поведінки. Неурядові організації є важливими суб'єктами протидії злочинності, постійно співпрацюючи з правоохоронними органами ФРН та інших європейських держав. Доволі популярною у ФРН є діяльність такої неурядової організації, як «Deutsches Forum für Kriminalprävention» (далі – DFK). Це об'єднання громадян засновано в м. Бонн 21 червня 2001 р. як неприбуткову цивільно-правову юридичну організацію.

На офіційному вебсайті цієї організації зазначається, що її основним завданням є сприяння запобігання злочинності в усіх аспектах, використання можливостей профілактики, залучення всіх суб'єктів протидії злочинності [2].

Отже, діяльність із запобігання злочинам є основною метою роботи названої неурядової організації.

Як зазначається в преамбулі Статуту DFK, для подолання явища злочинності, зменшення збитків, що заподіюються суспільству від неї, зміцнення почуття безпеки в населення важливо максимально використовувати можливості профілактики. Це завдання не лише федеральних, державних і місцевих органів влади, а й неурядових організацій та громадян. Саме тому свій внесок у протидію злочинності повинні зробити всі сили суспільства. DFK, зі свого боку, має на меті об'єднати ці сили для досягнення відповідних результатів [3].

Запропоновану модель діяльності визнано ефективною в багатьох сучасних демократичних державах світу. Так, більшість урядових та неурядових організацій перепрофілюють свою діяльність саме на профілактику, а не на припинення та розкриття злочинів, які вже вчинено [4, с. 114].

На офіційному вебсайті DFK зазначається, що основними напрямками діяльності цієї неурядової організації є:

1. Співкування та співпраця з державними та недержавними організаціями, фізичними особами з метою протидії злочинності [2].

Протидія злочинності – полінарний процес, до реалізації якого задіяний широкий перелік загальних та спеціальних суб'єктів [5, с. 285].

2. Синергія наявних професійних підходів, спрямованих на протидію злочинності [2].

У кримінології є багато підходів щодо протидії злочинності. Їх уніфікація та вироблення комплексного алгоритму дій, спрямованого на запобігання тим чи тим видам злочинності, на нашу думку, допоможе підвищити рівень ефективності профілактики злочинності. Крім того, врахування сучасних тенденцій дає змогу розвивати кримінологічний напрям діяльності, підлаштовуючись під метаморфози злочинної поведінки.

3. Проведення інформаційних кампаній серед населення [2].

Обізнаність населення – один з ключових факторів профілактики злочинності. Людина, яка володіє віктимологічною інформацією, є пильною та дотримується хоча б базових правил особистої безпеки, що, своєю чергою, становить несприятливий для потенційного злочинця фактор, який суттєво ускладнює, а інколи навіть унеможлиблює вчинення ним суспільно небезпечного діяння.

4. Залучення громадськості до протидії злочинності [2].

Саме мешканці тієї чи тієї територіальної громади найкраще ознайомлені з криміногенною обстановкою у відповідній місцевості та проблемами, що впливають на рівень злочинності [6, с. 178]. Так, залучення громадських організацій та окремих громадян до процесу запобігання злочинності – один з головних компонентів у забезпеченні захисту всього спектра суспільних відносин, поставлених під охорону закону про кримінальну відповідальність.

Відповідно до п. 2 параграфа 2 Статуту DFK, основними завданнями цієї неурядової організації є:

1) розроблення ефективних рекомендацій із запобігання різним видам злочинності;

2) робота зі ЗМІ, спрямована на підвищення рівня кримінологічної обізнаності населення, залучення громадян до кампаній із запобігання злочинності;

3) проведення навчань та курсів підвищення кваліфікації з питань запобігання злочинності (наприклад, шляхом проведення конференцій, симпозіумів);

4) організація та сприяння проведенню навчань, початкової та професійної підготовки у сфері запобігання злочинності;

5) участь в обміні думками та досвідом на національному та міжнародному рівнях;

6) сприяння науковим дослідженням детермінантів злочинів;

7) ініціювання та просування кампаній із запобігання злочинності [3].

Перелічені завдання є інструментарієм реалізації вищевикладених основних напрямів діяльності DFK. Серед них на окрему увагу заслуговує робота зі ЗМІ. Кожна

людина так чи так користується продуктами ЗМІ (телебачення, радіо, газети, інтернет), тому правильне подання інформації кримінологічного характеру дає змогу:

1) залучити до діяльності із запобігання злочинності нових суб'єктів;

2) підвищити рівень обізнаності населення, який дасть їм змогу суттєво знизити вірогідність стати жертвою злочину.

Отже, DFK у своїй роботі реалізує різні напрями кримінологічної діяльності, спрямовані на профілактику актів делінквентної поведінки.

Низка проєктів, що передбачають протидію злочинності та в яких беруть активну участь неурядові організації, запроваджено в Італійській Республіці (далі – Італія). Нагадаємо, ця держава є членом ЄС, НАТО та «Group of Seven» («Велика сімка» або ж просто «G7»). Зокрема, цікавим убачається проєкт «У безпеці ... за межами дому». Як зазначає М. Г. Колодяжний, цю програму запроваджено у квітні 2012 р. в одному з італійських міст-портів Анкона з населенням близько 120 тис. осіб, що є адміністративним центром однойменної провінції Італії [7, с. 121].

Для досягнення задекларованої мети місцева поліція спільно з неурядовими організаціями реалізує такі заходи:

1. Нічні та денні перевірки громадських місць, підприємств, нічних клубів, курортів. До того ж основна увага звертається на недопущення актів крадіжки та торгівлі наркотиками [8].

Як відомо, саме патрулювання є одним з найбільш ефективних заходів із запобігання та протидії злочинності. Присутність представників неурядових організацій у громадських місцях є чинником, що заважає потенційним суб'єктам злочинів вчинити акт делінквентної поведінки [9, с. 63].

2. Поширення в закладах громадського харчування, адміністративних установах, поштових відділеннях, лікарнях спеціальних листівок, у яких містяться поради, спрямовані на те, щоб захистити особу від крадіжок, пограбувань, шахрайства тощо [8].

Цей спосіб запобігання та протидії злочинності з боку неурядових організацій є також доволі розповсюдженим і корисним. Доступ до кримінологічної інформації та наявність базових знань і правил щодо запобігання злочинності підвищують шанси громадян на те, щоб не стати потерпілими від злочинів.

3. Оперативно-інформаційні зустрічі з представниками органів державної влади та місцевого самоврядування з питань безпеки (під час зустрічей обговорюються актуальні проблеми протидії злочинності та за результатами обговорення ухвалюють відповідні рішення) [8].

Отже, вищезгадані оперативно-інформаційні зустрічі неурядових організацій з представниками органів державної влади дають змогу своєчасно розподілити сили та засоби цих суб'єктів, узгодити комплекс спільних дій та обговорити напрями подальшої роботи.

4. Надсилання текстових повідомлень для запобігання крадіжкам із проникненням до будинку особам, що мають порушення слуху та внесені до списку служби «SMS lifeseaving» [8].

Гаджетизація суспільства призвела до того, що на сьогоднішній день майже кожен дорослий член суспільства завжди має при собі та активно користується мобільною й комп'ютерною технікою. Ця теза стосується й осіб, які мають порушення слуху. Вказана категорія населення може пропустити ту чи ту інформацію через

наявність у неї цього захворювання, проте надсилання на їхній номер відповідної інформації кримінологічного характеру дає їм змогу здобути необхідні знання [10, с. 110].

Окремо варто зауважити, що неурядові організації та органи державної влади в межах програми «У безпеці ... за межами дому» розробляють методичні рекомендації та іншу літературу, спрямовану на усунення причин та умов деліктної поведінки, надання громадянам корисних порад, що знижують вірогідність стати жертвою злочину, не тільки керуючись науковими розробками вітчизняних та зарубіжних учених (хоча, без сумніву, враховувати наукові розробки вкрай важливо), а й проводячи низку власних досліджень, пов'язаних з аналізом таких показників, як вік потерпілих, час та спосіб вчинення злочинів тощо [8].

Урахування перелічених показників, що становлять картину злочину, дає змогу виокремити певні закономірності, які можуть бути використані неурядовими організаціями під час ведення кримінологічної діяльності.

Діяльність неурядових організацій та місцевої поліції в межах проекту «У безпеці ... за межами дому» проде-

монструвала доволі цікаві результати. Так, лише за період з червня до серпня 2012 р. кількість крадіжок зменшилася на 2,5% порівняно з відповідним періодом 2011 р., тоді як кількість осіб, затриманих за крадіжки, зросла на 84% (46 осіб у 2012 р. проти 25 – у 2011-му). Крім того, кількість розкритих грабежів зросла на 54% [8].

Отже, проект «У безпеці ... за межами дому» заслуговує на окрему увагу, тому вітчизняні неурядові організації з метою підвищення ефективності кримінологічної діяльності можуть врахувати його особливості та спроектувати окремі положення у свою роботу.

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що у ФРН та Італії неурядові організації відіграють важливу роль у сфері запобігання злочинам. Основними напрямками роботи неурядових організацій у сфері запобігання злочинам є: співпраця з правоохоронними органами, узагальнення наукових підходів у частині запобігання тим чи тим актам деліктної поведінки, віктимологічна профілактика тощо.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо аналіз досвіду неурядових організацій США у сфері запобігання злочинам.

Список використаних джерел

1. Каторкін Р. А. Досвід правового регулювання питання ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу окремих країн пострадянського простору. *Jurnalul juridic national: teorie si practica: науково-практичний журнал Республіки Молдова*. 2017. № 6 (28). С. 104–107.
2. Das DFK auf einen Blick. Deutsches Forum für Kriminalprävention: website. URL: <https://www.kriminalpraevention.de/wir-ueber-uns.html> (дата звернення: 10.02.2019).
3. Die Satzung des DFK. Deutsches Forum für Kriminalprävention: website. URL: <https://www.kriminalpraevention.de/satzung.html> (дата звернення: 10.02.2019).
4. Шаблюстий В. В. Удосконалення кримінально-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 112–115.
5. Каторкін Р. А. Кримінально-правове забезпечення призову на строкову військову службу, військовій службі за призовом осіб офіцерського складу в Україні у XX столітті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 285–292.
6. Шаблюстий В. В. Про публічність та приватність кримінально-правового забезпечення інформаційної безпеки людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. № 1. С. 177–184.
7. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія / за ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2017. 252 с.
8. FID: About us. Freedom in Disasters: website. URL: <https://www.freedomid.org/about-us/> (дата звернення: 26.02.2019).
9. Шевченко С. І. Особливості забезпечення публічного порядку поліцейськими підрозділами зарубіжних країн. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 62–68.
10. Шаблюстий В. В. Історико-правові аспекти філософської концепції безпеки людини. *Право і суспільство*. 2012. № 5. С. 109–115.

References

1. Katorkin, R.A. (2017). Dosvid pravovoho rehulivannia pytannia ukhylennia vid pryzovu na strokovu viiskovu sluzhbu, viiskovu sluzhbu za pryzovom osib ofiterskoho skladu okremykh krain postradianskoho prostoru [Experience of legal regulation of the issue of evasion of conscription for military service, military service by conscription of officers of individual countries of the post-Soviet space] *Jurnalul juridic national: teorie si practica: scientific and practical journal of the Republic of Moldova*, 6 (28), pp. 104-107 [in Ukrainian].
2. Das DFK auf einen Blick. Deutsches Forum für Kriminalprävention: website. Retrieved from: <https://www.kriminalpraevention.de/wir-ueber-uns.html> [in German].
3. Die Satzung des DFK. Deutsches Forum für Kriminalprävention: website. Retrieved from: <https://www.kriminalpraevention.de/satzung.html> [in German].
4. Shablysty, V.V. (2016). Udokonalennia kryminalno-pravovoho zabezpechennia politseiskoi diialnosti v Ukraini [Improvement of criminal law enforcement of police activity in Ukraine]. *Herald of criminal justice*. Vols. 3, pp. 112–115 [in Ukrainian].
5. Katorkin, R.A. (2016). Kryminalno-pravove zabezpechennia pryzovu na strokovu viiskovu sluzhbu, viiskovoi sluzhby za pryzovom osib ofiterskoho skladu v Ukraini u KhKh stolitti [Criminal law enforcement of conscription for military service, military service by conscription of officers in Ukraine in the 20th century]. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 4, pp. 285–292 [in Ukrainian].
6. Shablysty, V.V. (2013). Pro publichnist ta pryvatnist kryminalno-pravovoho zabezpechennia informatsiinoi bezpeky liudyny [About publicity and privacy of criminal-legal provision of human information security]. *Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 1, pp. 177–184 [in Ukrainian].

7. Kolodyazhnyi, M.G. (2017). *Suchasnyi zarubizhnyi dosvid hromadskoho vplyvu na zlochynnist [Modern foreign experience of public influence on crime]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
8. FID: About us. Freedom in Disasters: website. Retrieved from: <https://www.freedomid.org/about-us/> [In English].
9. Shevchenko, S.I. (2016). Osoblyvosti zabezpechennia publicznego poriadku politseiskymy pidrozdilamy zarubizhnykh krain [Peculiarities of ensuring public order by police units of foreign countries]. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 4, pp. 62–68. Dnipro [in Ukrainian].
10. Shablystiy, V.V. (2012) Istoryko-pravovi aspekty filosofskoi kontseptsii bezpeky liudyny [Historical and legal aspects of the philosophical concept of human security]. *Law and society*, 5, pp. 109–115 [in Ukrainian].

Kosiachenko Kseniia,

PhD of Law

(Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1380-218X>

EXPERIENCE OF CRIMINOLOGICAL ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN GERMANY AND ITALY

The article examines the experience of criminological activities of non-governmental organizations of the Federal Republic of Germany using the example of the work of the “Deutsches Forum für Kriminalprävention” and analyzes individual projects to combat crime in the Italian Republic with the participation of non-governmental organizations.

It is noted that in the Federal Republic of Germany and the Republic of Italy, the activity of non-governmental organizations in terms of combating crime is primarily aimed at preventing socially dangerous acts by eliminating the determinants of socially dangerous acts, working with the population (victimological prevention) and potential subjects of crimes.

On the example of the activities of the “Deutsches Forum für Kriminalprävention”, the most typical areas of criminological activity of non-governmental organizations of the Federal Republic of Germany are revealed: cooperation with law enforcement agencies and other subjects of crime prevention; generalization of existing professional approaches aimed at combating crime; conducting information campaigns among the population, etc.

The cooperation of non-governmental organizations of the Italian Republic with the law enforcement agencies of this country within the framework of the project “Safe...outside the home” is under consideration. It is noted that this project involves active work with the population in terms of how to reduce the risks of becoming a victim of a crime by distributing victimological information through leaflets, SMS messages, etc.

Key words: criminology, non-governmental organizations, fight against crime, law enforcement agencies, criminological activity, crime prevention.

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

УДК 355.233.22:351.74

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-6>

Шостак Ігор Олександрович,

кандидат педагогічних наук

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

<https://orcid.org/0009-0001-0373-0768>

Мердов Станіслав Павлович,

старший викладач

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

<https://orcid.org/0000-0001-8816-5384>

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАНДАРТІВ НАТО

Статтю присвячено узагальненню досвіду запровадження стандартів НАТО до системи організації фізичної підготовки сил сектору безпеки та оборони, визначенню можливості його використання в системі організації фізичної підготовки майбутніх поліцейських та вироблення пропозицій щодо його запровадження. Авторами проаналізовано розуміння поняття «стандарти НАТО з фізичної підготовки», вивчено позитивний вітчизняний досвід їх запровадження в систему фізичної підготовки в Міністерстві оборони України. Зроблено висновок про беззаперечність та своєчасність формування моделі фізичної підготовки майбутніх поліцейських з імплементацією стандартів НАТО та запропоновано авторське бачення щодо системи заходів, необхідних для вдосконалення фізичної підготовки майбутніх поліцейських, зокрема з урахуванням чинних стандартів НАТО.

Ключові слова: поліція, поліцейські, здобувачі вищої освіти, фізична підготовка, стандарти НАТО.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна на території нашої країни позначилися на всіх сферах діяльності, не є винятком і діяльність Національної поліції України (далі – НПУ України), працівники якої беруть безпосередню участь у бойових діях, реалізують стабілізаційні заходи на деокупованих територіях, а також виконують поліцейські завдання в умовах дії правового режиму воєнного стану, які доволі часто пов'язані з надмірними фізичними навантаженнями на їх організм, які зумовлені численними факторами. Наприклад, неспецифічні навантаження на організм поліцейського, зумовлені виконанням спеціальних службових завдань, носіння спорядження, що важить від 15 до 30 кг залеж-

но від характеру завдань, що виконує поліцейський, недостатність часу на відновлення сил, зумовлена більшою тривалістю виконання обов'язків, що передбачають інтенсивні навантаження, ніж часу на відпочинок після фізичної активності. Зазначені обставини обумовлюють перегляд дійсного комплексу заходів, спрямованого на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейських з урахуванням особливостей їх професійної діяльності. Зазначене цілком стосується й процесу фізичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, яка повинна бути

спрямована як на загальне зміцнення організму, так і на формування військово-прикладних навичок спеціалізованими вправами. З урахуванням цього актуалізуються питання щодо доцільності запровадження стандартів НАТО до системи організації фізичної підготовки майбутніх поліцейських.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здебільшого наукові розробки вчених з питань запровадження стандартів НАТО до системи фізичної підготовки розглядали вчені в аспекті підготовки військовослужбовців Збройних сил України, що є цілком закономірним, урахуовуючи правову природу НАТО як військово-політичного союзу. Наприклад, С. В. Романчук та В. М. Романчук вивчали досвід провідних держав НАТО в контексті фізичної підготовки в Сухопутних військах Збройних сил України. Особливості організації та змістовного наповнення систем фізичної підготовки у Збройних силах держав-членів НАТО та України були предметом дослідження В. Б. Добровольського, В. Б. Климовича, М. В. Корчагіна, А. М. Одерова, Р. В. Підлетьчука. Досвід країн НАТО в аспекті пріоритетних напрямів організації фізичної підготовки фахівців з протидії тероризму вивчали такі вчені, як М. В. Богданов, О. П. Бондарович, Н. М. Варення. Частково питань запровадження досвіду НАТО торкалися М. О. Боровик, С. О. Кулібаба, О. М. Мартиненко, В. В. Оленченко, М. В. Супронюк, розглядаючи окремі питання вдосконалення спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів НПУ підрозділів спеціального призначення. Однак досліджень, присвячених запровадженню стандартів НАТО до системи організації фізичної підготовки майбутніх поліцейських, до сьогодні не проводилося.

Метою статті є узагальнення досвіду запровадження стандартів НАТО до системи організації фізичної підготовки сил сектору безпеки та оборони, визначення можливості його використання в системі організації фізичної підготовки майбутніх поліцейських та вироблення пропозицій щодо його запровадження.

Виклад основного матеріалу. Україною обрано стратегічний курс на реформування сектору безпеки і оборони з метою досягнення оперативної й технічної сумісності зі Збройними силами держав-членів НАТО для підтримання миру й безпеки. Реалізація державної політики у війсьній сфері, сфері оборони й військового будівництва щодо дотримання цього стратегічного курсу передбачає виконання низки завдань. Ідеться про розвиток систем військової освіти та підготовки особового складу для Сил оборони, запровадження освітньо-професійних програм підготовки офіцерського, сержантського та старшинського складу з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО; розвиток системи воєнної науки, спрямованої на виконання теоретичних і практичних завдань забезпечення всеохопної оборони України, розроблення новітніх систем озброєння, військової та спеціальної техніки; трансформація професійної культури на основі принципів і стандартів НАТО в системах керівництва Силами оборони, управління військами (силами), їх підготовки, військової освіти і науки [1, с. 92]. Ураховуючи те, що НП України належить до сил сектору безпеки і оборони України, цілком доречно казати про те, що зазначені вище пріоритетні завдання опосередковано можуть стосуватися її розвитку, зокрема, в частині фахової підготовленості поліцейських до виконання службових завдань, зокрема, це є актуальним як в умовах правового режиму воєнного стану, так і в післявоєнний період.

Як справедливо зазначають науковці, на сьогодні актуалізуються питання зміни підходів у підготовці майбутніх поліцейських, запровадження в освітній процес закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, питань військової тематики, проведення додаткових занять з військово-професійної підготовки [2, с. 224].

За словами державного секретаря МВС України Інни Яшук, «вторгнення російської федерації – це той величезний поштовх для нас щодо незворотного руху в НАТО. Ситуація в країні доводить, що ми не можемо стояти на місці, ми повинні мати курс, який задає Альянс. З одного боку, маємо давати відсіч агресору, а з іншого – у надзвичайно швидкому темпі рухатися до його стандартів, зокрема, у питаннях освіти» [3].

Саме тому на заклади вищої освіти, що готують кадри для органів сектору безпеки і оборони України, до яких, безсумнівно, належать і заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, «сьогодні покладається надзвичайно важлива місія: оновити дійсні підходи до підготовки своїх кадрів, урахувати позитивний досвід країн – членів Європейського Союзу та НАТО в цій сфері, акумулювати отримані знання та розробити якісні освітні програми, які б ураховували воєнний стан та ті загрози, що сьогодні стоять перед нашою державою, посягають на її національну безпеку, незалежність і суверенність» [4, с. 62–63].

Процес становлення правових засад, які формують модель несення служби поліцейськими в умовах війни, триває дотепер, проте загальний каркас сформований і потребує свого вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів та з урахуванням вже набутого досвіду в частині вдосконалення наявних підходів у фізичній підготовці здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Певні зміни в цьому напрямі запроваджено в Типовій програмі первинної військово-професійної підготовки здобувачів освіти і працівників закладів вищої освіти МВС, рядового та начальницького складу служби цивільного захисту й поліцейських [5], у якій передбачено, зокрема, спеціальні вимоги до фізичної підготовки. Позитивно оцінюючи запроваджені зміни в частині військово-професійної підготовки поліцейських, а також зміст розробленої програми, зауважимо, що передбачена в ній тематика розрахована на короткочасний період і не передбачає системної методики, саме тому, на нашу думку, на сьогодні залишаються актуальними питання перегляду змісту викладання освітньої компоненти «Спеціальна фізична підготовка», адже належна організація фізичної підготовки є важливим і необхідним елементом становлення й удосконалення професійної майстерності майбутніх поліцейських, а також розвитку їх витривалості та стійкості до різних стресових ситуацій, а її методика має бути максимально адаптована до сучасних загроз та викликів у поліцейській діяльності.

Говорячи про стандарти НАТО в частині фізичної підготовки, слід наголосити на тому, що нині відсутній єдиний документ, який би визначав такі стандарти.

Це пояснюється тим, що згідно з керівними документами НАТО кожен член альянсу може мати свою систему фізичної підготовки, яка відповідає умовам та особливостям країни, але рівень підготовки військовослужбовців повинен відповідати загальному стандарту. У Збройних силах провідних держав НАТО розробля-

ються концепції фізичної готовності, спрямовані на завчасний розвиток в особового складу фізичних та психологічних якостей і військово-прикладних навичок, які забезпечують виконання бойових задач у різноманітних, зокрема й екстремальних умовах [6, с. 629].

Говорячи про особливості систем фізичної підготовки Збройних сил країн НАТО, під час офіційного інтерв'ю начальник відділу нормативно-методичного забезпечення фізичної підготовки та спортивної роботи Управління фізичної культури і спорту Міністерства оборони України (далі – МО України), кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент полковник Г. І. Сухорада зазначає, що використовуються переважно фізичні та спортивні вправи, що спрямовані, як правило, на розвиток силових, швидкісних, координаційних якостей і витривалості. Їх виконують переважно під час ранкових заходів, які проводять самостійно, у складі груп або організовано, у формі гімнастики, зарядки, бігу, комплексного тренування. Залежно від завдань військових професій застосовуються прикладні вправи, прийоми та дії. Серед них найбільшу популярність отримали такі, як маршова підготовка, подолання перешкод, метання гранат, прийоми рукопашної підготовки, прикладне плавання. Їх проводять переважно під час занять з бойової підготовки як окремі її предмети. Також в окремих арміях передбачається посилення військово-прикладного складника шляхом використання елементів підготовки спецпідрозділів: рейнджерів, повітряних десантників, антитерористичних груп [7].

До того ж інтенсифікація фізичної підготовки здійснюється завдяки:

- збільшенню службового часу, що відводиться на заняття фізичною підготовкою (Німеччина – до 4,5 годин на тиждень, Франція і ВМС США – до 8 годин на тиждень);
- використанню позаслужбового часу для різноманітних оздоровчих та спортивних програм;
- стимулюванню досягнення високих результатів у фізичній підготовці шляхом матеріальної зацікавленості або залучення військовослужбовців до масового спорту;
- вдосконаленню системи планування фізичної підготовки (проведення щоденних занять фізичними вправами тривалістю 15–45 хвилин при 3 годинах занять на тиждень);
- виділенню найбільш прикладних розділів (рукопашний бій, долаття перешкод, курси «Командо», курс амфібійної підготовки тощо) у самостійні предмети бойової підготовки;
- удосконаленню навчально-матеріальної бази для занять фізичною підготовкою;
- застосуванню сучасних методів тренування;
- підвищенню вимог та ускладненню контрольних нормативів і умов їх виконання (збільшення дистанції й кількості повторень) [8, с. 49–50; 9, с. 209].

Ураховуючи зазначене, цілком очевидним є те, що, розглядаючи питання щодо запровадження стандартів НАТО до системи організації фізичної підготовки майбутніх поліцейських, необхідно вести мову про доцільність вивчення досвіду зазначених країн, порівняння його з наявними підходами у фізичній підготовці поліцейських, адже, наприклад, прийоми рукопашної підготовки властиві національній системі, як і застосування сучасних методів тренування, чому було присвячено низку спеціалізованих досліджень фахівців у цій сфері.

Крім того, вважаємо за доцільне використання досвіду МО України в частині інтеграції стандартів НАТО у вітчизняній системі фізичної підготовки.

Зазначимо, що вимоги щодо інтеграції до стандартів підготовки НАТО враховано в положеннях оновленої Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України, затвердженої наказом МО України від 05 серпня 2021 року № 225.

Зокрема, серед позитивних змін слід виокремити такі:

- відкориговано теоретичні основи системи фізичної підготовки військовослужбовців: мету, загальні завдання, принципи та її понятійний апарат;
- уточнено категорії та вікові групи військовослужбовців чоловіків і жінок;
- визначено спеціальні завдання фізичної підготовки військовослужбовців;
- оновлено систему підготовки керівників;
- запроваджено 100-бальну рейтинг-систему оцінки результатів фізичної підготовленості військовослужбовців та вдосконалено традиційну чотирибальну експрес-оцінку, і затверджено паралельне їхнє використання для зручності та мобільності;
- оптимізовано процес фізичного вдосконалення військовослужбовців, визначено перелік найбільш ефективних фізичних вправ, прийомів та дій, а також комплекси контрольних фізичних вправ для чоловіків і жінок усіх вікових груп та категорій;
- вперше введено вправу на єдиний спеціальний смузі перешкод армій НАТО – військового п'ятиборства Міжнародної ради військового спорту [7].

Як відомо, на сьогоднішній день питання організації фізичної підготовки поліцейських, зокрема і здобувачів вищої освіти, визначено в Положенні про службу підготовку працівників Національної поліції України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) від 26 січня 2016 року № 50, норми якого навряд чи можна вважати досконалими, зокрема в частині визначення фізичної підготовки здобувачів вищої освіти. Як приклад, одним із недоліків зазначеного положення є відсутність чітко визначених нормативів для такої категорії, як здобувачі вищої освіти.

Крім того, у названому положенні зазначається, що «Умови організації та проведення занять з вогневої (зокрема, практичних стрільб) та фізичної підготовки перемінного складу (курсантів, слухачів) передбачені навчальними планами та програмами їх навчання» [10], що свідчить про відсутність єдиних стандартів з фізичної підготовки поліцейських, адже це питання перебуває у віданні закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, у межах їх автономії.

Нами в попередніх дослідженнях проводився аналіз програм та робочих програм навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», який засвідчив про відсутність єдиного стандартизованого підходу до викладання зазначеної освітньої компоненти поряд із закріпленням у чинному законодавстві стандартизованим підходом щодо фізичної підготовки поліцейських, складниками якої є загальна фізична підготовка й тактика самозахисту та особистої безпеки. У результаті чого пропонувалося розгляд доцільності питання розробки та запровадження в навчальний процес єдиних стандартів викладання навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» [11, с. 244–245].

Крім того, вважаємо за доцільне врахувати досвід МО України щодо розробки та запровадження в системі МВС України окремого нормативно-правового акта, який би визначив систему фізичної підготовки праців-

ників органів, які належать до сфери управління МВС України, а також форму, зміст і порядок організації фізичної підготовки та спортивної діяльності в системі з обов'язковою інтеграцією стандартів НАТО.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що необхідність формування моделі фізичної підготовки майбутніх поліцейських з імплементацією стандартів НАТО на сьогоднішній день є беззаперечною і своєчасною. Враховуючи актуальність змін у фізичній підготовці майбутніх поліцейських, зокрема з урахуванням чинних стандартів НАТО, вважаємо за доцільне реалізацію таких заходів:

- створення спільних робочих груп з представників профільних кафедр закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, для реалізації заходів із вивчення чинних міжнародних стандартів з фізичної підготовки кадрів

для органів сектору безпеки і оборони України з визначенням можливості їх імплементації в національну систему підготовки поліцейських;

- вивчення позитивного досвіду Збройних сил України в частині розробки методичних рекомендацій індивідуальної фізичної підготовки військовослужбовців за стандартами НАТО;

- створення типової програми з навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» для здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, яка б передбачала яка б визначила мету та заплановані програмні результати навчання, тематику навчальних занять, обсяг і зміст самостійної підготовки, форми і методи процесу навчання, контрольні заходи, а також спеціалізовані вправи, спрямовані на формування військово-прикладних навичок.

Список використаних джерел

1. Клачко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янюк Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. 2022. № 1 (28). Частина 1. С. 91–104.
2. Тулінов В. С. Зміна підходів у підготовці майбутніх поліцейських крізь фокус військової тематики. *Актуальні питання адміністративного права та процесу: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених*. м. Кропивницький, 02 грудня 2022 року. Кропивницький, 2022. С. 224–225.
3. Державний секретар МВС Інна Яшук провела робочу нараду щодо мовної підготовки в закладах вищої освіти відомства / Сайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/news/derzhavni-sekretar-mvs-inna-iashchuk-provela-robocu-naradu-shhodo-movnoyi-pidgotovki-v-zakladakh-vishhoi-osviti-vidomstva> (дата звернення: 28.10.2023).
4. Загуменна Ю. О. Підготовка персоналу сектору безпеки і оборони як основа забезпечення національної безпеки України. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фіз. підготовки ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 61–63.
5. Про первинну військово-професійну підготовку: Лист Міністерства внутрішніх справ України від 09 вересня 2022 року № 26345/5/48-2022.
6. Куртов А. І., Іващенко С. М. Системні основи організації фізичної підготовки в арміях закордонних держав членів НАТО в ході бойових дій. *Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference «International Scientific Discussion: Problems, Tasks and Prospects»*. 19–20 March 2023. Brighton, United Kingdom. 2023. P. 628–636.
7. Задубіна Я. Як особливості фізичної підготовки в країнах НАТО / Армія INFORM. <https://armyinform.com.ua/2023/02/02/yaki-osoblyvosti-fizychnoyi-pidgotovky-v-krayinah-nato/> (дата звернення: 28.10.2023).
8. Варення Н. М., Богданов М. В., Бондарович О. П. Пріоритетні напрями організації фізичної підготовки фахівців з протидії тероризму (досвід країн НАТО). *Наукові перспективи*. 2021. № 7 (13). С. 45–55.
9. Шлямар І. Л., Івахно О. В. Аналіз організації фізичної підготовки у збройних силах провідних країни світу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. Випуск 4 (163). С. 208–215.
10. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ МВС України від 26 червня 2016 року № 50. *Офіційний вісник України*. 2016. № 22. Ст. 861.
11. Мердов С.П. До питання стандартизації викладання навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка». *Донецький юридичний інститут МВС України: освітні традиції, перевірені часом*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 28 квітня 2021 року, м. Маріуполь. Київ : ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2021. С. 242–246.

References

1. Klachko, V., Biliavets, S., Didenko, O., & Demianiuk, Yu. (2022). Stan, problemy ta perspektyvy transformatsii viiskovoi osvity v konteksti realizatsii standartiv NATO [The state, problems and prospects of the transformation of military education in the context of the implementation of NATO standards]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriya: Pedagogichni nauky*. 1(28). Chastyna 1. S. 91–104 [in Ukrainian].
2. Tulinov, V.S. (2022). Zmina pidkhodiv u pidhotovtsi maibutnikh politseiskykh kriz fokus viiskovoi tematyky [Changing approaches in the training of future police officers through the focus of military subjects]. *Aktualni pytannia administratyvnoho prava ta protsesu: materialy vseukrainskoi naukovo konferentsii molodykh vchenykh*. m. Kropyvnytskyi, 02 hrudnia 2022 roku. Kropyvnytskyi, S. 224–225 [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi sekretar MVS Inna Yashchuk provela robochu naradu shhodo movnoi pidhotovky v zakladakh vyshchoi osvity vidomstva [State Secretary of the Ministry of Internal Affairs Inna Yashchuk held a working meeting on language training in institutions of higher education of the department] / Sait Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy. Retrieved from: <https://mvs.gov.ua/news/derzhavni-sekretar-mvs-inna-iashchuk-provela-robocu-naradu-shhodo-movnoyi-pidgotovki-v-zakladakh-vishhoi-osviti-vidomstva> (data zvernennia: 28.10.2023) [in Ukrainian].
4. Zahumenna, Yu.O. (2022). Pidhotovka personalu sektoru bezpeky i oborony yak osnova zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Training of personnel of the security and defense sector as a basis for ensuring the national security of Ukraine].

Pidhotovka pravookhorontsiv v systemi MVS Ukrainy v umovakh voiennoho stanu : zb. nauk. pr. / MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav, Kaf. taktych. ta spets. fiz. pidhotovky f-tu № 3, Nauk. park «Nauka ta bezpeka». Kharkiv : KhNUVS. S. 61–63 [in Ukrainian].

5. Pro pervynnu viiskovo-profesiinu pidhotovku [About primary military-professional training]: Lyst Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 09 veresnia 2022 roku № 26345/5/48-2022 [in Ukrainian].

6. Kurtov, A.I., & Ivashchenko, S.M. (2023). Systemni osnovy oranizatsii fizychnoi pidhotovky v armiiakh zakordonnykh derzhav chleniv NATO v khodi boiovykh dii [Systemic foundations of the organization of physical training in the armies of foreign NATO member states during hostilities]. Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference «International Scientific Discussion: Problems, Tasks and Prospects». 19–20 March 2023. Brighton, United Kingdom. P. 628–636 [in Ukrainian].

7. Zadubina, Ya. (2023). Yaki osoblyvosti fizychnoi pidhotovky v krainakh NATO [What are the peculiarities of physical training in NATO countries] / Armiiia INFORM. Retrieved from: <https://armyinform.com.ua/2023/02/02/yaki-osoblyvosti-fizychnoyi-pidgotovky-v-krayinah-nato/> (data zvernennia: 28.10.2023) [in Ukrainian].

8. Varenia N. M., Bohdanov M. V., Bondarovich O. P. (2021) Priorytetni napriamy orhanizatsii fizychnoi pidhotovky fakhivtsiv z protyidii teroryzmu (dosvid krain NATO) [Priority directions for the organization of physical training of counter-terrorism specialists (experience of NATO countries)]. Naukovi perspektyvy. № 7(13). S. 45–55 [in Ukrainian].

9. Shliamar I.L., Ivakhno O.V. (2023) Analiz orhanizatsii fizychnoi pidhotovky u zbroinykh sylakh providnykh krainy svitu [Analysis of the organization of physical training in the armed forces of the world's leading countries]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. 4 (163). S. 208–215 [in Ukrainian].

10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu sluzhbovoi pidhotovky pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy (2016). [On the approval of the Regulation on the organization of official training of employees of the National Police of Ukraine]: nakaz MVS Ukrainy vid 26 chervnia 2016 roku № 50. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 22. St. 861 [in Ukrainian].

11. Merdov, S.P. (2021). Do pytannia standartyzatsii vykladannia navchalnoi dysypliny «Spetsialna fizychna pidhotovka» [To the issue of standardization of the teaching of the educational discipline «Special physical training»]. *Donetskyi yurydychnyi instytut MVS Ukrainy: osvithni tradytsii, perevireni chasom: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 28 kvitnia 2021 roku, m. Mariupol. Kyiv: TOV «Kompaniia VAITE». S. 242–246 [in Ukrainian].

Shostak Ihor,

PhD of Pedagogic Sciences

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

<https://orcid.org/0009-0001-0373-0768>

Merdov Stanislav,

Senior Teacher

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

<https://orcid.org/0000-0001-8816-5384>

TRANSFORMATION OF THE ORGANIZATION SYSTEM OF PHYSICAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF NATO STANDARDS

The article is devoted to summarizing the experience of implementing NATO standards into the system of physical training of forces of the security and defense sector; determining the possibility of its use in the system of organizing physical training of future police officers, and making proposals for its introduction. The authors analyzed the understanding of the concept of “NATO standards for physical training”, studied the positive domestic experience of their introduction into the system of physical training in the Ministry of Defense of Ukraine. A conclusion was made about the indisputability and timeliness of the formation of a model of physical training of future police officers with the implementation of NATO standards, and the author's vision was proposed regarding the system of measures necessary to improve the physical training of future police officers, including taking into account existing NATO standards, including: the creation of joint working groups of representatives specialized departments of higher education institutions with specific training conditions that train police officers, for the implementation of measures to study the existing international standards for physical training of personnel for the bodies of the security and defense sector of Ukraine with the determination of the possibility of their implementation in the national system of police training; studying the positive experience of the Armed Forces of Ukraine in terms of developing methodological recommendations for individual physical training of servicemen according to NATO standards; creation of a typical program for the educational discipline “Special physical training” for students of higher education in institutions of higher education with specific conditions of study that train police officers, which would provide for and determine the purpose and planned program results of training, the subject of training sessions, the scope and content of independent training, forms and methods of the training process, control measures, as well as specialized exercises aimed at the formation of military applied skills.

Key words: police, policemen, higher education students, physical training, NATO standards.

ПРАВООХОРОНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-7>**Лещух Данило Романович,**

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0635-0143>

КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті висвітлено вплив коронавірусу й повномасштабної війни на сферу праці загалом і на контрольно-наглядову діяльність держави в цій сфері зокрема. Аналіз наукової літератури з відповідної теми підтверджує актуальність теми дослідження. Виклики, з якими зіткнулася Україна, є вагомими, прецеденту не існує, тому є велике навантаження на компетентні органи й актуальна потреба у вивченні та доопрацюванні відповідного законодавства. Також негативні події виявили системні проблеми, які потребують змін, адже вони впливають на якість життя громадян України: зростання рівня безробіття, зменшення рівня заробітної плати та якості соціального захисту тощо. До органів державного нагляду за охороною праці в Україні, визначених КЗпП України, належать: Державна служба України з питань праці, Державна інспекція ядерного регулювання України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). Через настання воєнного стану дія принципу свободи праці суттєво змінюється. Відповідно, зазнає змін контрольно-наглядова діяльність держави у сфері праці. Додаткові заходи державного нагляду (контролю), що проводяться поза планом, під час дії воєнного стану реалізуються відповідно до встановленого порядку та на підставі критеріїв, передбачених в абзацах: 5, 8, 9, 10 частини першої статті 6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Під час позапланової перевірки розглядаються лише ті конкретні питання, які слугували підставою для її ініціювання і які були визначені в посвідченні (направленні) на проведення цієї перевірки. В українському законодавстві відсутні сучасні механізми для оновлення процедур планових і непланових перевірок, а також відсутня прозорість у використанні коштів, одержаних від сплати штрафних санкцій за порушення трудового законодавства та податків за кожного працівника.

Ключові слова: повномасштабна війна, воєнний стан, контроль, органи державного нагляду.

Постановка проблеми. З початку 2020 року Україна зіткнулася з двома важкими негативними викликами. Ідеться про пандемію коронавірусу та початок повномасштабної війни, епідеміологічна й економічна кризи негативно впливають на сферу праці загалом і на контрольно-наглядову діяльність держави в цій сфері зокрема. А із запровадженням воєнного стану змінюються й можливості реалізації громадянами свободи праці, і контрольно-наглядова діяльність у сфері праці. Саме тому вибрана тема є актуальною, її розгляд – своєчасним і потрібним для практичного застосування у сфері трудового права з метою вдосконалення законодавства щодо порушених питань. Від початку війни візити посадових осіб Державної служби України з питань праці до роботодавців були виключно формального та інформативного спрямування, адже на цей період діяв мора-

торій на проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану. Проблема є те, «що сьогодні система нормативно-правових актів залишається недосконалою, часто під час ухвалення нових законів та інших нормативно-правових актів не враховують або частково враховують вимоги норм інших нормативно-правових актів. Тому аналіз та здійснення досліджень нормативних положень нагляду і контролю є необхідністю для вдосконалення законодавства із цих питань» [1 с. 111].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню поставленої мети сприяє аналіз наукових поглядів дослідників, які частково вивчали порушену тему: О. Байло, Т. Занфірова, О. Костюченко, Д. Лещух, А. Сидоренко, Я. Черняк.

Формування цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є загальний огляд контрольно-наглядової діяльності у сфері праці в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. А. Сидоренко зазначає, що сьогодні реалізація конституційного права на працю залежить від певних факторів. Пандемія коронавірусу та війна в нашій країні виявили системні проблеми, які впливають на всі сфери життя людини. Коронавірусна криза та вторгнення росії в Україну є важливими факторами, що впливають на ринок праці, зайнятість та економічну рецесію не лише в нашій країні, а й в усьому світі. Насамперед, COVID-19 суттєво вплинув на розвиток суспільних відносин у всіх країнах, виникла величезна кількість проблем та прогалин у правовому регулюванні трудових відносин, ключових питань щодо укладення, зміни та припинення трудових договорів, охорони праці, соціального захисту, зайнятості та працевлаштування, охорони здоров'я, отримання належної медичної допомоги, розвитку економічних відносин [2, с. 238].

З початку карантину безробіття в нашій країні зросло на 64%, а значна кількість країн оголосила надзвичайний стан або запровадила інші обмежувальні заходи, що безпосередньо зачіпає та впливає на права та основоположні свободи людини й громадянина. З початку коронавірусної кризи Міжнародна організація праці максимально активно інформує держави-члени про ситуацію на ринку праці, і, за оцінками МОП, заходи, пов'язані з COVID-19, негативно вплинули на ринок праці, зачепивши приблизно 81 % працездатного населення світу. Це означає, що кількість робочих місць значно скоротилася, якість робочих місць погіршилася, тобто знизилася заробітна плата та соціальний захист, а також постраждали вразливі групи населення. Водночас МОП прогнозує, що безробіття продовжуватиме зростати, що пов'язано з війною та епідемічною ситуацією. [2, с. 239].

У загальному розумінні контроль і нагляд є в певному сенсі суміжними категоріями, оскільки передбачають спостереження за дотриманням певних правил певними суб'єктами, що здійснюється за допомогою перевірочних заходів [1, с. 111]. О. Байло зазначає, що «реалізація прав і свобод особи у сфері праці залежить від дотримання державою трудового законодавства шляхом нагляду і контролю та безпосередньо залежить від ефективності її діяльності у сфері детінізації економіки та боротьби з незадекларованою працею. Незважаючи на розгалужену систему державних органів контролю, випадки порушення трудового законодавства все ще є» [3, с. 38].

Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 р. № 295 «Деякі питання реалізації статті 259 Кодексу законів про працю України та статті 34 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”» затверджується два порядки, а саме: 1) Порядок здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю та 2) Порядок здійснення державного нагляду за додержанням законодавства про працю. Слід відмітити, що зазначені Порядки, по-перше, визначають процедуру здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю юридичними особами (включно з їх структурними та відокремленими підрозділами, які не є юридичними особами) та фізичними особами, які використовують найману працю, а по-друге, визначають основні завдання та процедуру здійснення Державною службою України з питань праці та її територіальними органами державного нагляду за додержанням законодавства про працю.

До органів державного нагляду за охороною праці в Україні, визначених Кодексом законів про працю України, належать:

– Державна служба України з питань праці як «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці». Державна служба України з питань праці – центральный орган виконавчої влади України, утворений відповідно до вимог постановою Кабінету Міністрів від 10 вересня 2014 р. № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», внаслідок реформування системи органів державної влади шляхом реорганізації Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки й Державної інспекції з питань праці, а також передання Державною санітарно-епідеміологічною службою частини функцій у сфері реалізації державної політики з гігієни праці та дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників [3, с. 39];

– Державна інспекція ядерного регулювання України (Держатомрегулювання), яка є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері безпеки використання ядерної енергії. Тобто є «центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ядерної та радіаційної безпеки»;

– Державна служба України з надзвичайних ситуацій. ДСНС України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невинного характеру, а також гідрометеорологічної діяльності; як орган що уособлює «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної безпеки» та «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) у сфері техногенної безпеки», бо за законодавством Державна служба України з надзвичайних ситуацій здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб [1, с. 114].

Як зазначається в ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [4].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 № 2352-IX, а саме статтею 16, передбачено, що в період дії воєнного ста-

ну центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, та його територіальні органи можуть здійснювати за заявою працівника або профспілки позапланові заходи державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю юридичними особами незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання та фізичними особами, які використовують найману працю, в частині додержання вимог цього Закону, а також з питань виявлення неоформлених трудових відносин та законності припинення трудових договорів [5].

Відповідно до ч. 3 ст. 16 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 № 2352-IX передбачено, що в період дії воєнного стану в разі виконання в повному обсязі та у встановлений строк приписів про усунення порушень, виявлених під час здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю), штрафи, передбачені статтею 265 Кодексу законів про працю України, не застосовуються [5].

Однак необхідно відмітити, що в статті 6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» передбачено підстави позапланових заходів зі здійснення державного нагляду (контролю):

1) подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного нагляду (контролю) про здійснення заходу державного нагляду (контролю) за його бажанням;

2) виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених суб'єктом господарювання в документі обов'язкової звітності, крім випадків, коли суб'єкт господарювання протягом місяця з дня первинного подання повторно подав такий документ з уточненими достовірними даними або якщо недостовірність даних є результатом очевидної описки чи арифметичної помилки, яка не впливає на зміст поданої звітності. У разі виявлення органом державного нагляду (контролю) помилки в документі обов'язкової звітності він упродовж десяти робочих днів зобов'язаний повідомити суб'єкта господарювання про необхідність її виправлення в строк до п'яти робочих днів з дня отримання повідомлення. Невиправлення помилки у встановлений строк є підставою для проведення позапланового заходу;

3) звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що завдало шкоди її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави, з додаванням документів чи їх копій, що підтверджують такі порушення (за наявності). Позаплановий захід у такому разі здійснюється територіальним органом державного нагляду (контролю) за наявністю погодження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у відповідній сфері державного нагляду (контролю), або відповідного державного колегіального органу;

4) неподання суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності за два звітні періоди підряд без поважних причин або без надання письмових пояснень про причини, що перешкоджали поданню таких документів;

5) доручення Прем'єр-міністра України про перевірку суб'єктів господарювання у відповідній сфері у зв'язку з виявленими системними порушеннями та/або настанням події, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави;

6) настання аварії, пожежі, смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання;

7) за рішенням суду;

8) звернення посадових осіб органів місцевого самоврядування про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства у випадках, коли право на подання такого звернення передбачено законом [6].

Відповідно до цієї ж статті зазначеного Закону, суб'єкт господарювання повинен ознайомитися з підставою проведення позапланового заходу з наданням йому копії відповідного посвідчення (направлення) на проведення заходу державного нагляду (контролю). Строк здійснення позапланового заходу не може перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва – двох робочих днів [6].

Як зазначає І. Костенко, в Україні бракує сучасних процедур проведення планових та позапланових перевірок і прозорості в розподілі коштів від штрафів за порушення трудового законодавства та сплати податків, які передбачені законом за кожного працівника. Важливим напрямом роботи є заохочення та навчання роботодавців шляхом організації семінарів, тренінгів та надання консультацій. Міжнародний досвід показує, що такі заходи значно зменшують кількість порушень у цій сфері. Необхідно також забезпечити умови роботи, які б гарантували незалежність, прозорість, неупередженість та підзвітність інспекторів праці. Інспектори праці повинні мати доступ до необхідних баз даних та інформації, що містяться в інших державних органах, а також мати можливість проводити перехресні перевірки та обмінюватися даними з віддалених місць [7, с. 105].

Як зазначає А. Сидоренко, в умовах воєнного стану в Україні питання охорони праці та безпеки на робочому місці є досить актуальними. Окрім безумовного виконання зобов'язань, покладених на роботодавців міжнародним трудовим правом та чинним національним трудовим законодавством, роботодавці зобов'язані створити такі додаткові безпечні умови праці на робочих місцях працівників, рекомендовані Державною службою України з питань праці під час бойових дій, а саме:

– перевірити або ж розробити чи привести у відповідність до умов сьогодення інструкції з питань охорони праці в умовах воєнного стану, з уточненням дій у випадках артобстрілів, ракетних атак, пожеж, надання першої домедичної допомоги, правила поведінки в разі аварії та/або оголошення повітряної тривоги та чи проведено позаплановий інструктаж з найманим працівниками;

– отримати дозволи від спеціальних комісій на роботу підприємства, установи та організації в умовах воєнного стану, повідомити про аварійний стан будівель та можливість там працювати загалом, а також про наявність укриттів та бомбосховищ у разі повітряної тривоги чи активних бойових дій та найкоротший і безпечніший шлях того, як до них дістатися;

– забезпечити безпеку працівників шляхом утримання вільними евакуаційних шляхів і виходів з будівель; з метою запобігання травмування працівників на робочих місцях повинно бути забезпечено закріплення рухомих елементів меблі, стелажів та інших предметів, що створюють ризик виникнення нещасних випадків під час бойових дій;

– роботодавець повинен організувати інформування щодо дій персоналу в разі створення небезпек та загроз для життя та здоров'я людей;

– перед відновленням функціонування установ, організацій, закладів та суб'єктів господарювання, які розташовані в межах, де проводили бойові дії, обов'язково повинно бути перевірено відповідність вимогам безпеки електричного та газовикористовувального обладнання, електромереж, відсутність на робочих місцях пошкоджень вікон, скляних дверей, стелажів, елементів меблів та наявність підозрілих предметів, що створюють або можуть створити загрозу працівникам тощо [2, с. 240].

У Законі України від 01.07.2022 № 2352-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» Державна служба України з питань праці наділена низкою повноважень у сфері контролюю-наглядової діяльності, а саме: у разі незгоди працівника (працівників) із наказом (розпорядженням) роботодавця про призупинення дії трудового договору працівником або профспілкою за дорученням працівника (працівників) відповідний наказ (розпорядження) може бути оскаржений до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, або його територіального органу, який, вивчивши зміст наказу (розпорядження) та підстави для його видання, за погодженням з військовою адміністрацією може внести роботодавцеві припис про скасування відповідного наказу (розпорядження) або про усунення порушення законодавства про працю іншим шляхом, що є обов'язковим до виконання роботодавцем протягом 14 календарних днів з дня отримання такого припису. Також у Законі зазначено, що приписи в разі оскарження наказу (розпорядження) про призупинення дії трудового договору, укладеного з посадовими особами, зазначеними в абзаці другого частини другої цієї статті, можуть бути внесені роботодавцеві за погоджен-

ням з військовою адміністрацією. Припис центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, або його територіального органу може бути оскаржений роботодавцем протягом 10 календарних днів у судовому порядку [5].

Необхідно зазначити, що Міністерство економіки України видало наказ «Про внесення змін до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 27 жовтня 2020 року № 2161» від 09.03.2023 № 1243, яким затвердило нові форми, які складатимуть за результатами інспекційного відвідування інспектори праці, зокрема припису про скасування наказу (розпорядження) роботодавця або усунення порушень законодавства про працю щодо призупинення дії трудового договору (форма 16) та попередження (форма 17). Водночас передбачили, що попередження (форма № 17) втратить чинність з дня, коли припинять або скасують воєнний стан. Також, у додатку 7 до форми 1 виклали перелік питань для проведення заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання вимог законодавства про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану щодо виявлення неоформлених трудових відносин та законності припинення трудових договорів [8].

Висновки. Отже, на період дії воєнного стану в Україні фактично знято мораторій на проведення перевірок Державною службою України з питань праці, але зменшено відповідальність за умови повного та своєчасного виконання приписів про усунення виявлених порушень. Посилення уваги до заходів державного контролю з метою виявлення неоформлених трудових відносин є позитивним явищем і створює сприятливі умови для утвердження верховенства права та розвитку ринкової економіки навіть у складних реаліях війни.

Список використаних джерел

1. Костюченко О., Черняк Я. Правове забезпечення діяльності органів нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69). № 5. С. 111–115.
2. Сидоренко А. Вплив Covid-19 та війни в Україні на сферу трудових відносин: окремі аспекти. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 336–243.
3. Байло О. Окремі питання організації державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю. *Правова держава*, 2021. № 41. С. 38–43.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01 липня 2022 № 2352-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 58. Ст. 49.
6. Про основи засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 року № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.
7. Костенко І.В. Державний контроль за додержанням законодавства про працю: наукові реалії сьогодення та світовий досвід. Електронне наукове видання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 103–106. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/254316>.
8. Про внесення змін до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: Наказ Міністерства економіки України від 27 жовтня 2020 року № 2161. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0773-23#Text>

References

1. Kostyuchenko, O., & Cherniak, Ya. (2019). Pravove zabezpechennia diialnosti orhaniv nahliadu ta kontroliu za doderzhanniam zakonodavstva pro pratsiu v Ukraini [Legal support for the activities of supervisory authorities and control of compliance with labor legislation in Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: yurydychni nauky*, Vols. 30 (69). № 5. S. 111–115. [in Ukrainian].
2. Sydorenko, A. (2022). Vplyv Covid-19 ta viiny v Ukraini na sferu trudovykh vidnosyn: okremi aspekty [The impact of Covid-19 and the war in Ukraine on the sphere of labor relations: selected aspects.]. *Pravo i suspilstvo*, 4. S. 336–243 [in Ukrainian].
3. Bailo, O. (2021). Okremi pytannia orhanizatsii derzhavnoho nahliadu (kontroliu) za doderzhanniam zakonodavstva pro pratsiu [Selected issues of organizing state supervision (control) over compliance with labor legislation]. *Pravova derzhava*, 41. S. 38–43 [in Ukrainian].

4. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the legal regime of martial law]: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 roku № 389-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2015. № 28. S. 250 [in Ukrainian].
5. Pro vnesennia zmin do deiakikh zakonodavchikh aktiv Ukrainy shchodo optymizatsii trudovykh vidnosyn (2022). [On amendments to some legislative acts of Ukraine to optimize labor relations]: Zakon Ukrainy vid 01 lypnia 2022 № 2352-IKh. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 58. S. 49 [in Ukrainian].
6. Pro osnovni zasady derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti (2007). [On the basic principles of state supervision (control) in the field of economic activity] : Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2007 roku № 877-V. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 29. S. 389. [in Ukrainian].
7. Kostenko, I.V. (2021). Derzhavnyi kontrol za doderzhanniam zakonodavstva pro pratsiu: naukovii realii sohodennia ta svitovyi dosvid [State control over compliance with legislation on work: scientific realities of the present and world experience]. *Elektronne naukovye vydannia. Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, 4. S. 103–106. Retrieved from: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/254316> [in Ukrainian].
8. Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy [On amendments to the order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine]: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 27 zhovtnia 2020 roku № 2161. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0773-23#Text> [in Ukrainian].

Leshchukh Danylo,

PhD in Law, Associate Professor

(Ivan Franko National University of Lviv, Lviv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0635-0143>

CONTROL AND SUPERVISION ACTIVITIES IN THE FIELD OF LABOR UNDER MARTIAL LAW

The article reflects the impact of a full-scale war on the sphere of labor in general and on the control and supervisory activities of the state in this area in particular. An analysis of scientific literature on the relevant topic confirms the relevance of the research topic. The challenges that Ukraine faces are significant, there is no precedent, therefore there is a great burden on the competent authorities, and there is an urgent need to study and finalize the relevant legislation. Also, negative events have revealed systemic problems that require changes, because they affect the quality of life of Ukrainian citizens: an increase in the unemployment rate, a decrease in wages and the quality of social protection. The state supervisory authorities for labor protection in Ukraine, defined by the Labor Code of Ukraine, include: State Labor, State Inspectorate for Nuclear Regulation of Ukraine, State Service of Ukraine for Emergency Situations, State Emergency Service of Ukraine. Due to the onset of martial law, the operation of the principle of freedom of labor changes significantly. Accordingly, the control and supervisory activities of the state in the labor sphere are undergoing changes. Additional measures of state supervision (control), carried out outside the plan, during martial law, are implemented in accordance with the established procedure and on the basis of the criteria provided in paragraphs: 5, 8, 9, 10 of part one of Article 6 of the Law of Ukraine "On Basic Principles state supervision (control) in the field of economic activity". During an unscheduled inspection, only specific issues that served as the basis for its initiation and which were identified in the certificate (direction) to conduct this inspection are considered. Ukrainian legislation lacks modern mechanisms for updating procedures for scheduled and unscheduled inspections, and there is also a lack of transparency in the use of funds received from the payment of penalties for violation of labor laws and taxes for each employee.

Key words: full-scale war, martial law, coronavirus epidemic, control, government oversight bodies.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-8>

Ноздрачов Олексій Олексійович,

здобувач

(Науково-дослідний інститут публічного права, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7261-4381>

ПІДГОТОВКА ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЯК ПРЕДМЕТ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Мета статті – визначити поняття та особливості підготовки до військової служби як предмета цивільно-військового співробітництва в правовому аспекті.

Розглянуто коло суб'єктів, які здійснюють підготовку до військової служби в її правовому та організаційному аспекті. З'ясовано, що сфера підготовки до військової служби в умовах правового режиму воєнного стану потребує особливих форм консолідації громадянського суспільства зі Збройними силами України та іншими військовими формуваннями. Визначено, що основним завданням цивільно-військового співробітництва у сфері підготовки до військової служби є використання можливостей цивільного середовища (громадянського суспільства, підприємств, установ та організацій усіх форм власності) для забезпечення Сил оборони необхідною кількістю військово навчених громадян, здатних на високому рівні виконувати військовий обов'язок.

Обґрунтовано, що підготовку до військової служби можна розглядати в педагогічному, психологічному, соціологічному, військовому, економічному та правовому аспектах. Сформульовано поняття підготовки до військової служби як предмета цивільно-військового співробітництва в правовому аспекті: це сукупність правових засобів та інструментів, об'єднаних спільною метою правового регулювання – створення умов для комплектування військових формувань України високомобілізованими військовослужбовцями з розвиненими професійно важливими якостями. Вказана мета досягається завдяки спільній роботі інститутів громадянського суспільства, органів публічної влади, суб'єктів господарювання, закладів освіти та військових формувань. Найбільш важливими ділянками їх взаємодії є національно-патріотичне виховання, домобілізаційна підготовка та підготовка за окремими військово-обліковими спеціальностями, які потребують спеціальних знань і не можуть бути забезпечені в достатніх обсягах системою військової освіти.

Ключові слова: *правове забезпечення, підготовка до військової служби, цивільно-військове співробітництво, військовослужбовці, Збройні сили України, військові формування.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Широкомасштабна збройна російська агресія проти України сприяла консолідації Сил оборони і громадянського суспільства для спільного виконання завдань підвищення ефективності відсічі державі-агресору, звільнення тимчасово окупованих українських територій та встановлення миру й безпеки в європейському регіоні. Напрями співпраці Сили оборони й громадськості пов'язані з багатьма сферами суспільних відносин, однак найважливішою залишається сфера підвищення готовності громадян до служби в Збройних силах України та інших військових формуваннях. Однак попри гостроактуальність цієї проблематики в умовах правового режиму воєнного стану, нині ще бракує правових досліджень, спрямованих на визначення особливостей підготовки до військової служби як спільного завдання Збройних сил України та громадянського суспільства, яке вирішується в межах цивільно-військового співробітництва. У поєднанні з недостатністю

чинної нормативно-правової бази для створення правового підґрунтя вказаної підготовки це зумовлює актуальність та новизну теми цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання визначеної проблеми. Проблеми цивільно-військового співробітництва та підготовки до військової служби розглядали у своїх роботах такі науковці, як О. Бериславська [1], В. Заболотня [2], В. Настюк, І. Коропатнік і В. Карелін [3], В. Шульгін [4], І. Шопіна [5] та інші вчені. Однак питання правового забезпечення цивільно-військового співробітництва у сфері підготовки до військової служби ще не були предметом окремих наукових розвідок, що слугує підтвердженням актуальності теми цієї статті.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначити поняття та особливості підготовки до військової служби як предмета цивільно-військового співробітництва в правовому аспекті.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про військовий обов'язок і військову служ-

бу», підготовка громадян України до військової служби передбачає національно-патріотичне виховання, допризовну підготовку, підготовку у військових оркестрах, військових ліцях та ліцях з посиленою військово-фізичною підготовкою, підготовку до вступу в заклади фахової передвищої військової освіти, вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, військову підготовку в закладах вищої освіти за програмою підготовки офіцерів запасу, фізичну підготовку, лікувально-оздоровчу роботу, підвищення рівня освітньої підготовки, вивчення державної мови. Відповідальність за організацію та проведення підготовки громадян України до військової служби в межах повноважень покладається на Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування. До цієї роботи можуть залучатися об'єднання громадян відповідно до їх статутів [6]. Аналіз указанного переліку свідчить, що підготовка до військової служби в її правовому та організаційному аспекті здійснюється великим колом суб'єктів, які належать до різних гілок державної влади.

Важливе місце між суб'єктами підготовки посідає Президент України як Верховний головнокомандувач Збройних сил України. Це зумовлено насамперед його повноваженнями щодо здійснення організації мобілізаційної підготовки, до якої як невід'ємний елемент входить і досліджувана нами підготовка до військової служби. Крім того, Голова держави має низку контрольних функцій у сфері функціонування Збройних сил України, а також інших створених відповідно до закону військових формувань [7]. Верховна Рада України виконує функції, пов'язані з підготовкою до військової служби, в межах реалізації своїх повноважень законодавчого та установчого характеру. Парламент України в силу наявності повноважень щодо здійснення законодавчої діяльності визначає організацію та чисельність Збройних сил України та інших військових формувань, правові засади освіти в Україні, зокрема й військової освіти, встановлює принципи та загальні засади проходження громадянами України військової служби. Однак, безумовно, повноваження Верховної Ради України та Президента України, пов'язані з правовим забезпеченням підготовки до військової служби, мають загальний характер і за своєю сутністю визначають створення фундаментальних базових засад, які необхідні для формування й розвитку спеціального правового забезпечення досліджуваного нами виду підготовки.

Розробку спеціального правового забезпечення та безпосередню організацію підготовки до військової служби здійснюють Міністерство оборони України та Генеральний штаб Збройних сил України. Це, зокрема, зумовлено п. 3, пп. 14 і 84-4 п. 4, п. 39, 41, 41-1 та іншими Положення про Міністерство оборони України, пп. 33 та 84 п. 4 Положення про Генеральний штаб Збройних сил України. Низку функцій в означеній сфері має Міністерство освіти і науки України, так, у пп. 6 п. 5 Положення про вказаний орган виконавчої влади міститься вказівка щодо виконання ним завдань з мобілізаційної підготовки, мобілізації та територіальної оборони. Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки відповідно до покладених на них завдань беруть участь разом з відповідними органами управління у сфері освіти в повсякденному керівництві допризовною підготовкою.

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку правового забезпечення підготовки до військової служби

є неоднорідність правового закріплення функцій органів публічної влади у сфері підготовки до національного спротиву та військової служби. Так, правовий статус оборонного відомства у сфері підготовки до військової служби має двоїтий характер. З одного боку, підготовка військовослужбовців після набуття ними відповідного статусу здійснюється за активної участі Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних сил України та інших органів військового управління. Однак підготовка цивільних осіб до набуття ними статусу військовослужбовця належить до компетенції цивільних органів публічної влади, зокрема, Міністерства освіти і науки України, Міністерства у справах ветеранів України, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, їх виконавчих комітетів тощо. Водночас повноваження Міністерства оборони України у сфері підготовки до військової служби мають більш розгорнутий характер, ніж повноваження інших органів публічної влади. У правових документах, які регламентують діяльність останніх, підготовка до військової служби згадується коротко, без опису правового механізму реалізації відповідної компетенції. Тим самим можна зробити висновок про існування диспропорційності правового забезпечення в досліджуваній сфері, що знаходить свій прояв у фрагментарності правового регулювання повноважень цивільних органів влади відносно організації та проведення підготовки до військової служби. Повноваження органів публічної влади щодо підготовки цивільних осіб до національного спротиву і до військової служби можна розділити на три групи. По-перше, це загальні повноваження, які мають здебільшого характер визначення особливостей державної політики у сфері комплектування військових формувань, її векторів та пріоритетів. Загальні повноваження здійснюють вищі органи влади – Президент України і Верховна Рада України. По-друге, це повноваження, пов'язані з організацією та координуванням дій уповноважених суб'єктів у сфері підготовки до військової служби та національного спротиву. Такі повноваження належать до компетенції вищого органу виконавчої влади – Кабінету Міністрів України. По-третє, це спеціальні повноваження, які передбачають створення та реалізацію стандартів й алгоритмів підготовки до військової служби, які здійснюють Міністерство оборони України, Генеральний штаб України, Міністерства освіти і науки України і Міністерства у справах ветеранів України. По-четверте, це повноваження допоміжного характеру, якими наділені місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші органи публічної влади, які мають обов'язки у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації. Правові прогалини у визначенні повноважень Міністерства освіти і науки України та Міністерства ветеранів у справах ветеранів України у сфері підготовки до військової служби суперечать принципу правової визначеності та створюють можливість для довільного тлумачення приписів законодавства в досліджуваній сфері. Наявність прогалин в аспекті повноважень органів публічної влади у сфері підготовки до військової служби містить велику кількість ризиків як репутаційного, так і корупційного характеру. Вказане є підтвердженням необхідності детального визначення компетенції Міністерства освіти і науки України та інших центральних органів виконавчої влади, дотичних до процесів підготовки до військової служби, в правових актах, які регулюють їх діяльність.

Цивільно-військове співробітництво – це системна, планомірна діяльність Збройних сил України та інших складників Сил оборони: командувачів (командирів), на-

чальників, органів військового управління, штабів всіх рівнів, військових частин (підрозділів) та/або військовослужбовців для взаємодії з об'єктами цивільного середовища з метою створення сприятливих умов для виконання визначених їм завдань з використанням військових та невійськових сил і засобів. Цивільно-військова взаємодія є головною функцією цивільно-військового співробітництва та полягає в спільній, цілеспрямованій, організованій та безперервній діяльності командувачів (командирів), начальників, їх заступників, органів військового управління, штабів, структур ЦВС, спрямованій на встановлення та підтримання зв'язків з об'єктами цивільного середовища на рівні, який забезпечує успішне виконання військами (силами) визначених завдань [8].

Сфера підготовки до військової служби в умовах правового режиму воєнного стану потребує особливих форм консолідації громадянського суспільства зі Збройними силами України та іншими військовими формуваннями. Водночас основним завданням цивільно-військового співробітництва у сфері підготовки до військової служби є використання можливостей цивільного середовища (громадянського суспільства, підприємств, установ та організацій всіх форм власності) для забезпечення Сил оборони необхідною кількістю військово навчених громадян, здатних на високому рівні виконувати військовий обов'язок.

Висновки на підставі проведеного дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Специфіка підготовки до військової служби зумовлює можливість розглядати її в педагогічному, психологічному, соціологічному, військовому, економічному та правовому аспектах. У правовому аспекті поняття підготовки до військової служби як предмет цивільно-військового співробітництва слід, на нашу думку, розуміти як сукупність правових засобів та інструментів, об'єднаних спільною метою правового регулювання – створення умов для комплектування військових формувань України високомотивованими військовослужбовцями з розвиненими професійно важливими якостями. Вказана мета досягається завдяки спільній роботі інститутів громадянського суспільства, органів публічної влади, суб'єктів господарювання, закладів освіти та військових формувань. Найбільш важливими ділянками їх взаємодії є національно-патріотичне виховання, домобілізаційна підготовка та підготовка за окремими військово-обліковими спеціальностями, які потребують спеціальних знань і не можуть бути забезпечені в достатніх обсягах системою військової освіти.

Напрями подальших наукових досліджень повинні містити визначення форм та методів цивільно-військового співробітництва у сфері підготовки до військової служби.

Список використаних джерел

1. Бериславська О. Цивільно-військове співробітництво як вид суспільно-правових відносин у системі публічного управління. *Social development & Security*. 2019. № 2. С. 23–36.
2. Заболотня В. Цивільно-військові відносини в Україні та НАТО. *Перспективи регіонального та місцевого розвитку*: матер. 2-ї конференції молодих учених (23 листопада 2023 р., м. Львів). Львів, 2023. С. 136–138.
3. Настюк В. Я., Коротатнік І. М., Карелін В. В. Сутність та значення адміністративно-правового режиму цивільно-військового співробітництва. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 191–195.
4. Шулгін В. Правова основа функціонування цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11/2021. С. 67–72.
5. Шопіна І. М. Розвиток досліджень проблем цивільно-військового співробітництва як виду взаємодії держави і громадянського суспільства. *Наука і правоохорона*. 2014. № 4. С. 308–312.
6. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. *ІПС ЛІГА Закон Прайм*. URL: <https://ips.ligazakon.net/>
7. Положення про здійснення контролю Президента України за діяльністю Збройних Сил України та інших військових формувань : затверджено Указом Президента України від 14 лютого 2015 року № 84/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/84/2015#Text> (дата звернення 11.12.2023).
8. Доктрина «Цивільно-військове співробітництво» : затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України 1 липня 2020 року. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/> (дата звернення 11.12.2023).

References

1. Beryslavska, O. (2019). Tsyvilno-viiskove spivrobitnytstvo yak vyd suspilno-pravovykh vidnosyn u systemi publichnogo upravlinnia [Civil-military cooperation as a type of social and legal relations in the system of public administration]. *Social development & Security*, 2, 23-36. [in Ukrainian].
2. Zabolotnya, V. (2023). Tsyvilno-viiskovi vidnosyny v Ukraini ta NATO [Civil-Military Relations in Ukraine and NATO]. *Perspektyvy rehionalnoho ta mistsevoho rozvytku*: mater. 2-i konferentsii molodykh uchenykh (23 lystopada 2023 r., m. Lviv) [in Ukrainian].
3. Nastyuk, V.Y., Koropatnik, I.M., & Karelin, V.V. (2020). Sutnist ta znachennia administratyvno-pravovoho rezhymu tsyvilno-viiskovoho spivrobitnytstva [The essence and significance of the administrative and legal regime of civil-military cooperation]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 4, 191–195 [in Ukrainian].
4. Shulgin, V. (2021). Pravova osnova funktsionuvannia tsyvilno-viiskovoho spivrobitnytstva Zbroinykh Syl Ukrainy [Legal basis for the functioning of civil-military cooperation of the Armed Forces of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 11, 67–72 [in Ukrainian].
5. Shopina, I.M. (2014). Rozvytok doslidzhen problem tsyvilno-viiskovoho spivrobitnytstva yak vydu vzaiemodii derzhavy i hromadianskoho suspilstva [Development of research on the problems of civil-military cooperation as a type of interaction between the state and civil society]. *Nauka i pravoookhorona*, 4, 308–312 [in Ukrainian].
6. Pro viiskovyi obov'iazok i viiskovu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 25 bereznia 1992 roku № 2232-XII [On Military Duty and Military Service: Law of Ukraine of March 25, 1992, No. 2232-XII]. IPS LIHA Zakon Praim. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/> [in Ukrainian].
7. Polozhennia pro zdiisnennia kontroliu Prezydenta Ukrainy za diialnistiu Zbroinykh Syl Ukrainy ta inshykh viiskovykh formuvan: zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 14 liutoho 2015 roku № 84/2015 [Regulations on the Control of

the President of Ukraine over the Activities of the Armed Forces of Ukraine and Other Military Formations: approved by the Decree of the President of Ukraine of February 14, 2015]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/84/2015#Text> [in Ukrainian].

8. Doktryna «Tsyvilno-viiskove spivrobitnytstvo»: zatverdzhena Holovnokomanduvachem Zbroinykh Syl Ukrainy 1 lypnia 2020 roku [Doctrine “Civil-Military Cooperation”: approved by the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine on July 1, 2020]. Retrieved from: <https://sprotyvg7.com.ua/> [in Ukrainian].

Nozdrachov Oleksiy,

Postgraduate Student

(The Scientific Research Institute of Public Law, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7261-4381>

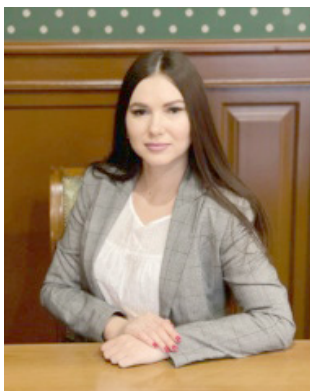
PREPARATION FOR MILITARY SERVICE AS A SUBJECT OF CIVIL-MILITARY COOPERATION: LEGAL ASPECTS

The purpose of the article is to define the concept and peculiarities of preparation for military service as a subject of civil-military cooperation in the legal aspect.

The author examines the range of subjects involved in preparation for military service in its legal and organizational aspects. It is found that the sphere of preparation for military service under the legal regime of martial law requires special forms of consolidation of civil society with the Armed Forces of Ukraine and other military formations. It is determined that the main task of civil-military cooperation in the field of preparation for military service is to use the capabilities of the civilian environment (civil society, enterprises, institutions and organizations of all forms of ownership) to provide the Defense Forces with the necessary number of military-trained citizens capable of performing military duty at a high level.

It is substantiated that preparation for military service can be viewed from the pedagogical, psychological, sociological, military, economic and legal aspects. The author formulates the concept of preparation for military service as a subject of civil-military cooperation in the legal aspect: it is a set of legal means and instruments united by the common goal of legal regulation – creation of conditions for manning the military formations of Ukraine with highly motivated servicemen with developed professionally important qualities. This goal is achieved through the joint work of civil society institutions, public authorities, business entities, educational institutions and military formations. The most important areas of their interaction are national-patriotic education, pre-mobilization training and training in certain military specialties that require special knowledge and cannot be provided in sufficient quantities by the military education system.

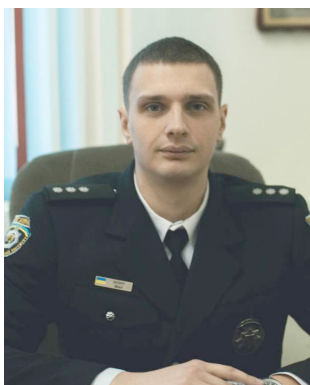
Key words: legal support, preparation for military service, civil-military cooperation, military personnel, the Armed Forces of Ukraine, military formations.

УДК 351.741

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-9>

Стеблянко Аліна Володимирівна,
доктор філософії зі спеціальності 081 «Право»
(Сумський державний університет, м. Суми)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5080-0490>

Хозлу Іван Костянтинівч,
викладач
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2705-3968>

ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ЯК ЧИННИК ХВИЛІ МІГРАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Статтю присвячено дослідженню воєнних конфліктів як чинника хвилі міграції в сучасному світі. Встановлено взаємозв'язок між воєнними конфліктами та міграцією у світовій спільноті. Виокремлено напрями ефективного управління міграційними потоками. Установлено, що міграційні потоки, спричинені війною, мають серйозні наслідки геополітичного, економічного, соціального та політичного характеру. Зауважено, що для ефективного управління міграційними потоками, спричиненими воєнними конфліктами, об'єктивно необхідним є комплексний підхід усіх держав. У цьому контексті важливим є забезпечення безпеки мігрантів з подальшим сприянням їх інтеграції в нове суспільство.

Ключові слова: демографічна криза, збройна агресія, міграційна криза, міграційні процеси.

Постановка проблеми. Актуальність питання воєнних конфліктів як чинника хвилі міграції в сучасному світі сьогодні не потребує доведення, адже «міграційні процеси є постійним явищем на всіх етапах історії людства, а в сучасному світі проблеми вимушеного переселення мільйонів людей належать до розряду найгостріших» [1, с. 83]. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, неабиякої інтенсивності міжнародної міграції набули саме в умовах глобалізації, що характеризується не лише глобалізацією світової економіки, демографічними та економічними диспропорціями між країнами, а й конфліктами та військовими діями [2, с. 349]. Так, для початку ХХІ століття характерним є різке зростання міжнародних міграційних процесів і залучення до останнього практично всіх країн світу. Натомість станом на 90-ті роки ХХ століття загальна кількість мігрантів у світовому співтоваристві оцінювалася в 125 млн осіб (приблизно 2% населення всієї планети) [3, с. 214]. При цьому однією з причин такої кількості мігрантів безпосередньо є саме воєнні конфлікти між країнами, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання щодо воєнних конфліктів як одного з чинників хвилі

міграції є науково розробленими. Зокрема, М. А. Бучин і Н. О. Мархайчук дослідили міграцію як один з інструментів сучасних гібридних воєн, а також на прикладі аналізу чинних воєнних конфліктів, у яких так чи так учасником є РФ, вказали на особливості використання нею міграційних процесів з метою послаблення своїх геополітичних опонентів і досягнення цілей геополітичного характеру [4].

С. В. Білошицький розглянув негативний вплив сучасної міжнародної міграції на соціокультурні та політичні аспекти життя країн, які приймають мігрантів (це є своєрідною можливістю використовувати міграцію як засіб впливу, який можна спрямовувати та контролювати [5]. Вплив конфліктів на міграційну політику сусідніх держав розглянув Ю. В. Чайковський. Зокрема, він дослідив фактори, які впливають на міграційні процеси, та проаналізував можливості управління міжнародними міграційними потоками через зміни міграційної політики держав [1]. Г. О. Пономарьова та Ю. О. Махортов здійснили аналіз сучасної міграційної політики європейських країн, у результаті чого надали рекомендації щодо необхідності вивчати та застосовувати основні принципи європейської міграційної політики [6].

О. А. Пробоїв, зі свого боку, предметом дослідження визначив зростання міграційних потоків у світі протягом

останніх років. Зокрема, він проаналізував тенденції та рух міграційних процесів у країнах Європейського Союзу, виокремив причини та наслідки міграційної кризи в Європі та визначив шляхи подолання цієї кризи [7].

Особливості масової міграції українців до європейських країн унаслідок військової агресії у 2022 році розглянула О. С. Ядловська, наголошуючи на складності визначення кількості українців, які виїхали з України через війну, а також аналізуючи соціальні проблеми, з якими стикаються українські біженці в Європі. Вчена підсумувала, що наслідки міграційної хвилі впливають на демографічну кризу в Україні, у зв'язку з чим є необхідність у створенні умов для повернення українців [8].

Мета статті – встановити взаємозв'язок між воєнними конфліктами та міграцією у світовій спільноті, а також виокремити напрями ефективного управління міграційними потоками.

Виклад основного матеріалу. У результаті анексії Криму та військових дій на Донбасі у 2014–2015 роках виник потік як внутрішньої, так і зовнішньої вимушеної міграції. Кількість заяв про надання притулку, що були подані громадянами України в європейських державах, перевищила у 2015 році 22 000, що становило на третину більше, ніж у 2014 році, і у 20 разів більше, ніж у 2013 році [9]. Як слушно зазначають М. А. Бучин і Н. О. Мархайчук, саме рф є однією з країн-агресорів, яка масштабно використовує міграцію як один з інструментів гібридної війни і, відповідно, спричинила низку міграційних криз у сучасному світі [4, с. 86–87], тоді як упродовж першого місяця повномасштабної війни у 2022 році з України виїхало близько 3,6 млн осіб [10].

І хоча станом на 2023 рік темпи виїзду за кордон значно сповільнилися, однак, на переконання аналітиків Національного інституту стратегічних досліджень, продовження війни може мати наслідком подальшу міграцію українців за кордон, тоді як інтенсивність останньої та її напрями залежатимуть від певних чинників, до яких варто зарахувати:

- 1) розширення чи скорочення зони бойових дій;
- 2) прогрес у звільненні решти тимчасово захоплених територій;
- 3) стабільність місцевої критичної інфраструктури;
- 4) безпосередні обстріли населених пунктів російськими військами;
- 5) виникнення кризових ситуацій техногенного чи природного характеру;
- 6) рівень соціально-економічного відновлення територій, що були звільнені;
- 7) зміни не лише на ринку праці, а й в економічній структурі певних регіонів української держави [11].

З іншого боку, в реаліях сьогодення міграцію в Європейському Союзі розглядають як інструмент для досягнення довгострокового економічного зростання. Дослідження показують, що міграція приносить значну економічну вигоду, особливо для країн-членів Євросоюзу, оскільки вона допомагає зменшити дефіцит кваліфікованої робочої сили, що зумовлено негативною демографічною тенденцією у Європі. Водночас продовження війни може призвести до подальшої еміграції українського населення за кордон, але інтенсивність цього процесу та напрями залежатимуть від багатьох факторів [12, с. 6].

Як бачимо, дійсно є тісний взаємозв'язок між міграцією населення та воєнними конфліктами. На підтвердження цієї тези наведемо приклад дослідження, проведеного в Африці, Азії і Південній Америці, яке підтвердило, що політична нестабільність – громадян-

ські війни, геноциди та зовнішні втручання – призвели до того, що збільшилася міжнародна міграція та кількість внутрішньо переміщених осіб. Дослідниками доведено, що й економічні, і соціальні фактори важливі під час формування міграційних потоків з конфліктних регіонів. Окрім цього, ними встановлено, що громадянська війна має найбільший вплив на міграцію, за якою слідує геноцид / політицид, тоді як «етнічні» конфлікти або порушення прав людини не призводять до масштабних міграційних рухів [13].

Водночас, коли ми говоримо про міжнародні тенденції у сфері міграції, результати досліджень щодо наслідків конфлікту в менш розвинених державах мають досить незначні спільні риси із ситуацією, яка наразі склалася в Україні. Це пояснюється тим, що воєнний конфлікт в Україні має свої особливості. Так, він обмежується лише певною частиною країни і є тривалим конфліктом, спровокованим зовнішніми силами (зокрема, росією) шляхом використання й різних форм «психологічної війни». До того ж, попри складну безпекову ситуацію, Уряд України забезпечує контроль над безпекою та соціальною ситуацією в інших регіонах країни. Крім того, українська влада проводить амбітні реформи, однак вони стикаються з проблемами, зокрема високим рівнем корупції [13].

Звідси зростання міграції, формування мігрантських спільнот і розвиток етнічних меншин мають наслідком збільшення ксенофобії й націоналізму серед корінного населення країн Європи, а також сприяють активності ультраправих партій і організацій, які пропагують захист національної ідентичності. Це, зі свого боку, створює нові загрози й виклики для національної безпеки. Загалом, політизація міграційних процесів у Європі має значний потенціал конфлікту й становить загрозу для європейської ідентичності та стабільності останньої [5, с. 147].

Водночас воєнні конфлікти в різних державах впливають на геополітичний лад, що зачіпає економічні інтереси більшості держав. Дійсно, як указує О. А. Пробоїв, воєнні конфлікти на сході України та в різних регіонах Південно-Східної Азії, Африки та Південної Америки порушують геополітичну структуру світу і становлять загрозу економічному добробуту та благополуччю громадян розвинених країн. Крім того, вони спричиняють збільшення злочинності і безпосередньо впливають на епідеміологічну ситуацію в цих регіонах. Неконтрольований приплив біженців до розвинених країн ставить уряди перед значними непередбаченими економічними витратами на надання різної допомоги. Це має наслідком проблеми з працевлаштуванням біженців через відсутність належної освіти та кваліфікації, а також через мовні бар'єри та культурні відмінності, які ускладнюють їх фізичну та психологічну адаптацію до нових життєвих умов [7, с. 90].

На додаток до вищесказаного слушною є думка Ю. В. Чайковського, який зазначає, що вимушена міграція має серйозні наслідки як для окремих осіб, так і для багатьох країн і світового співтовариства загалом. Водночас недосконалість міжнародно-правових норм у сфері міграції, а також недостатня готовність та здатність держав самостійно впоратися з вимушеними міграційними потоками призводить до ситуацій, відомих як «міграційні колапси», коли проблема вимушених мігрантів значно зростає через несвоєчасне реагування на цю проблему. Насамперед сусідні держави, які межують з регіонами, що конфліктують, страждають від таких примусових міграційних потоків, що змушує їх

посилювати міграційне законодавство та ухвалювати непопулярні рішення, спрямовані на гарантування безпеки своїм громадянам [1, с. 82].

Ба більше, на переконання окремих дослідників, міграційна криза спричинила дестабілізацію Європейського Союзу і мала такі наслідки, як поширення сумнівів стосовно вільного пересування людей у Шенгенській зоні, збільшення невдоволеності серед європейців і зростання ризику терористичних атак. У результаті таких дій росії держави Євросоюзу стали діяти більш самостійно, незалежно від інтересів своїх сусідів. Це призвело до розколу і втрати єдності в Європейському Союзі, зменшивши його політичну вагу та здатність протистояти державам-агресорам. Експерти вважають, що такі результати можуть бути однією з цілей стратегій вимушеної міграції, що використовується як інструмент гібридної війни російською федерацією [5].

Отже, міграційна криза, що є наслідком воєнних конфліктів, є багатоступеневою проблемою, розв'язання якої є можливим за допомогою об'єднання зусиль різних держав. Після завершення війни можливо визначити остаточні наслідки міграції безпосередньо українців. Проте на сьогоднішній день можна зробити деякі проміжні висновки. Зокрема, початково міграція українців мала характер евакуації через воєнні дії, але з часом вона перетворилася в трудову міграцію українців до країн Європи, Канади і Сполучених Штатів Америки. Більшість українців, які зараз перебувають у Європі, користуються соціальним захистом та пільгами, оскільки вони визнані постраждалими від війни. Проте після завершення війни, означений статус буде анульовано. З огляду на це, громадяни України з таким статусом можуть бути змушені або покинути країну, або подавати прохання про отримання іншого статусу, або намагатися працевлаштуватися. Водночас прогнози щодо повернення українців є не зовсім оптимістичними та створюють загрози для демографічної та економічної ситуації в державі. Великі міграційні потоки, спричинені війною, призводять до значних змін у населенні. За оцінками, лише один з чотирьох мігрантів повертається у свою країну [8, с. 197–198].

Як справедливо зазначає О. П. Заставна, для розв'язання проблеми міграції об'єктивно необхідним є комплексний підхід, що враховує вплив історичних, політичних, культурних та етнічних факторів. Для поліпшення міграційної політики Європейського Союзу рекоменду-

ється посилити законодавство щодо нових іммігрантів, осіб, які скоїли злочини або порушення правил на території Євросоюзу, а також щодо нелегальних мігрантів. Важливим складником нової міграційної політики повинна стати інтеграція, проте в більш інтенсивній формі: потрібно розробити чітку концепцію, яка забезпечує гармонійні взаємини між місцевим населенням держав-членів Європейського Союзу та мігрантами. Забезпечення доступності освіти, медичних послуг і робочих місць для ширшого кола біженців та іммігрантів може сприяти процесу інтеграції. Крім того, важливим кроком для політичного розв'язання кризи є побудова нового діалогу між Європейським Союзом і третіми країнами на основі компромісів і рівності між сторонами [14, с. 281].

Також одним із важливих аспектів сучасної європейської міграційної політики є питання інтеграції та реінтеграції мігрантів у європейську спільноту. Ефективність заходів з інтеграції визначає остаточний результат імміграції, оскільки вона спрямована на підвищення потенціалу кожної національної економіки країн, що приймають мігрантів. Тому вирішальну роль у процесі інтеграції та реінтеграції мають влада й громадянське суспільство, які повинні активно залучатися до впровадження відповідних заходів і програм [6].

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок про існування тісного взаємозв'язку між воєнними конфліктами та міграцією у світовій спільноті. До того ж міграційні потоки, спричинені війною, мають серйозні наслідки геополітичного, економічного, соціального та політичного характеру. Інакше кажучи, зростання міграції через воєнні конфлікти є значним викликом для всього світу. Неготовність окремих держав впоратися з потоком мігрантів може призвести до «міграційного колапсу». Для ефективного управління міграційними потоками, спричиненими воєнними конфліктами, об'єктивно необхідним є комплексний підхід всіх держав. Говорячи про напрями ефективного управління міграційними потоками, то в цьому контексті важливим є забезпечення безпеки мігрантів з подальшим сприянням їх інтеграції в нове суспільство. Водночас зусилля політичного та дипломатичного характеру відіграють значну роль у зменшенні потоку мігрантів. Зокрема, ідеться про міжнародну співпрацю на різних рівнях, дипломатичні переговори, розвиток миротворчих місій.

Список використаних джерел

1. Чайковський Ю. В. Вплив сучасних конфліктів на зміну міграційної політики сусідніх держав: міжнародно-правові аспекти. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 81–94.
2. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.
3. Світова економіка / за ред. А. С. Філіпенка. Київ : Либідь, 2001. 582 с.
4. Бучин М. А., Мархайчук Н. О. Міграція як інструмент гібридної війни російської федерації у XXI столітті. *Регіональні студії*. 2022. № 31. С. 86–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.31.16>.
5. Білошицький С. Міжнародна міграція як різновид сучасної зброї: соціокультурний та політичний аспекти. *Наукові записки*. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса. 2016. № 2 (82). С. 138–156.
6. Махортов Ю. О., Пономарьова Г. О. Аналіз сучасної міграційної політики країн Європи. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. № 1. С. 118–125.
7. Пробой О. А. Напрями подолання міграційної кризи в країнах ЄС і врегулювання потоків нелегальної міграції. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 89–95.
8. Ядловська О. Особливості міграційної хвилі українців-евакуантів у 2022 р. через військову агресію російської федерації. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спеціальний випуск. № 2. С. 188–203.
9. Eurostat. Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex. URL: <http://surl.li/mqaij>.
10. Філіпчук Л., Ломоносова Н., Сирбу О., Кабанець Ю. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022). Cedoss. URL: <https://cedoss.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf>.

11. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / [В. Потапенко, А. Головка, О. Валевський та ін.] ; за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 33 с.
12. Пищуліна О., Юрчишин В., Стецюк П., Міщенко М. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства. Київ, 2023. 265 с.
13. Дрбохлава Д., Ярошевич М. Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність. URL: <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf>.
14. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 276–281.

References

1. Chajkovskij, Yu.V. (2018). Vpliv suchasnih konfliktiv na zminu migracijnoyi politiki susidnih derzhav: mizhnarodno-pravovi aspekti [The influence of modern conflicts on the change in the migration policy of neighboring states: international legal aspects.] *Aktualni problemi politiki*. 62, 81–94 [in Ukrainian].
2. *Ukrayinske suspilstvo: migracijnij vimir : nac. Dopovid (2018)*. [Ukrainian society: the migration dimension: nats. report]. Institut demografiyi ta socialnih doslidzhen im. M. V. Ptuhu NAN Ukrayini. Kyiv [in Ukrainian]
3. Filipenko, A.S. (Eds.). (2001). *Svitova ekonomika* [World economy]. K : Libid [in Ukrainian].
4. Buchin, M.A., & Marhajchuk, N.O. (2022). Migraciya yak instrument gibridnoyi vijni rosijskoyi federaciyi u HHI stolitti [Migration as a tool of the hybrid war of the Russian Federation in the 21st century]. *Regionalni studiyi*, 31, 86–90 [in Ukrainian].
5. Biloshickij, S. (2016). Mizhnarodna migraciya yak riznovid suchasnoyi zbroyi: sociokulturnij ta politichnij aspekti [International migration as a type of modern weapon: sociocultural and political aspects]. *Naukovi zapiski. Kiyiv : IPIEND im. I. F. Kurasa*, 2 (82), 138–156 [in Ukrainian].
6. Mahortov, Yu.O., & Ponomarova, G.O. (2018). Analiz suchasnoyi migracijnoyi politiki krayin Yevropi [International relations: theoretical and practical aspects]. *Mizhnarodni vidnosini: teoretiko-praktichni aspekti*, 1, 118–125 [in Ukrainian].
7. Proboyiv, O.A. (2017). Napryami podolannya migracijnoyi krizi v krayinah YeS i vregulyuvannya potokiv nelegalnoyi migraciyi [Directions for overcoming the migration crisis in the EU countries and regulation of illegal migration flows]. *Ekonomika i suspilstvo*, 8, 89–95 [in Ukrainian].
8. Yadlovska, O. (2022). Osoblivosti migracijnoyi hvili ukrayinciv-evakuantiv u 2022 r. cherez vijskovu agresiyu rosijskoyi federaciyi [Features of the migration wave of Ukrainian evacuees in 2022 due to the military aggression of the Russian Federation]. *Naukovij visnik DDUVS*, 2, 188–203 [in Ukrainian].
9. Eurostat. Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex. Retrieved from <http://surl.li/mqaij>. [in English].
10. Filipchuk, L., Lomonosova, N., Sirbu, O., & Kabanec, Yu. Vimushena migraciya i vijna v Ukrayini (24 lyutogo – 24 bereznya 2022) [Forced migration and war in Ukraine (February 24 – March 24, 2022)]. *Cedos*. Retrieved from <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migraciya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf>
11. Potapenko, V., Golovka A., & Valevskij, O. (2023). Vpliv migraciyi na socialno-ekonomichnu situaciyu v Ukrayini : analit. dop. [The impact of migration on the socio-economic situation in Ukraine: analyst. add.]. Potapenko, V. (Eds.). *Kiyiv : NISD* [in Ukrainian].
12. Pishulina O., Yurchishin V., Stecyuk P., Mishenko M. (2023). *Vpliv migracijnih procesiv na perebig povoyennogo vidnovlennya Ukrayini, migracijnu politiku YeS ta krayin shidnogo partnerstva* [The influence of migration processes on the course of post-war reconstruction of Ukraine, migration policy of the EU and Eastern Partnership countries]. Kiyiv [in Ukrainian].
13. Drbohlava, D., & Yaroshevich, M. Ukrayinska migraciya u chasi krizi: vimushena i trudova mobilnist [Ukrainian migration in times of crisis: forced and labor mobility.]. Retrieved from <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf> [in Ukrainian].
14. Zastavna, O. (2021) Migracijna politika YeS u konteksti bezpeki krayin Yevropejskogo Soyuzu [Migration policy of the EU in the context of the security of the countries of the European Union]. *Pidriyemnictvo, gospodarstvo i pravo*, 1, 276–281 [in Ukrainian].

Steblianko Alina,

Doctor of Philosophy (specialty 081 “Law”)

(Sumy State University, Sumy)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5080-0490>

Khozlu Ivan,

Lecturer

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2705-3968>

MILITARY CONFLICTS AS A FACTOR OF THE WAVE OF MIGRATION IN THE MODERN WORLD

The article is devoted to the study of military conflicts as a factor in the wave of migration in the modern world. The purpose of the article is to analyze the issue of military conflicts as one of the factors of the wave of migration in the modern world by establishing the relationship between military conflicts and migration in the world community, as well as to highlight the directions of effective management of migration flows. The peculiarities of the military conflict in Ukraine are

noted: it is limited to only a certain part of the country and is a long-term conflict provoked by external forces (in particular, Russia) by using various forms of “psychological warfare”. At the same time, despite the difficult security situation, the government of Ukraine ensures control over the security and social situation in other regions of the country. In addition, the Ukrainian authorities are carrying out ambitious reforms, but they face problems, in particular, a high level of corruption. It is concluded that there is a close relationship between military conflicts and migration in the world community. At the same time, the migration flows caused by the war have serious consequences of a geopolitical, economic, social and political nature. In other words, the growth of migration due to military conflicts is a significant challenge for the whole world. The unwillingness of individual states to cope with the flow of migrants can lead to a “migration collapse”. For the effective management of migration flows caused by military conflicts, a comprehensive approach of all states is objectively necessary. In this context, it is important to ensure the safety of migrants with the subsequent promotion of their integration into the new society. At the same time, efforts of a political and diplomatic nature play a significant role in reducing the flow of migrants. In particular, we are talking about international cooperation at various levels, diplomatic negotiations, and the development of peacekeeping missions.

Key words: *demographic crisis, armed aggression, migration crisis, migration processes.*

ЗМІСТ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Волобуєва О. О., Барган С. С. ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ.....	3
Болоташвілі З. У., Головков О. М., Бур'ян І. В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ.....	8

ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Городецька М. С. ЩОДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПРЕДМЕТА ВІДАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	15
---	----

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ТА АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Сопілко І. М., Токарева К. С., Мердова О. М. СУТНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ.....	19
Косяченко К. Е. ДОСВІД КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У НІМЕЧЧИНІ ТА ІТАЛІЇ.....	26

КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Шостак І. О., Мердов С. П. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАНДАРТІВ НАТО.....	30
--	----

ПРАВООХОРОНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лещух Д. Р. КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	35
Ноздрачов О. О. ПІДГОТОВКА ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЯК ПРЕДМЕТ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	40
Стеблянюк А. В., Хозлу І. К. ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ЯК ЧИННИК ХВИЛІ МІГРАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	44

CONTENTS

ORGANIZATIONAL AND LEGAL PRINCIPLES OF THE NATIONAL POLICE ACTIVITY

Volobuieva Olena, Barhan Serhii

ACTIVITY OF THE STRATEGIC INVESTIGATIONS DEPARTMENT
OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE IN CRIMINAL PROCEEDINGS.....3

Bolotashvili Zurab, Holovkov Oleksandr, Burian Ihor

LEGAL REGULATION OF THE USE OF FIREARMS BY POLICE OFFICERS.....8

PROBLEMS OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

Horodetska Maryna

REGARDING THE QUESTION OF DEFINING THE SUBJECT
OF THE STATEMENT IN A CRIMINAL PROCEEDING.....15

PREVENTION OF CRIMINAL AND ADMINISTRATIVE OFFENSES

Sopilko Irina, Tokarieva Kseniia, Merdova Olha

THE ESSENCE OF ACTIVITY OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES
IN THE ADMINISTRATIVE-LEGAL DIMENSION: SCIENTIFIC ANALYSIS.....19

Kosiachenko Kseniia

EXPERIENCE OF CRIMINOLOGICAL ACTIVITIES
OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN GERMANY AND ITALY.....26

PERSONNEL MANAGEMENT OF THE NATIONAL POLICE

Shostak Ihor, Merdov Stanislav

TRANSFORMATION OF THE ORGANIZATION SYSTEM OF PHYSICAL TRAINING
OF FUTURE POLICE OFFICERS IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF NATO STANDARDS.....30

LAW ENFORCEMENT DURING MARTIAL LAW

Leshchukh Danylo

CONTROL AND SUPERVISION ACTIVITIES IN THE FIELD
OF LABOR UNDER MARTIAL LAW.....35

Nozdrachov Oleksiy

PREPARATION FOR MILITARY SERVICE AS A SUBJECT OF CIVIL-MILITARY COOPERATION:
LEGAL ASPECTS.....40

Steblianko Alina, Khozlu Ivan

MILITARY CONFLICTS AS A FACTOR OF THE WAVE OF MIGRATION IN THE MODERN WORLD.....44

НОТАТКИ

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

УКРАЇНСЬКА ПОЛІЦЕЇСТИКА: ТЕОРІЯ, ЗАКОНОДАВСТВО, ПРАКТИКА

UKRAINIAN POLYCEISTICS: THEORY, LEGISLATION, PRACTICE

Випуск № 3–4(7–8) 2023

Коректор – Н.В. Славогородська
Комп'ютерна верстка – М.С. Михальченко

Підписано до друку 29.12.2023 р.
Гарнітура Times New Roman. Формат 60×84/8.
Папір офсетний. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 6,05. Обл. вид. арк. 6,34.
Зам. № 0124/076. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.